ZOFIA POSMYSZ

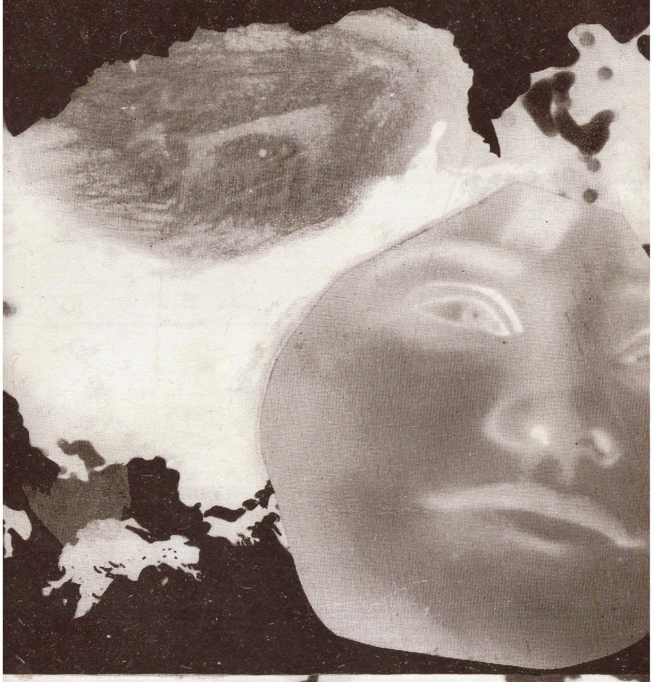

Pasagera

ZOFIA POSMYSZ • PASAGERA

ZOFIA POSMYSZ
PASAŻERCA
Czytelnik 1962

ZOFIA POSMYSZ

Pasagera

TRADUCERE DE
ALICE GABRIELESCU
ŞI MITU MIHAI

BUCUREŞTI — 1967
EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Lise nu-şi dădea seama de ce i-a atras privirile femeia aceea. Stătea lîngă intrarea la bazin şi părea că se uită la înotători — ţinea capul întors într-acolo. Deşi îi vedea numai profilul — o examina stăruitor, cu încordare. Era în făptura femeii ceva neliniştitor care-i captase privirea şi n-o lăsa să şi-o desprindă. Tulburată, furioasă pe sine însăşi, se lupta cu acea vrajă ciudată, străduindu-se să-i ghicească pricina. Dar oricît se încorda, silinţele ei se dovedeau zadarnice. Nici una din explicaţiile care-i veneau în minte nu ajungea la miezul lucrurilor. Dacă era o pricină, apoi nu avea nimic de-a

face cu eleganța înfățișării sau cu vreunele amănunte vestimentare. Necunoscuta era îmbrăcată impecabil, dar nu se distingea prin nimic aparte, ceea ce, de altfel, nu era de mirare pe acest vapor atît de luxos, cu atîtea pasagere frumoase și distinse. Așadar, era altceva la mijloc și ochii Lisei trădau o neliniște mereu crescîndă.

Dacă n-ar fi ținut pleoapele coborîte, Walter care se odihnea alături, în șezlong, ar fi întrebat-o, cu siguranță : „Despre ce-i vorba, micuțo ?“ El citea în ochii ei — chiar dacă această metaforă ar părea banală — literalmente reușea „să citească“ în ei impresiile pe care le reflectau în unele momente. Faptul acesta îl înveselea, îl desfăta peste măsură și, cine știe dacă nu datorită lui, își oprise el atenția asupra Lisei și, mai tîrziu, o luase în căsătorie. Era ca și cum s-ar mai fi îmbogățit cu un simț pe care îl numise chiar, în glumă, „auz interior“, deși definirea acestei însușiri, bazată nu pe simțul auzului, ci pe al văzului era discutabilă. Nu reușea să ghicească întotdeauna cauza a ceea ce zărea în ochii ei, și atunci se grăbea să întrebe, cu o curiozitate care altora le-ar fi putut părea caraghioasă : „Despre ce-i vorba, micuțo ?“ Și asta de mulți ani, neschimbat, întocmai ca în ziua cînd ea apăruse în anticărie — era în primii ani de după război și Walter se îndeletnicea pe atunci cu comerțul de antichități — prăpădită și atît de „copilă“ în pantofii fără tocuri, încît el o tratase ca pe o fetiță, întrebînd-o ce vrea, chiar cu aceste cuvinte.

Dar Walter, cu fața îndreptată spre soare, cu ochii închiși, dispunea astfel numai de un singur auz, cel propriu tuturor oamenilor. Și cum de la un timp Lise nu-i mai ținuse isonul la ditirambii ce-i cînta în slava vieții, cu ajutorul ei, din clipa în care păși pe puntea vasului, socoti potrivit să-i amintească fără ocoluri :

— Bine o mai ducem aici, Lischen, ce zici ? Sfrașnică covată acest *Hamburg* al nostru. Scump, nu-i vorbă, dar la urma urmei, nu trebuie să mai ținem cont de așa ceva. Mi-a venit și mie, în sfîrșit, apa la moară. Lischen ! Înțelegi ce-nseamnă asta ? De-acum înainte, te asigur, o să trăim pe picior mare ! Cred că ni se cuvine, nu ? Ce zici, micuțo ?

Nu auzi răspunsul care, potrivit ritualului convorbirilor stabilit de-a lungul anilor, urma să vină. Deschise ochii ca să pună în mișcare „auzul interior" și pe față i se zugrăvi îngrijorarea :

— Te sfătuiesc să-ntorci capul, Lischen. Așa, ți se bronzează fața numai pe o parte — dar cum și aceste cuvinte rămaseră fără răspuns, întrebă, de-a dreptul intrigat : Ce s-a întîmplat, micuțo ? De ce privești mereu în partea aceea ?

Lise întoarse capul spre el.

— Nu, n-am nimic... spuse. Dar privirea îi zbură încă o dată spre necunoscută și Walter întrebă :

— O cunoștință ?

— Nu... de ce tot întrebi? Presupunerea lui parcă ar fi surprins-o, ba chiar ar fi pus-o pe gînduri. Ce tot născocești?

— Te uiți la ea, de parcă ai cunoaște-o.

— Mi s-a părut — vorbind, privi iarăși în partea aceea — cam ciudată.

— Ciudată? O clipă, Walter examină cu atenție pe femeia aceea, apoi dădu din umeri: nu găsesc nimic deosebit la ea.

Lise îi zîmbi cu înțeles, ca de obicei în asemenea ocazii, un zîmbet care anula secretul ei de o clipă — acum știau doar amîndoi „despre ce e vorba" — și se așeză mai comod în șezlong. Walter avea dreptate, era bine aici. Prima zi de călătorie depășise așteptările ei. Ce vreme admirabilă și ce lin înainta vaporul uriaș, alunecînd parcă pe oglinda apei, aproape fără să-i simți legănarea. Toți, cu mic cu mare, se aflau pe puntea însorită, denumită plajă, iar dinspre bazin răsunau strigăte și rîsete. Printre pasagerii întinși pe șezlonguri se strecurau cu îndemînare stewarzii, împărțind înghețată și băuturi. Domnea o liniște neînchipuit de plăcută.

— Germania a rămas în urma noastră, Walter, spuse ea.

— Poimîine va rămîne și Europa. Și asta pentru cîțiva ani, dacă nu se vor ivi schimbări. N-are să-ți fie dor?

— Nu cred.

— Nici mie. Bătrîna devine iarăși obositoare...

— Mă temeam că n-o să iasă nimic.

— Şi nu fără temei. „Bătrînul“ [1] face curăţenie printre oamenii lui Streit. Îi sînt obligat, într-un fel, domnului Globke, că am nimerit în acest post.

— Cred că glumeşti...

— Nicidecum. S-a iscat cam multă zarvă în lume. Ici şi colo trebuie puse nişte amortizoare. În acest scop se ia un tip ca mine şi se trimite acolo unde se trăncăneşte mai mult. Drept căluş. Mie mi se poate ticlui chiar şi un mic trecut antifascist.

Lise tresări.

— Dacă ar fi fost nevoie de aşa ceva, ar fi plecat Streit.

— Cade de la început, răspunse zîmbind Walter. Şi ştii de ce ? Pentru că el are, cu adevărat, un asemenea trecut. De n-ar fi...

Un steward se apropie de ei şi anunţă dejunul. Fiind prima zi a călătoriei, crede a fi recomandabil ca domniile lor să poftească la restaurant, ceva mai devreme, pentru a-şi alege masa care le va conveni cel mai bine. E un amănunt care prezintă oarecare însemnătate într-o călătorie, oricum, destul de lungă. Şi-a permis să vină în mod special să-i anunţe, întrucît ceilalţi pasageri...

Într-adevăr, puntea era aproape pustie. La ora aceea călătorii preferau, pesemne, umbra cabinelor prevăzute cu ventilatoare în locul oglinzii nesfîrşite a oceanului, a cărui strălucire îţi lua

[1] Aluzie la cancelarul Konrad Adenauer.

ochii. Numai într-un singur șezlong apărat de o umbrelă, ațipise un domn în vîrstă, cărunt. Întins nemișcat, la picioarele lui, dormea un cîine frumos, un copoi.

•

— Are dreptate elocventul nostru steward, zise Walter îndreptîndu-se spre ușă. Timp de douăzeci de zile covata asta va fi continentul nostru. Ai dori poate să-ți revezi sora îndată ce ajungem?

— A, nu-i nici o grabă. Am să mă duc la ea după ce ne vom instala definitiv, răspunse Lise ocolind șezlongul care-i stătea în drum.

— Dar știe că sosim?

— Nu.

— Cum așa? Nici măcar n-ai anunțat-o?

— Ți-am spus doar, îi răspunse ea cu oarecare întîrziere, pînă în ultima clipă n-am fost sigură că plecăm. Sînt superstițioasă. Mi-a fost teamă să-i scriu înainte de vreme...

— Să nu sperii norocul? zîmbi el. Ești o copilă. Dar nu-i nimic. Găsesc în asta un fel de farmec...

În clipa aceea se întîmplă ceva ciudat. Cum s-a petrecut, n-ar fi știut să spună nici Lise, nici Walter, nici bătrînul domn cu cîinele, nimeni. La intrarea pe punte se ivise pasagera necunoscută, care o intrigase, atît de mult, pe Lise, mai înainte. Poate că făcuse vreun semn imperceptibil, după obiceiul oamenilor care iubesc cîinii: fluierase ușor sau plescăise din buze. Nimeni n-a prins de veste. Văzură numai cum

a sărit cîinele. Nu, n-a fost nimic primejdios, aşa cum ar fi putut să pară în clipa cînd animalul şi-a aşezat labele pe umerii femeii. Strigat, s-a înapoiat din nou la picioarele stăpînului său, care şi-a cerut îndelung scuze, cu o subliniată galanterie, nu lipsită de o anumită graţie de modă veche.

— Prostuţo, rîse Walter, privindu-şi soţia care pălise dintr-o dată. E un cîine cu totul inofensiv. A fost un simplu gest de simpatie.

Dar Lise părea că nu-l aude. Privea pasagera necunoscută, care-şi scutura liniştită bluza, o privea, de parcă toată viaţa ei ar fi atîrnat de asta. Nici cînd femeia se îndepărtă, figura Lisei, pe care se oglindiseră, rînd pe rînd, neliniştea, mirarea, teama şi neîncrederea, nu-şi reluă expresia obişnuită. Walter o întrebă :

— Lischen, ce-i cu tine ?

Nu-i răspunse. Privea înaintea ei, nemişcată, şi în ochi i se citea groaza.

•

...Un cîine sare. Cîini, zeci şi sute de cîini. La fel cu acesta şi alţii. *„Hundesstaffeln“* [1]. Ba mărşăluiesc în rînduri ca soldaţii, ba, ca ciobanii, gonesc turmele de fiinţe bipede care au o ciudată şi, totodată, respingătoare asemănare cu oamenii... Cîinii... Şi drumul, ca într-un vis de coşmar, nu seamănă cu nici un alt drum din lume, e închis între sîrme, marcat de stîlpi ; pe acest drum — oameni, o mulţime de oameni bine îm-

[1] Haită de cîini special dresaţi (germ.).

brăcați, ca pasagerii de pe *Hamburg*. Fug în dezordine de-a lungul șinelor care nu duc nicăieri. E o linie moartă ; în adevăratul sens al cuvîntului — linie moartă, în adevăratul sens al cuvîntului — sfîrșitul. E tot mai aproape clădirea roșie cu hornul afumat. În vagoanele de dormit, deși golite de mult, tot mai stăruie un miros greu. Și cîinii... copoi ca acesta, și alții. Ambulanța cu crucea roșie gonește încolo și încoace pe drumul ăsta ciudat, unde se adună grămezi de haine trîntite la nimerală și cărucioare de copii, o groază de cărucioare și fotografii călcate în picioare, ce se înfundă, pe nesimțite, sub stratul cleios de pămînt ; și iar mulțimea de oameni, goi și dezgustători, în fața clădirii celei roșii, iar în spatele clădirii doar sîrma ghimpată întinsă pe stîlpii albi, strîmbați ca niște gheare, și niște acoperișuri care nu sînt ale caselor. În dreptul stîlpilor, un pîlc de ființe îngenuncheate, cu haine vărgate albe-albastre, și o orchestră. O cîntăreață tinerică se îneacă în sunetele zglobii ale melodiei : *Ich brauche keine Milionen, mir fehlt kein Pfennig zum Glück* [1]... Mîini ce se întind repede, repede, braț lîngă braț, și pe ele apar cifre...

●

Walter îi strînse cu putere încheietura mîinii.
— Ce-i cu tine, Lischen, pentru Dumnezeu !
— Nimic, Walter... mi-a trecut.

■

[1] N-am nevoie de milioane, nu-mi trebuie bani ca să fiu fericit (germ.).

— Ți-a trecut? M-ai speriat. Arătai de parcă...

— Urăsc cîinii! Pur și simplu nu-i pot suferi! izbucni ea isteric, căzînd în cel mai apropiat șezlong.

— Nu poți suferi cîinii? Walter se arătă sincer uimit. Uite, n-am știut. Nu mi-ai spus-o niciodată!

●

Dejunul se apropia de sfîrșit. Fusese un prînz minunat și Walter, care punea mare preț pe o masă bună, se simți pe dată strașnic de bine dispus. Se delecta cu fiecare fel de bucate și făcea aprecieri într-un fel al lui, cu un umor cam grosolan. De la început nu observase că Lise nu-i răspundea aproape de loc și mînca puțin, dar băgînd de seamă, în cele din urmă, își manifestă mirat nemulțumirea. Oare nu-i plăcuseră mîncărurile? Era doar autentica bucătărie nemțească, de cea mai înaltă clasă, într-o formă exemplară și el, cunoscător în materie, nu avea ce să-i reproșeze. Din fericire, se lămuri că pe Lise o durea capul și din pricina asta îi trecuse pofta și buna dispoziție. Numai din acest motiv îl rugă pe bărbatul ei să nu-l invite la masa lor pe noul său cunoscut, fapt pentru care Walter se îmbufnă la început. După spusele lui era un băiat bun, dintr-o bucată, și le arăta multă simpatie. Soțul își dădu totuși seama că nu era un capriciu din partea ei, fasoane femeiești care — știa

ea prea bine — lui nu-i plăceau de loc și, din fericire, erau străine felului ei de a fi. E limpede că starea sănătății e ceva esențial, nu se cade să o nesocotești, mai ales cînd e vorba numai de relații mondene fără obligații. Poate e mai bine chiar că s-a întîmplat așa. *Tommy* — Walter își îngăduia să folosească această blîndă poreclă ironică, atît de curent dată americanilor în anii de după război — *Tommy* îi va cunoaște soția atunci cînd ea va fi „în formă" și va stîrni, ca întotdeauna, admirația tuturor. După prînz Lise o să ia o tabletă împotriva migrenei, o să stea culcată vreo oră, în timp ce el va juca tenis cu *Tommy*. Apoi, dacă se va simți mai bine, vor merge împreună la *five o'clock*. Oare Lise aprobă programul ?

Firește că îl aprobă și-i este recunoscătoare soțului că a înțeles-o. Cînd femeia știe că nu arată prea bine... Cînd se simte obosită și bătrînă, așa cum se întîmplă cu ea în clipa asta...

Datoria unui soț bun era să protesteze sau măcar să zîmbească și Walter procedă de îndată ca atare. Era, de altfel, sincer și nici urechea cea mai sensibilă n-ar fi descoperit în protestul său vreun accent banal. Pentru el, nu numai că nu era bătrînă — de fapt cuvîntul „bătrînă", raportat la dînsa, era lipsit de sens — pentru el nu se schimbase de loc din ziua cînd intrase în anticărie și el o întrebase : „Despre ce-i vorba, micuțo ?" De altfel, nici nu era cazul să se pună în discuție acest subiect. Dacă ea mai avea îndoieli în ce privește obiectivitatea lui, putea să-și amintească de scena care avusese loc,

de dimineaţă, în port. Walter se referea la purtarea doctorului Streit. Lise trebuie să recunoască faptul că ea însăşi a fost mirată. Doctorul Streit a văzut-o doar cîteva clipe, şi asta cînd ? Cu vreo zece ani în urmă. Şi cu toate astea a recunoscut-o imediat, s-a înclinat în faţa ei chiar înainte de a-l fi zărit pe el, pe Walter. A recunoscut-o, în timp ce Lise nu şi-l amintea de loc. Aşadar, să nu se mai gîndească la asta şi să nu-l mai privească ca şi cum ar fi spus ceva absurd sau ar fi vrut s-o mintă. Faptul că a fost recunoscută după atîţia ani vorbeşte de la sine. Ce mai încoace încolo ! Rasa pură e rasă pură şi cu asta, basta ! încheie el, clipind din ochi cu înţeles.

Dar Lise nu se arătă bucuroasă de această concluzie, aşa cum se aştepta el. Obiectă numai, oarecum stingherită, că în gura lui cuvîntul „rasă" suna oarecum ciudat şi n-ar fi trebuit să-l folosească, fie chiar şi cu intenţia de a parodia, ca în clipa aceea.

Observaţia ei — deşi lui Walter nu-i plăceau observaţiile — în mod neaşteptat îl bucură. Ei da, nevastă-sa îl cunoaşte bine, foarte bine, ştie că acest cuvînt „rasă" nu e de fapt, în genul lui, de aici şi reacţia ei, poate, puţin prea gravă, dar nu face nimic, în asemenea probleme sensibilitatea excesivă este firească, deşi, vreun mucalit ar fi putut să considere aceasta drept exces de seriozitate. Păcat că schimbul lor de cuvinte nu fusese auzit de *mister* Bradley, l-ar fi interesat mai mult decît un set sau două de tenis. Ba, Walter era înclinat să creadă că pen-

tru a participa la o asemenea discuție, americanul ar fi fost gata să renunțe la joc. I-ar fi servit drept material prețios la studiul său care, în paranteză fie zis, este probabil rezultatul unei scrînteli originale sau al unei obsesii, după cum și-a putut da seama Walter, în urma primei lor discuții. Da, mai degrabă obsesie, și tocmai de aceea, doctorul Streit, prezentîndu-i pe unul altuia în port, crezuse potrivit să spună acestui domn că, iată, a găsit, în sfîrșit, în Germania un om cu care „se poate vorbi despre toate". Repetase această frază de două ori și, deși puteai s-o iei drept o glumă, Walter, care-l cunoștea bine pe Streit, era sigur că acesta vorbise serios. Iar cînd află că *mister* Bradley a venit în Germania cu armata care i-a „eliberat", Walter, ca om cu experiență, își dădu pe loc seama ce înseamnă asta. Tipul văzuse destule, de aici și acea obsesie a lui. Problema sufletului german nu-i dă pace. Începuse pe loc să-și dezvolte ideile și nu, doar așa, superficial, ca politicienii, ci în lumina filozofiei germane : Hegel, Fichte, Kant, Schopenhauer... Ce-i al lui e-al lui : omul studiase această filozofie temeinic, punct cu punct. Nu, nu, Lise nu are nici un temei pentru ironii. La Nietzsche, pur și simplu, nu apucaseră să ajungă. Sunase sirena și trebuia să-și ia rămas bun de la Streit. Dar asta nu însemna că l-au uitat pe Nietzsche. Cu siguranță că-i va veni și lui rîndul. Și vor vorbi amîndoi. Walter nu vede de ce nu l-ar ajuta pe Bradley la examinarea acestei probleme. În măsura în care — adăugă după o clipă, rămas pe gîn-

duri — asta e în genere posibil. Ce părere are Lise ?

Din păcate, Lise nu avea nici o părere. De la o vreme, nu mai asculta ce-i spunea soțul. Zărise din nou pasagera : trecea printre măsuțe în compania chelnerului-șef și se uita în jur, căutînd parcă pe cineva. Pentru o clipă, privirea ei se opri pe figura Lisei, dar de îndată, lunecă mai departe, indiferentă. Lise își înăbuși un oftat de ușurare : Walter o privea lung.

●

Stăteau într-un colțișor retras, ceva mai la o parte de bar. Acordurile ritmate ale jazului din sala mică, alăturată barului, răzbăteau discret pînă la ei, de parcă ar fi fost strecurate printr-un filtru special. În pătratul ușii, ca pe o scenă, apăreau și dispăreau perechile de dansatori.

— Ți-ai schimbat coafura... Pentru Bradley ? Nu te-am văzut încă niciodată pieptănată în felul ăsta.

— Nu-mi vine bine ? se neliniști ea.

— N-am zis asta... numai că îți schimbă foarte mult figura. Cînd veneai încoace, am avut o clipă impresia că e o femeie străină. Nu mi-am închipuit că pieptănătura poate schimba într-atît pe cineva.

— Mi-ai fi luat-o în nume de rău, dacă aș fi făcut-o pentru el ? îl întrebă Lise și lui i se păru că aude în această întrebare o notă de cochetărie. Iarăși trebui să se mire. Ce se întîmplase cu Lise ? De multă vreme relațiile lor se

caracterizau printr-o prietenie plăcută, degajată, lipsită de orice joc ascuns pe care o prețuiesc atît de mult bărbații și cu care femeile se împacă abia atunci cînd au căpătat sentimentul deplinei stabilități.

— Ce-ți veni iar? răspunse el cu blîndețe, neluînd în seamă nuanța de cochetărie din glasul ei. Mă bucur că vrei să placi. Pe bază de reciprocitate, de altfel. Fără îndoială că și Bradley are față de noi o purtare cu totul specială. Ce ai, de ce te uiți atît de ciudat la mine?

— Pentru că folosești un limbaj cam ciudat...

Privi înaintea ei. În deschizătura ușii se zărea un fragment de sală. Lîngă orchestră, în jurul cîtorva mese mari se îmbulzea o societate bizară, un amestec de indivizi, fiecare de alt tip și în altă ținută, vorbind diferite limbi. Predomina engleza, dar se putea auzi franceza, ba chiar și germana. Lise îi observase încă din timpul prînzului, numai că atunci nu era printre ei și...

— Aveam în vedere că apartenența la partidul lui Streit... Lise, dar tu nu m-asculți de loc? Ei, la naiba, iar o fixezi pe muierea aia!

— Walter! Începi să devii nesuferit.

— Mă enervează asta, nu înțelegi?

— Ești caraghios.

— Ți se pare o figură cunoscută?

— Cam așa...

— Și nu te poți dumeri: de unde? Înțeleg, în asemenea cazuri te chinuiești, pînă ce îți aduci aminte.

Ea nu răspunse.

— Dar fixînd-o așa, n-ai făcut nimic. Și nici dacă te străduiești să-ți aduci aminte. Știi cum lucrează memoria : trebuie să mergi cu gîndul la locul legat de obiectul respectiv, de faptul sau omul...

Se întoarse spre el brusc, cu tot corpul :

— Aiureală ! Și încă ce aiureală !

— O ! Ce-i cu tine ?

— Scuză-mă... Reușise între timp să se stăpînească.

— Te-am enervat ? Cu ce ?

— Scuză-mă, Walter. Nu lua în seamă. Nu știu ce am.

— Nu știi ce ai ? Nu poți să-mi explici ce-nseamnă asta ?

— Mi-e rău, am grețuri, cele mai obișnuite, cele mai banale grețuri, dacă ții să-ți spun.

Walter nu-și reveni numaidecît. O privi atent, aproape cu răceală și, abia după o clipă, își regăsi tonul său cald.

— Mă-ngrijorezi... Asta cam arată a rău de mare. Ar trebui să începi să iei tabletele acelea.

— Le iau.

— Și nu evita coniacul. *Mister* Bradley o să aducă îndată ceva extra.

— Spuneai că pare a avea pentru noi o simpatie cu totul deosebită ? reluă ea după o clipă de tăcere, cînd se liniști pe deplin.

Walter se însenină. Îi plăceau lucrurile duse pînă la capăt, gîndurile bine frămîntate, ideile formulate cu o precizie matematică. De cîte ori într-o discuție survenea o întrerupere, se simțea cuprins de o neliniște neplăcută. De parcă gîn-

dul rămas fără încheiere ar fi atîrnat în aer şi s-ar fi materializat în ceva suspect de neclar, ce ameninţă cu haosul pe care-l poartă în sine şi din care numai activitatea creatoare, consecventă pînă la sfîrşit, a minţii omeneşti îl poate elibera, transformîndu-l în ceva vădit util. Fu recunoscător Lisei că reluase firul întrerupt al convorbirii.

— Vezi, în patruzeci şi cinci el a nimerit cu regimentul tocmai la Dachau. Înţelegi, putea să fi suferit un şoc. Aşa a fost, nu încape îndoială, de vreme ce mai păstrează şi azi ca amintire o geantă de damă, făcută... ştii din ce? Din piele de om.

— Nu-i adevărat, rosti ea foarte încet, dar vorbele îi sunau ca un strigăt. E o minciună, cu siguranţă!

— Şi totuşi... Pielea e împodobită cu tatuaje. Printre ele e un număr. Nu era un element ornamental. Deţinuţilor din unele lagăre, poate tu nu ştii, li se tatuau numerele.

Privi la el, fără să scoată un cuvînt, apoi întinse mîna după paharul cu apă. Încet, fără să-şi dezlipească buzele, îi sorbi conţinutul.

— Totuşi, acest domn Bradley, din Filadelfia, nu vede în toţi germanii nişte ucigaşi, ceea ce constituie o notă bună, în favoarea lui. Şi pentru noi înseamnă ceva. La naiba! Nu-i de loc plăcut să fii german, după toată porcăria petrecută. Şi de aceea, printre altele, nu „Bătrînul" are dreptate, ci Streit.

— În legătură cu ce? întrebă ea surd.

— În legătură cu faptul că trebuie să convingem lumea că a fi german nu înseamnă a fi „asasin". El, Streit, formulează ideea asta altfel. Un pic ironic. „Nu înseamnă neapărat asasin", rosti Walter cu un zîmbet nedefinit și repetă: nu neapărat.

Lise începu iar să nu se simtă în apele ei. Pălise, buzele îi tremurau, pleoapele îi clipeau nervos. Se vedea că luptă cu sine însăși.

— Walter... N-ai putea oare să porți conversația ta cu Bradley și fără prezența mea?

— Dar bine, Lischen...

— Nu pot asculta așa ceva. Pur și simplu nu sînt în stare. Călătoria asta trebuie să fie un prilej de odihnă, o plăcere...

— Ai dreptate, recunoscu el, după o clipă, pe un ton de căință... Așa e...

Din fericire pentru amîndoi, se ivi Bradley, agitînd de departe o sticlă, pare-se un trofeu neobișnuit. Era tipul de *boy*, la modă pe atunci datorită unor filme americane. *Boy*-ul avea însă tîmplele ușor încărunțite — lucru care nu prea se armoniza cu tipul pe care-l reprezenta — avea riduri adînci în jurul gurii, dar și un zîmbet de copil ce i se potrivea de minune.

— E ceva special pentru doamna, rosti el într-o limbă care nu prea semăna cu germana. Uitați-vă numai... N-a fost ușor să-l înduplec pe barman.

Umplu păhărelele.

— Permiteți-mi, doamnă, să ridic paharul pentru o călătorie frumoasă și o mai strînsă cunoștință.

Ea îi zîmbi.

— Ne pare foarte bine.

— Şi pentru doctorul Streit, care ne-a făcut prezentările. O, acum îmi dau seama că e un bun tactician!

— Cu doctorul Streit, spuse Walter, sînt aproape prieten.

— O, cred, totuşi, că nu chiar aşa cum sînt eu, zîmbi Bradley. Între noi doi lucrurile stau cu totul altfel, cum s-o spun? El va rămîne întotdeauna primul pentru mine, „primul de dincolo", tot astfel cum eu voi fi pentru el „primul de dincoace". Dar doamna nu ştie despre ce-i vorba. Ei bine, pe doctorul Streit l-am cunoscut în ziua cînd am spart porţile la Dachau...

— Scuzaţi-mă, vă rog, îl întrerupse Walter, cu un zîmbet, soţia mea nu face parte dintre oamenii cu care „se poate vorbi despre orice".

Bradley se fîstîci.

— Are... nervii prea slabi, adăugă Walter.

— O, foarte rău ai făcut că nu m-ai prevenit! Altfel nu-mi îngăduiam... În fond, doamna Kretschmer are dreptate. Într-adevăr, nu e nici locul, nici momentul pentru amintiri de acest fel. În afară de asta, puteam să-mi închipui şi singur că nu numai aici, dar, în general, pe doamna Kretschmer n-o pot interesa istorii triste. Din vremea războiului, cu siguranţă, nici nu-şi aminteşte prea multe — trebuie să fi fost o copilă pe atunci.

Se aşternu o tăcere, faţă de care toţi trei se dovediră neputincioşi. Lise îngînă un „nu face

nimic", mai adăugă stînjenită cîteva cuvinte banale, apoi tăcu şi întoarse o privire plină de aşteptare spre Walter. El însă nu se grăbi să-i îndeplinească muta rugăminte. Liniştit, ca şi cînd n-ar fi văzut în situaţia creată nimic nepotrivit, îşi aprinse o ţigară din cutia pe care i-o întinse Bradley. În vremea asta, în sala de lîngă bar unde avea loc „matineul dansant", răsună din nou orchestra. Tocmai la timp. Interesul pentru dansatori, care se iviseră iarăşi în pătratul uşii deschise, chiar dacă avea să fie aparent, făcea cu putinţă ieşirea din neplăcutul impas. Se grăbiră deci să profite de fericita împrejurare, îndreptîndu-şi privirile într-acolo, deşi întrucîtva ostentativ.

— Ciudată societate, spuse Walter arătînd spre grupul instalat în apropierea orchestrei, în jurul meselor unite, amintind lucrările unor conferinţe.

— E o organizaţie internaţională a combatanţilor din al doilea război mondial, îl lămuri Bradley.

— Ce componenţă interesantă... Văd printre ei şi un pastor.

— Şi încă un pastor german, dacă vreţi să ştiţi, domnule Kretschmer, adăugă zîmbind Bradley. Călătoresc toţi spre America, la una din conferinţele astea pentru pace.

În aceeaşi clipă salută scurt pe cineva.

— Aveţi cunoscuţi printre ei ? îl întrebă Lise.

— Nu. Duduia aceea e pasagera din cabina patruzeci şi cinci, vecina mea. Ne întîlnim pe culoar.

— Bine, dar e... începu Walter, apoi tăcu, întorcîndu-şi ochii spre soţia sa. Are un fel interesant de a privi. Aşa, parcă... de-a dreptul prin om...

Mîna Lisei tremură, vinul se vărsă puţin, din pahar pe faţa de masă.

În clipa aceea necunoscuta se aplecă la urechea vecinului ei de masă. Acesta dădu din cap şi, apropiindu-se de dirijor, îi şopti cîteva cuvinte. Zîmbetul semnificativ, puţin viclean, cu care fu primită cererea, anunţa ceva picant, vreo mică senzaţie. Toate discuţiile încetară şi în liniştea care cuprinse sala izbucni o melodie veselă :

Ich brauche keine Milionen,
Mir fehlt kein Pfennig zum Glück,
Ich brauche weiten nichts
Als nur Musik, Musik, Musik... [1]

— Măscăricii ! zîmbi ironic Walter. Au şi găsit „şlagărul", n-am ce zice ! O fi cine ştie ce operetă învechită, nu-ţi aminteşti, Lischen ?

Ea clătină din cap, se întoarse şi se sprijini cu cotul de marginea mesei. Paharul gol i se clătina în mînă. Îl puse jos. Necunoscuta străbătu toată sala şi, oprindu-se în uşa barului, păru că examinează interiorul. La un moment dat privirea ei se încrucişă cu a lui Walter.

■

[1] *Nu am nevoie de milioane,*
Nu-mi trebuie bani ca să fiu fericit,
Nu-mi doresc nimic altceva
Decît muzică, muzică, muzică (germ.).

— Aţi atras atenţia acestei doamne... spuse zîmbind Bradley.

— Ciudaţi ochi mai are vecina asta a dumitale, răspunse Walter. Şi nici măcar nu sînt sigur dacă privindu-mă... s-a uitat într-adevăr la mine.

Lise se ridică.

— Vă rog să mă scuzaţi o clipă. Mă întorc îndată...

Solistul cînta cuprins de o adevărată euforie. Era vădit încîntat de propriul său meşteşug de a parodia vechile stiluri de interpretare.

Ich brauche keine Milionen,
Mir fehlt kein Pfennig zum Glück,
Ich brauche deine Liebe
und Musik, Musik, Musik... [1]

Necunoscuta continua să privească în faţa ei, impasibilă, chiar atunci cînd izbucniră aplauzele, apoi se întoarse în fundul sălii, la societatea ei.

— I s-o fi întîmplat ceva soţiei dumitale ? se nelinişti Bradley, văzînd că Lise întîrzia.

Walter se scuză. Trebuia să se ducă să vadă ce face. Nu se simţise azi tocmai bine...

O găsi aproape prăbuşită în fotoliu. Ţinea ochii închişi şi nu făcu nici o mişcare cînd Walter intră.

■

[1] *Nu am nevoie de milioane,*
Nu-mi trebuie bani ca să fiu fericit,
Îmi trebuie numai dragostea ta
Şi muzică, muzică, muzică... (germ.).

— Draga mea... ţi-e chiar aşa de rău ? o întrebă el apropiindu-se.

— Da, răspunse ea slab. Nu mă simt bine de loc.

— Mă duc îndată să chem doctorul.

— Nu-i nevoie !

— Nu te-nţeleg. Dacă eşti bolnavă...

—. Am luat o tabletă. Altceva nici n-au aici...

El se aşează pe marginea fotoliului şi-i luă o mînă în palme.

— Lischen, iubito, ce-i cu tine ? Nu poţi să-mi spui ?

— Nu ştiu... probabil... răul de mare.

O privi cîteva clipe, fără o vorbă, înainte de a reînnoi întrebarea :

— Eşti sigură că asta e ?

— Nu ştiu... Balansul vaporului...

— Ei bine, rosti el. Bine. Nu vrei doctor — nu trebuie. Dar cum să-ţi ajut ? Ge să fac ?

Fără să deschidă ochii, ea răspunse :

— Nu vreau să te stingheresc. Întoarce-te la Bradley. Şi numaidecît, cuprinsă parcă de o teamă neaşteptată, adăugă : Dar să nu stai mult, Walter.

●

— ...Nu sînt întru totul de acord cu dumneata, domnule Bradley. Mai ales, nu sînt de acord cu ideea pe care, îngăduindu-ne, ce-i drept, o uşoară simplificare, am putea-o formula cu vorbele dumitale, „asentiment faţă de crimă". Spuneai că tocmai acest „asentiment faţă de crimă" este, cel puţin în accepţiunea dumi-

tale, cea mai mare vină a nemților (deși, din păcate, nu există în acest caz posibilitatea de a o măsura și a-i defini gradul în mod științific), vină egală, în consecințele ei psihologice, cu cealaltă... cu „acțiunea", a cărei monstruozitate nu putea fi, probabil, prevăzută în „teoria acțiunii" a lui Fichte. Ei bine, nu sînt întru totul de acord cu dumneata, deși accept, dacă nu în toată amploarea, în orice caz, în bună măsură, premizele pe care ți-ai bazat concluziile.

Te cred că ai întîlnit în Germania oameni care, grăbiți să uite cine a împins omenirea în război în anul 1939, și pentru ce au pierit zecile de milioane, îți vorbesc despre nedreptatea ce i s-a făcut Germaniei și, ce e mai rău, sînt adînc convinși că așa este. Sînt de acord cu dumneata ; asta e o hrană ideală pentru plăsmuirea de noi idei incendiare, spre care, cum spui, e atît de înclinat spiritul german, otrăvit de misticism.

Te cred, cînd povestești despre omul care a trăit cincizeci de ani lîngă Dachau și pretinde că nu știe ce s-a întîmplat acolo, doar majoritatea germanilor declară în asemenea situații — „nu știu". N-au știut nici atunci cînd fumegau coșurile crematoriilor, cînd sub formă de „ajutor" primeau fel de fel de lucruri de-ale celor uciși, atunci, de ce, te întreb, trebuie să știe acum, cînd „punctul de vedere istoric" le îngăduie să privească evenimentele de la distanță, să dea din umeri cu nepăsare ? Nu poți cere tuturor să aibă o atitudine vie, plină de sensibilitate față de istorie — și asta a ajuns doar

de domeniul istoriei, dacă nu chiar un basm istoric, o variantă contemporană a cîntecului Nibelungilor. De ce ar pune ei această legendă mai presus de altele? Ar însemna să o ridice la rangul de excepţie raportat la existenţa reală. Iar acest lucru ei nu şi-l doresc. Ştiu asta ca şi dumneata, domnule Bradley, şi, tot aşa, înţeleg negarea ca un refuz de a recunoaşte drept excepţii faptele întîmplate. Merg şi mai departe: în acest „nu ştiu" eu văd dorinţa nemărturisită, poate nelămurită lor înşile, de a justifica ceea ce a avut loc acolo, după cum le dictează convingerea metafizică „înnăscută" — folosesc, după cum vezi, calificativul favorit al tuturor specialiştilor în domeniul psihicului german — convingerea înnăscută în fiecare german şi exprimată de Hegel, conform căreia realitatea, oricare ar fi ea, este logică şi absolut necesară.

Avînd în vedere toate acestea nu pot protesta, cînd dumneata vorbeşti despre simbioza ciudată care dăinuie în sufletul german, între asentimentul pentru crimă şi tendinţele purificatoare. Te rog să observi că merg pe linia dumitale, neluînd în seamă, în cazul de faţă, pe germanii din zona răsăriteană, dar singur ai amintit — chiar şi asta pledează în favoarea lor, faptul că nu se arată miraţi cînd aud cuvîntul *Auschwitz*. Înţeleg aşadar că n-ai pus la socoteală acest fapt în consideraţiile despre caracterul german, deoarece, dumneata judeci, şi, desigur, pe bună dreptate, că ceea ce spun ei nu trebuie neapărat să se împace cu ceea ce gîndesc. Deci, lăsînd la o parte această digresiune, reiau de la în-

ceput firul ideii şi afirm că aş putea fi de acord şi cu formula simbiozei, conform căreia în sufletul german dăinuie asentimentul faţă de crimă şi voinţa declarată de renaştere a spiritului naţional. Cu unele rezerve, ce-i drept, dar expunerea lor în amănunt o las pe altădată, ştiind că în clipa de faţă dumneata aştepţi de la mine nu atît o discuţie amănunţită, cît mai degrabă un răspuns — şi tocmai acest răspuns vreau să ţi-l dau, bineînţeles, în măsura în care voi izbuti.

Aşadar, în general vorbind, sînt de acord cu observaţiile şi concluziile dumitale, cu toate că unui om care a venit din afară, care n-a trăit în Germania anilor 1933—1945, îi este, te rog să mă ierţi, îi este aproape imposibil să tragă concluzii. Eşti prieten cu doctorul Streit şi l-ai auzit, desigur, nu o dată, spunînd : „E peste putinţă ca viaţa de lagăr, obiceiurile şi psihologia celor din lagăr să fie înţelese de cineva care n-a fost acolo". Mă folosesc de această frază ca să sprijin afirmaţia mea despre imposibilitatea de a trage concluzii. Germania, domnule Bradley, cu cele optzeci de milioane de suflete ale sale şi cu un teritoriu de cinci sute cincizeci şi cinci de mii de kilometri pătraţi, a fost toată un asemenea lagăr.

Bradley zîmbi imperceptibil. Sau poate nici nu fusese zîmbet, acea adîncire abia vizibilă a ridurilor, care, pe faţa *boy*-ului, semănau mai degrabă cu nişte cicatrice. Zăbovi politicos, o clipă, aşteptînd ca Walter să continue, apoi, vorbi :

— Dă-mi voie, domnule Kretschmer, să-ţi atrag atenţia asupra unui mic dezacord dintre noi.

Walter dădu din cap aprobativ.

— Vorbind despre asentimentul faţă de crimă n-am avut în vedere atitudinea poporului german din vremea lui Hitler. Înţeleg ce ar fi însemnat atunci negarea, ca să nu mai vorbesc de împotrivire. În acest sens, pentru mine, chiar dacă nu-i justificată, cel puţin e explicabilă. Mă interesează Germania, aşa cum este astăzi, bineînţeles, într-o oarecare legătură cu ceea ce alcătuieşte trecutul concret al poporului ei. Şi... nu dintr-un soi de dorinţă de a da satisfacţie, deşi asta ar fi doar ceva foarte natural, ci, din considerente, hai să le numim strict practice. Sînt ziarist, după cum ştii, domnule Kretschmer, ziarist cu pregătire în domeniul istoriei şi uneori... sînt ispitit să fac preziceri.

— În prezicerile ce le faci, te bazezi pe atitudinea germanilor de azi faţă de „acţiune", cum o numeşti dumneata?

— Între altele, şi pe asta, domnule Kretschmer.

— Înţeleg, replică Walter, şi încerc să-ţi răspund. Dar ajungînd aici, te rog să mă ierţi dacă mă voi folosi de acest prilej ca să-ţi spun cîteva cuvinte despre mine. Cred că am acest drept, cîtă vreme aparţin acelei categorii de germani pe care, în clasificarea dumitale — deţinuţii din lagăre de o parte, şi restul de cealaltă parte — i-ai înfierat global. Cei din lagăre sînt nevinovaţi, absolut nevinovaţi, atît faţă de trecut,

cît şi faţă de prezent, poate şi de viitor. Ceilalţi, restul, sînt cu toţii vinovaţi. Cu toţii. Chiar dacă n-au colaborat activ la crimă, au profitat de ea, s-au hrănit cu rămăşiţele ei. Aceasta este poziţia dumitale, dacă am înţeles bine. Dă-mi voie să-ţi cer o lămurire mai exactă. De ce anume au profitat? De averea celor ucişi?

— Ştii bine, răspunse Bradley, că nu asta am avut în gînd. Firește, o anumită parte a poporului s-a hrănit şi cu asta. Dar întregul popor s-a hrănit cu triumfurile Germaniei, cu beţia victoriilor, întregul popor nutrea speranţa cuceririi imperiului mondial, era pîinea lor, cea de toate zilele...

— O! exclamă Walter, o!... au fost găsiţi nevinovaţi şi achitaţi cei care făceau experienţe pe oameni, aşa cum se fac pe animale, iar dumneata îi condamni pe ceilalţi pentru... speranţe.

— Cei dintîi au fost găsiţi nevinovaţi de către aceştia din urmă şi datorită lor, răspunse Bradley cu o neaşteptată asprime în glas. Tocmai pentru că omul de rînd care visa să plece în Ural ca să civilizeze pe „barbari" şi-a iertat singur vina, tocmai de aceea au fost iertaţi şi cei care mai întîi i-au băgat în cap acest vis şi apoi l-au silit să-l traducă în viaţă. Spune-mi, te rog, cîţi au fost germanii care nu sperau în victorie, ci aşteptau înfrîngerea? Thomas Mann? Şi mai cine?

— Ai pus o întrebare grea, aş spune chiar — şi, te rog, să nu mi-o iei în nume de rău — o întrebare demagogică. Condamnînd pe germani pentru setea lor de grandoare, ai arătat totodată

că dumneata însuţi o aşteptai de la ei. O grandoare deosebită, copleşitoare, aproape tragică. E oare normal, e oare firesc, în virtutea normelor etice stabilite, de veacuri, să dorească cineva înfrîngerea propriului său popor, dacă acel cineva nu este un renegat sau... un geniu ? Îţi dai seama care e diferenţa între unul şi celălalt ? Văd, văd, te-ai tulburat în clipa asta, poate în adîncul sufletului te revolţi, ba ştiu şi ce vrei să-mi spui : cineva poate fi socotit renegat sau geniu în funcţie de scopul spre care tinde poporul lui. Renegaţi au fost acei reprezentanţi ai popoarelor subjugate, care au colaborat cu Germania, în schimb, un geniu al înţelepciunii, al omeniei, al spiritului german, da, al acelui spirit german recunoscut unanim de oameni care vorbesc despre noi ca despre un popor de gînditori şi poeţi — un asemenea geniu a fost Thomas Mann. Dar eu te-ntreb : cîţi oameni puteau înţelege că scopul Reichului german era un scop criminal ? Pentru a fi sigur de asta, pentru a vedea totul limpede, de la bun început, trebuia să fii tocmai Thomas Mann, anume nu citez şi pe alţii, alte mari cugete ale acestei epoci, pentru că în înţelegerea acelora puteau juca un rol şi alţi factori, vorbesc de cei ce aparţineau unui popor faţă de care hitlerismul îşi dezvăluise adevărata faţă de la început. Şi totuşi, crede-mă, domnule Bradley, că au fost mai mulţi acei care au dorit înfrîngerea Germaniei. Şi din nou, nu ca să-mi uşurez sarcina, nu mă voi referi la deţinuţii germani din lagărele de concentrare, ştii doar că au fost cîteva sute de mii. Am să

vorbesc numai despre aceia care, în virtutea clasificării dumitale, au fost identificați cu criminalii regimului, numai pe baza faptului că n-au făcut parte dintre victimele lui. Vei recunoaște, dacă stai să te gîndești, că asta ar fi o dreptate cam *à rebours* [1] și dă-mi voie să adaug, la cele două categorii ale dumitale, încă una. Deci, deținuții din lagăre, paznicii lor, și... toți ceilalți, restul. Lupt pentru acest rest, pentru că el constituie esențialul. Este acea parte a poporului, care n-a aparținut nici luptătorilor antifasciști, nici gărzii pretoriene a regimului. A fost majoritatea poporului, domnule Bradley, masa, care tocmai pentru că a stat pasivă, n-a fost luată în seamă nici de dumneata, nici de acei care au condamnat poporul german în totalitatea lui. Am dreptul să vorbesc în numele masei, ca unul care fac parte din ea. Și, poate ți se va părea stupid ceea ce-ți spun, dar am fost unul dintre cei care au dorit înfrîngerea Germaniei. Nu, nu, nu vreau să supraapreciezi însemnătatea poziției mele, ai avea prea multă bătaie de cap încercînd să mă situezi într-o categorie sau alta, mai ales că, într-un mod neașteptat și destul de jenant pentru mine, numele meu ar trebui să stea alături de al lui Thomas Mann. Deci, ca să-ți ușurez în limitele principiilor dumitale înțelegerea faptelor, așa cum s-au petrecut, îți spun: de la bun început am fost sigur că victoria nu este posibilă. Și siguranța mea nu avea de în-

[1] În sens contrar (franc.).

vins acea piedică paralizantă care este conștiința deznădejdei. Era o siguranță de neclintit, care nu se pleca în fața îndoielilor și se concentra liberă și neabătută asupra unui singur punct : așteptarea, așteptarea clipei finale.

Cum căpătasem acea siguranță ? Tatăl meu era invalid din primul război mondial, avea concepția lui asupra războiului, asupra lozincilor în numele cărora Kaizerul mînase milioane de suflete la masacru. În 1933 tata a fost, pur și simplu, linșat pe stradă. Încercase să ia apărarea unui coleg-combatant, atacat de cei din S.A. Acesta este numai un punct din formularul meu de denazificare, domnule Bradley. Un alt moment îl datorez unui unchi al meu care la sfîrșitul războiului ajunsese *Standartenführer-SS*. Cînd mama a rămas singură, el mi-a purtat, într-un fel, de grijă. Știi dumneata ce însemna o asemenea „grijă" ? Îți poți închipui, fie și puțin, la ce presiune propagandistică era supus fiecare tînăr în Reichul hitlerist ? Atunci mai sporește cu cîteva atmosfere această presiune, în cazul individului peste care dăduse norocul îndoielnic de a avea în familie o asemenea persoană.

Am intrat în *Wehrmacht* ca voluntar. Da, domnule Bradley. Colegii dumitale de denazificare au avut destulă bătaie de cap cu asta în 1945. De fapt n-au avut. Era limpede doar. Singur, încă înainte de a fi chemat, am plecat să lupt nu „pentru patrie" (vezi am introdus în terminologia mea o deosebire între noțiunea de luptă „pentru patrie" și cea „pentru interesele

patriei" ; „pentru patrie" înseamnă în apărarea ei, „pentru interesele patriei" înseamnă pentru lărgirea, pentru mărirea ei. Este, bineînțeles, o diferență cu totul personală și nu are nimic comun cu exactitatea categoriilor filozofice, e numai, ca să zic așa, un fel de instrument de lucru pentru folosul propriu). Așadar, m-am înrolat voluntar ca să lupt „pentru interesele patriei", adică pentru a-l ajuta pe Hitler să cîștige supremația mondială.

Și acum să-ți spun. Să-ți spun ceea ce n-am spus celorlalți, colegilor dumitale întru denazificare. M-am înrolat în *Wehrmacht* înainte de termen, ca să nu fiu nevoit să intru în SS. Presiunea unchiului de o parte, și a mamei, aproape șantajată de unchiu-meu, era covîrșitoare. Mi-am dat seama atunci de două lucruri : că nu voi reuși să fiu un erou, adică nu voi putea niciodată să mă opun deschis presiunii, și în același timp, n-am poftă, tare n-am poftă să devin un ticălos. Și în această privință nu eram de loc original. Nimeni nu vrea să fie ticălos, domnule Bradley, spune drept, dacă nu-i așa ? Poate numai acei care s-au născut ticăloși și nu văd pentru ei alt mod de existență, fapt pentru care această specie se străduiește atîta să atingă perfecțiunea.

Dacă ar fi să cercetăm cauzele aversiunii mele față de SS., nu am găsi nimic din ceea ce te-ai aștepta să afli pentru motivarea ei. Pe atunci nu vedeam încă ce se petrece dincolo de sîrmele lagărelor de concentrare ; lagărele din Reich nu lăsau să se strecoare nici cele mai mici

ştiri, deţinuţii eliberaţi, puţini la număr, tăceau, iar camerele de gazare de la Oświecim [1], despre care a aflat lumea întreagă, au fost o creaţie mai tîrzie. Astfel, aversiunea mea faţă de SS era, cu deplină siguranţă, mai mult intuitivă decît conştientă, şi numai acestei intuiţii datorez faptul că n-am devenit membru al acestei organizaţii criminale, ca unii dintre colegii mei, chiar dintre cei de la universitate. Erau vremuri cînd toate se petreceau de pe o zi pe alta, un pas nevinovat — şi puteai să aluneci pe un drum care îţi asigura conferirea titlului de „criminal de război". Să nu mă înţelegi greşit, nu vreau să justific faptele celor care au dobîndit acest jalnic titlu, dar gîndeşte-te, numai, cine ar fi putut avea o asemenea capacitate de previziune, o asemenea imaginaţie, pentru a prevedea că oamenii ce trec azi pe stradă purtînd o stea cu şase colţuri pe mînecă, mîine vor pieri în camerele de gazare. Deci, numai instinctul m-a salvat să nu fiu nevoit nici să împing pe cei condamnaţi în camerele de gazare, nici... să devin erou, fapte pe care, în egală măsură, n-aveam poftă să le îndeplinesc.

Am ajuns, aşadar, pe frontul de răsărit, ca participant voluntar la lupta împotriva bolşevicilor. Nu, nu mă gîndeam să cad prizonier. Doar nu puteam să doresc ca ei să facă cu mine ceea ce făceam noi cu ei. Noi, nu înseamnă *Wehrmachtul*, domnule Bradley — deşi nici autori-

[1] Vechea denumire, poloneză, a Auschwitz-ului.

tăţile militare nu se dădeau în lături de la încălcări — dar noi, asta înseamnă Germania. Vezi dumneata, prin acest „noi" consfinţesc principiul pus în aplicare de voi, principiul răspunderii colective.

— Sper că n-ai să afirmi, îl întrerupse Bradley, că acest principiu a fost o invenţie a noastră.

— Nu, protestă repede Walter, nu asta aveam în gînd, dar mai este o altă problemă, care, într-un fel, se leagă de aceea pe care dumneata ai definit-o cu expresia „nimeni nu ştie nimic". Sper că pînă la urmă o să ajungem şi la ea, acum însă vreau să-ţi spun cîteva cuvinte despre frontul de răsărit. Ei bine, am fost o vreme într-un sector, în care regimentul nostru a luptat alături de o unitate SS. Judecînd după excelenta dumitale orientare în probleme germane, ştii cred, că mai existau şi *SS-Polizei*, şi divizii „Cap de mort" şi *SS-Standarten*...

Mister Bradley dădu din cap afirmativ şi-i întinse lui Walter o ţigară de foi. Acesta mulţumi şi începu să-i taie capetele cu grijă. O clipă tăcură, fumînd numai. Era o ţigară bună şi Walter, urmărind cum se răspîndea fumul înmiresmat în văzduhul senin, întrezărea parcă un alt tablou, de mult uitat: tranşee înzăpezite, soldaţi încotoşmănaţi în cojoace şi răsuflarea lor îngheţată în aerul geros.

Regretă că Lise lipsea. N-ar fi avut loc această discuţie istovitoare. Fusese vorba să le arbitreze partida de tenis, dar terminaseră al treilea set şi tot nu apăruse. Walter îşi închipuise că a adormit după masa de prînz şi renunţase să o

mai cheme. Presupunea că, mai mult decît orice medicament, somnul va ajuta organismului ei să învingă răul de mare, care, pare-se, și așa e pe cale să cedeze. Lise se simțise de dimineață cît se poate de bine, era senină și vioaie. Ce-i drept, micul dejun îl luase tot în cabină, dar două ore înainte de amiază le petrecuse pe punte, iar la prînz coborîse în sală. *Mister* Bradley fusese invitat la masa lor, idee care se dovedi fericită, întrucît el cunoștea bine Brazilia, foarte bine mediul ziariștilor ca și societatea în care aveau să intre soții Kretschmer. Le caracteriza cu precizie, cu o subtilă ironie, colorîndu-și istorisirile cu anecdote pline de haz. „Ciudat, gîndea Walter, e cu totul altul decît fusese înainte". Ține seama, desigur, că în ajun, amintind de Dachau, o tulburase pe Lise și nu lasă azi să-i scape nici cea mai mică aluzie. Walter știa doar că el caută mereu conversații pe această temă și, mai ales, cu interlocutori germani. Pasiunea lui pentru această temă devenise un fel de psihoză și dacă asemenea discuții aveau să dureze tot timpul călătoriei, perspectivele nu se anunțau de loc încîntătoare. Walter îl blestema în sinea lui pe Streit. De ce naiba îi spusese tipului că se poate vorbi orice cu el ? Ar trebui să poarte astfel de discuții cu cei care erau vinovați de toate acestea ! Să-și vadă singuri fața, să audă ce crede lumea despre ei ! Dar el !? Oftă din adîncul sufletului. Spera numai că prezența Lisei va tempera avîntul lui Bradley. Ce ar fi să-i mai pună la încercare sensibilitatea ? Să-i amintească, poate, că ea a pierdut pe cineva într-un lagăr de concen-

trare? Îşi făcu loc, mai bine, pe grămada de fumii pe care şedeau — se retraseseră pe puntea superioară, singuri, departe de oameni. Ce să-i faci, va trebui, se vede, să-şi facă datoria mai departe...

— Şi atunci, reluă el, am văzut cu ochii mei, pentru prima dată, ceea ce numai instinctiv presimţisem, cînd am fugit pe front de „şansa" intrării în SS. Nici măcar nu ghicisem, presimţisem numai. Am văzut pe SS-işti în acţiune, nu într-o acţiune militară, în care nu le puteai obiecta nimic — erau buni soldaţi — dar i-am văzut într-o acţiune... specială, aş putea spune, deşi acest termen s-a încetăţenit în legătură cu alte acţiuni. A fost o „lichidare" a două sate ucrainene. Atunci mi-am aspus că trebuie să fac orice ca să fug de acolo, sau dacă nu să fug, atunci, măcar, să fiu cît mai departe de porcăria aceea, cît mai departe de această formaţiune „frăţească". Luptam doar sub un comandament comun şi faptele lor cădeau pe seama întregii divizii. În afară de asta, într-o bună zi m-aş fi putut pomeni cu vreun ordin de a participa personal la lichidarea populaţiei civile. După cum vezi, o nesupunere făţişă nici nu-mi trecea prin gînd. Nu mă puteam împăca nicidecum cu rolul de erou. Vroiam să am o şansă, una dintr-o sută, dar s-o am, şi eroii în genere nu le au. Căutam glonţul, domnule Bradley. E ceva ciudat, în asta, eşti doar şi dumneata militar şi, desigur, ştii că mai întotdeauna gloanţele îi ocolesc pe cei care le caută, dar al meu s-a îndurat de mine. M-a lovit în coapsă, mi-a sfîşiat carnea; nu era o

rană din cele grave, în două-trei luni mă puteam întoarce iarăşi pe front. Ştiam, de altfel, că mă voi întoarce, doar n-aveai unde să fugi din Germania, poate numai în SS, cu serviciul în lagăre, dar eu aveam, încă de pe atunci, planul meu. În realizarea lui, mi-au fost de mare ajutor partizanii polonezi. Datorită faptului că i s-au adăugat cîteva vagoane cu muniţii, trenul nostru sanitar a sărit în aer, undeva pe lîngă Cracovia. Bineînţeles, într-o asemenea operaţie, am reuşit să-mi agravez rana, fără frică de pedeapsă: medicul nu mă putea condamna că „nu vreau să mă vindec" atît de repede pe cît are nevoie patria. Era limpede că toată istoria asta ar fi putut să mă coste viaţa, sau cel puţin piciorul, dar trebuia să risc într-un fel. Opt luni am zăcut în spital. Unchiul, mîndru de vitejia mea — primisem pentru asta o cruce, vezi bine — şi-a reînnoit propunerea, oferindu-mi un post călduţ şi sigur într-unul din lagărele mai mici... Sîcîit de rugăminţile mamei, care mă implora să primesc această „slujbă" (îmi vorbeai de speranţa în victorie, şi totuşi, de obicei, n-a fost decît speranţă în sfîrşitul războiului, în salvarea noastră, a celor rămaşi încă în viaţă), a trebuit să fug iarăşi pe front. Datorită unchiului, care era pe atunci *Obersturmbannführer*-SS, şi de al cărui ajutor am hotărît să profit întru realizarea planului ce-mi făcusem, am fost trimis pe frontul din apus. Şi aici, împreună cu toată compania ne-am predat în mîinile voastre. Te asigur că n-a fost uşor. Comandantul nostru a pierit de un glonţ german. Toţi băieţii aceia, ca

şi mine, nu visau victoria germană, n-o doreau cîtuşi de puţin, înainte de toate, desigur, nu vroiau să moară. Şi oare nu-i ciudat, domnule Bradley, că nimic altceva decît faptul că aveam în familie un monstru patentat, a făcut posibilă salvarea, ca să zic aşa, a cinstei mele, deşi, îmi dau seama că este o cinste relativă, cîtă vreme nu corespunde nici unuia dintre criteriile care ni se aplică.

Tăcu, izbit pe neaşteptate de un gînd cu totul nou. De ce acest american este primul care află adevărul ? Pînă şi Lise ştie numai atît, că el a fost luat prizonier. Atît le-a povestit tuturor, ori de cîte ori a fost întrebat, aşa încît aproape uitase cum s-au desfăşurat lucrurile în realitate. Şi îndată îşi spuse cu o deplină luciditate : în Germania n-ar fi putut să recunoască asta, n-ar fi putut spune : „n-am vrut să lupt pentru Hitler, de aceea am dezertat", nu putea să facă una ca asta decît sub ameninţarea anatemei, în ciuda tuturor faptelor ce le înşira de o jumătate de oră, vrînd să-l convingă pe american. Nu reuşise încă să se împace cu această concluzie, să şi-o asimileze, sau măcar să reflecteze asupra ei pînă la capăt, cînd auzi glasul lui Bradley. Întrebarea căzu indiferentă, ca atîtea altele, pusă parcă din simplă curiozitate, fără nici un gînd ascuns :

— Dar ce s-a întîmplat cu unchiul dumitale ? Bineînţeles, dacă nu te inoportunez prea mult cu această întrebare...

— De loc, răspunse Walter, preluînd uşurat acest ton nou, de nepăsare, al discuţiei. Pot să-ţi spun numaidecît. A primit cincisprezece ani în

patruzeci și șase. Zece din ei i-a făcut, iar restul...

— I s-a iertat, dîndu-i-se și o pensie, îi luă vorba Bradley. Și acum își face veacul în cine știe ce orășel, pretinde și nimbul de mucenic pentru *Vaterland*, și toți, chiar acei care pe atunci traversau strada ca să nu fie nevoiți să salute pe unul ca el, astăzi caută singuri prilejul să-i spună „Bună ziua, domnule... domnule... colonel".

— Cum de știi și asta ! Walter nu izbuti să-și ascundă iritarea. I se făcuse de-a binelea lehamite de asemenea discuție.

— Te rog să mă ierți. N-am vrut nicidecum să spun că în acest caz concret se întîmplă exact așa, și cu atît mai puțin, ferit-a sfîntul, că și dumneata îl saluți la fel. Dacă s-a putut înțelege în felul acesta, îmi cer mii de scuze. Mă gîndeam la atîtea alte cazuri asemănătoare, și dacă mai ai pentru mine puțină răbdare, domnule Kretschmer, îmi permit, avînd în vedere cursul logic al discuției, să mă întorc la expresia folosită la început. Ei, bine, tocmai asta numesc eu așentiment față de crimă, și acest asentiment care dăinuie și azi îl consider drept o vină gravă a germanilor ; ea depășește nemăsurat întinderea și gravitatea celeilalte vine. Iar dumneata, domnule Kretschmer, tocmai de pe poziția înțelegerii dumitale, ar trebui să-mi dai dreptate. Pe atunci puteai să nu știi, și să nu vrei să știi, sau știind, să nu vrei să devii mucenic. Dar în prezent, dacă cineva, nesilit de nimeni, îi spune unui individ ca unchiul dumitale „bună ziua", e

ca și cînd l-ar saluta cu un „heil Hitler". Ai observat și dumneata, poate, că înadins n-am folosit în discuția noastră fapte din domeniul politicii de stat. Se știe pentru ce sînt disculpați acești domni, de ce se creează pentru ei aziluri sigure și comode, nu sînt atît de prost ca să nu știu că guvernul german nu este totuna cu poporul german, sau cel puțin nu e *încă* totuna cu poporul german. Dar ceea ce am spus, acea lipsă de condamnare morală din partea societății care, chiar dacă nu se solidarizează cu ceea ce au reprezentat acei indivizi și mai reprezintă în continuare, îi tolerează totuși în sînul ei, neîndrăznind să dea pe față nici cel mai mic semn de protest, fie chiar și sub forma unei ostracizări sociale, ba, uneori se întîmplă chiar cu totul dimpotrivă...

— Faci uneori observații destul de unilaterale, îl întrerupse Walter și glasul lui sună mai aspru decît ar fi dorit, aproape nepoliticos. Și asta e cu atît mai ciudat, cu cît dumneata ai cunoscut mediul în care trăiește doctorul Streit. Acest mediu nu se declară de acord nici cu trecutul, nici cu prezentul Germaniei.

— E un grup de intelectuali, ripostă Bradley. Liberali burghezi, printre care se găsesc și foști deținuți.

— Vrei să spui că nu e un mediu reprezentativ pentru adevărata față a Germaniei?

— Da. Tocmai asta vreau să spun, domnule Kretschmer.

— Atunci, ascultă, domnule Bradley. Fac parte din societatea lui Streit, dar nu cu totul,

pentru că n-am fost un antifascist activ și, după cum știți, nici în prezent nu activez. Sînt doar cineva cu care „se poate vorbi despre toate", așa cum m-a prezentat dumitale doctorul Streit, vrînd desigur să mă deosebească de acei germani cu care nu poți vorbi despre nimic. Zicînd „despre nimic", am, bineînțeles, în vedere faptul că nu poți vorbi despre ceea ce te interesează cel mai mult pe dumneata. Nu vreau să prelungesc discuția, mă înțelegi, trebuie în sfîrșit să văd ce face Lise, poate are nevoie de mine, era vorba doar să vină la noi. Nu mă îndoiesc totuși că vom mai avea ocazia să examinăm faptele, să analizăm cauzele pentru care germanul de rînd nu vrea să vorbească „despre toate", preferînd prin acel „nu știu" ofensat să-și exprime asentimentul față de crimă, cum l-ai numit dumneata. Acum aș vrea să-ți mai spun, domnule Bradley, că atît trecutul meu, foarte obișnuit, după cum ai avut ocazia să constați, și aș adăuga, tipic pentru germanul de rînd, cît și ceea ce reprezint eu astăzi, mă situează în acea categorie a germanilor de care dumneata, în clasificarea dumitale riguroasă, în genere, n-ai ținut seama. În acea categorie de mici burghezi liniștiți, harnici, înțelepți și măsurați care constituie majoritatea poporului german. Și eu și soția mea facem parte din ea și vreau să-ți spun, cu deplin simț de răspundere pentru vorbele mele, că nu ne dăm nici un fel de asentiment — nici pentru ceea ce a fost, nici pentru ceea ce este.

Tăcu o clipă, apoi adăugă, parcă în treacăt :
— Cît privește unchiul meu... nu este exclus acel binevoitor „Bună ziua, domnule colonel", ba chiar e foarte probabil că-și primește rația zilnică. Nu știu. L-am văzut ultima oară în 1946.

•

Lise se trezi, ușor ametită. Somniferele pe care le luase cu o seară înainte își făceau efectul în continuare, din care cauză, deși avusese de gînd să ațipească după masă numai un pic, somnul i se prelungise neașteptat de mult. Se uită la ceas și se îngrozi. Walter o să se supere, îi promisese doar să le țină companie. Se îmbrăcă în grabă și ieși. Pe culoar domnea semiîntunericul, nu se aprinseseră încă luminile. În micul hol interior se opri în fața oglinzii ; i se păruse că rujul a întrecut marginea buzei. Își apropie fața de oglindă ca să vadă mai bine și... abia își stăpîni un țipăt. Tocmai în clipa aceea se aprinsese lumina și Lise zări în oglindă ochii cuiva. Erau acolo, în colțul drept. Jumătatea de jos a feței nu se vedea, dar ochii aceia ageri, cercetători... Ca prin ceață, Lise văzu cum propriul ei chip pălește, învinețindu-se parcă. De ce apăruse femeia aceea aici, în hol, de vreme ce era vecina domnului Bradley și avea cabina în partea opusă a vaporului, de ce ședea aici pe întuneric, într-un ungher ? Și oare nu ea aprinsese lumina ? De atîtea gînduri totul i se învălmășea înaintea ochilor.

Întinse mașinal mîna spre geantă, căutînd parcă ceva și se întoarse în cabină.

Se așeză din nou în fața oglinzii. Cîtva timp rămase nemișcată, privindu-și chipul. Apoi luă peria. Începu să-și aranjeze părul — pe frunte, după ureche, înainte și înapoi. Își șterse rujul de pe buze, se privi o clipă, apoi grăbită se fardă iarăși. Își cercetă fața în oglindă, de parcă ar fi fost a altei.

Intră Walter cu rachetele în mînă.

— Uf! Bine că am scăpat! Mă rugam lui Dumnezeu să vii tu să mă salvezi.

Se uită la el cu o privire ușor pierdută.

— Tocmai vroiam să ies.

— Sigur! Cu o oră mai tîrziu decît ne-am înțeles.

— Îmi pare foarte rău, Walter.

— Ai dormit? Arăți, de parcă nu te-ai fi trezit încă. Ce să zic, m-a obosit rău acest Bradley!

— Ai cîștigat?

— N-aș putea spune. Depinde din ce punct de vedere. Dar... ce-i cu vocea ta? Ai răgușit?

— Iar m-a apucat. De aceea...

El se apropie și, ridicîndu-i fața, o privi cu îngrijorare.

— Mă neliniștești. Mă neliniștești de-a binelea. Trebuia să fi plecat cu avionul.

— Da. Și eu cred tot așa.

Se depărtă de el și se trînti în fotoliu. Se temea să nu-i descopere, cu vreun al șaselea simț, tremurul interior. Întinse mîna după țigări.

— Nu fumezi cumva prea mult, Lischen? Privirea i se opri pe scrumiera plină. Nu eşti, de fapt, o fumătoare. Ţigările nu-ţi ajută, cu siguranţă.

Nu-i răspunse. Ţinea între degete ţigara, neîndrăznind s-o ducă la gură. Nu era sigură dacă va putea s-o fumeze.

— Ar fi bine să ieşi la aer. Eşti groaznic de palidă.

— E imposibil.

— E absolut necesar. Ascultă ce-ţi spune doctorul. Înainte de prînz erai aproape sănătoasă. Pune-ţi ceva pe tine şi hai!

— Lasă-mă, Walter...

— Prea te laşi pradă bolii. N-ar trebui să stai toată ziua în cabină.

— Nu pot să ies, s-ar putea să mă apuce în orice clipă.

— Nu te apucă nimic. Cîteva inspiraţii de aer curat şi îndată ai să te simţi uşurată. Hai!

— Te rog, Walter...

— Lasă capriciile. Ştiu ce trebuie făcut în asemenea cazuri. Plimbarea la aer face parte din tratament. Să mergem.

Fără să mai aştepte răspunsul, îi aruncă o haină pe umeri şi o luă de braţ. Ea nu se mai împotrivi şi se lăsă dusă spre uşă. Dar abia trecu pragul, şi se dădu brusc îndărăt. Trînti uşa şi se lipi de ea cu tot corpul. Walter strigă iritat:

— Ce ţi-a venit? De ce nu ieşi?

— Aşteaptă o clipă, şopti ea, tremurînd.

— Dar de ce? Ce înseamnă asta?!

— Mai încet, te implor!

El înlemni.

— De ce mai încet!? întrebă, privind-o în ochii larg deschişi, sticloşi. Văd, ţi-e frică... De ce? De cine ţi-e frică?

— Mai încet... îl rugă ea, aproape plîngînd.

El o apucă de umeri.

— Ce se întîmplă cu tine?

— Nimic... Îndată... numai o clipă. Să stăm jos.

Dar rămase în picioare, lipită mai departe de uşă, de parcă n-ar fi vrut să-l lase să treacă. Atunci o dădu în lături, cam brutal poate, şi privi afară pe culoar. Tocmai trecea cineva şi Lise, fără să vadă, ştia cine. Auzi cum se închise uşa şi cum Walter se îndreptă spre ea. Paşii lui îi răsunau în creier ca un ecou înfricoşător, apoi îl auzi:

— Ce înseamnă toate astea, Lise?

Ea încercă să-şi vină în fire. Se aşeză în fotoliu şi, ţinîndu-şi răsuflarea, răspunse:

— Nu înseamnă nimic. Nu lua în seamă.

Dar Walter nu se mulţumi cu atît.

— Ştii cine a trecut pe coridor?

— De unde vrei să ştiu? ripostă ea repede, prea repede ca să poată fi crezută.

— Şi totuşi ştii. De asta nu voiai să ieşi din cabină. Ca să nu te întîlneşti cu ea.

— Cu cine... să nu mă întîlnesc? Inventezi.

— Aş vrea să fie aşa. Dar, din păcate, nu e. Ceea ce îmi ascunzi...

— Te înşeli. N-ascund nimic.

— Aş vrea să fie aşa. Repet, n-aş avea nimic împotrivă să mă înşel. Nu-mi place să interviu în secretele nimănui, ştii asta. Nu sînt curios de felul meu, şi, în genere, prefer întotdeauna să ştiu ceva mai puţin decît prea mult. De data asta însă, mi se pare că trebuie să ştiu ceva mai mult.

Lise se ridică din fotoliu şi se îndreptă spre baie. El o opri.

— Lasă-mă. Nu mă simt bine.

— Nu! Te simţi destul de bine. Te observ de ieri. Astea nu sînt simptome tipice pentru răul de mare.

— Vrei să mă chinuieşti?

Tăcu o clipă, privind-o în faţă.

— Vreau să te apăr, zise apoi răspicat.

Ea se trase brusc înapoi:

— Să mă aperi? De ce?

— Nu ştiu. Şi... n-aş întreba, cîtă vreme nu vrei ca s-o ştiu, de n-ar fi panica asta a ta. Ţie îţi este frică. E ceva aici... ceva care...

— Nu e nimic! îi strigă ea. Închipuiri!

— Tu o cunoşti pe femeia asta, Lise...

— Nu! N-o cunosc! E o părere! Nu se poate să fie...

El sări în picioare şi, parcă uimit că aude ce bănuia, îngăimă:

— Atunci... o iei drept altcineva?... Drept cine?

Ea ţipă aproape:

— Nu întreba! Nu trebuie să întrebi!

— Şi totuşi trebuie. E un lucru prea serios, Lischen... Dacă nu-mi spui singură...

Ea păli.

— Nu... nu poţi face asta...

— Totuşi... Nu pot îngădui să fii şantajată.

— Ce vrei să faci ?

— Să-l anunţ pe căpitan sau s-o întreb chiar pe ea.

Lise căzu în fotoliu. Se simţea la capătul puterilor.

— Te implor...

— Lise ! Trebuie să ştiu. Dacă în viaţa ta este ceva de care eu nu ştiu...

Tremura ca apucată de friguri :

— Nu ţi-am ascuns nimic. Ştiai totul.

— Ştiam ? Ce ? La ce te referi ?

— La munca mea din timpul războiului.

— Munca ta ? Nu-mi amintesc. Aha, ai dreptate, la depozitele de îmbrăcăminte, da ?

— Da. Aveau legătură cu slujba mea...

— Ştiu. Ai făcut parte din formaţiile acelea de femei... Mi-ai spus o dată ceva... Dar... Ei şi ? Tot nu văd ce legătură are cu isteria ta.

— Femeia asta... Mi se pare că o cunosc... de acolo.

— De unde ? De la depozitele acelea ? Ei, şi ce-i cu asta ?

— E că... — de-abia rostea cuvintele — acelea erau depozitele lagărelor.

El tot nu înţelegea. Se arătă mai degrabă mirat.

— Ei, şi ce dacă erau ale lagărelor ? O muncă ca oricare alta.

— Nu era o muncă oarecare. Era o slujbă... Eu... m-au repartizat la secţia lagărelor.

Walter înghiți în sec.

— Ce fel de lagăre?

Cum ea tăcea, Walter continuă:

— Erau lagăre de muncă, lagăre...

Deodată îi zări ochii. Erau aceiași ca atunci cînd sărise cîinele. O auzi șoptind:

— Nu erau de-astea.

Atunci el se ridică, măsură de cîteva ori cabina cu pași apăsați și se opri în fața hubloului. Stătu îndelung, întors cu spatele, apoi izbucni:

— Lagăre de concentrare?... Glasul îi suna răgușit: Tu... ai fost în lagărele de concentrare? Se întoarse brusc spre ea: Atunci, acele „formații de femei" nu erau altceva decît... SS?! Sîngele îi năpădi fața, arăta, de parcă s-ar fi sufocat. E o fostă deținută?! Vorbește!

Lise își recăpătase între timp stăpînirea de sine.

— Nu, nu se poate! A fost o părere! Nimic mai mult!

— Dar dacă? Dar dacă e așa? stărui el.

— Marta? se întrebă ea, parcă necrezîndu-și urechilor.

— Marta, repetă el automat. Și dacă...

Tăcură amîndoi vreme îndelungată. El îi privea chipul pe care i-l știa. Chipul Lisei lui. Pe acest chip vedea acum ceva înspăimîntător de străin, ceva ce-i schimba trăsăturile cunoscute, mai mult, de sute de ori mai mult decît noua pieptănătură din ajun, o schimba cu totul și pentru totdeauna.

— Dacă ar fi Marta — se opri la acest cuvînt, dar încheie îndată, neașteptat de liniș-

tită — de ea, cu siguranță, n-am de ce să mă tem.

— Cum adică ?

Lise prinse curaj.

— Dumnezeule ! exclamă. Cît bine i-am făcut ! De atîtea ori i-am salvat viața ! Am fost pentru ea — zîmbi amar — un înger păzitor. Da... îngerul ei păzitor din lagăr.

Îndrăzni să ridice privirea, așteptîndu-i reacția, dar Walter părea că nu auzise nimic din ceea ce-i spusese. De cîteva clipe, tot muta febril sticlele în bufet. O găsi în sfîrșit și pe cea pe care o căuta, își umplu un păhărel și, ca un om foarte însetat, îl bău, dintr-o sorbitură. Se așeză apoi în fotoliu cu capul în mîini.

— Am fost bună cu ea, Walter. Glasul i se frînse.

— Ai fost bună cu ea... repetă el. Dar Lizei i se păru că distinge în tonul lui o notă de sarcasm. Izbucni :

— Oh, nici nu poți să-ți închipui ce greu era să fii bun acolo, în iadul acela !

El făcu o strîmbătură.

— Nu s-ar putea, o întrebă apoi, cu un ușor dispreț, nu s-ar putea fără literatură ?

— B.B.C.-ul dădea pe atunci emisiuni care începeau așa : „Vorbește iadul Europei — Auschwitz", rosti ea ca o justificare.

El sări din fotoliu :

— Pentru Dumnezeu ! Auschwitz ?

Lise văzu cum fruntea lui se acoperă de broboane mari, lucioase de sudoare și nu putu să mai scoată o vorbă.

— Auschwitz ? Tocmai acolo ?... Sfinte Dumnezeule ! Apoi continuă indiferent, ca un funcţionar care verifică nişte date biografice : Cum ai nimerit în SS ?

Privi la el multă vreme, fără a rosti un cuvînt. În cele din urmă, spuse direct şi simplu :

— Am crezut în Hitler.

El zvîcni :

— Ai crezut ? Tu ? Pentru prima dată aud ! Cînd te-am cunoscut...

— Atunci se sfîrşise totul. Pentru mine mai mult decît pentru oricine altul.

— Pentru că el pierduse ?

— Pentru că te-am cunoscut pe tine.

Walter se aşează iarăşi.

— Vorbeşte ! Spune tot ce n-ai spus atunci. Vorbeşte !

Lise întinse mîna după un pahar cu apă, apoi luă o ţigară, căută îndelung chibriturile. Vroia să-şi ascundă stinghereala în aceste gesturi, sau, poate, vroia să mai amîne astfel mărturisirea. În sfîrşit, biruindu-se pe sine, începu :

— Prin 1943 am intrat în SS. Nu ştiam... Adică ştiam de ce. Numai că habar n-aveam cum se vor petrece lucrurile... Am intrat acolo ca să păzesc securitatea Reichului... Trebuia. Mi s-a spus că am să veghez asupra duşmanilor lui. Pohl mi-a spus : „Auschwitzul e o mocirlă, e o insultă la adresa lagărelor de concentrare germane, care sînt un model. Numai cei mai buni din SS ar putea să asaneze mocirla asta.“ Am considerat de datoria mea să merg acolo unde era mai greu. Vorbele lui Pohl despre

„asanare“ le-am luat în serios. În martie 1943 mă şi aflam în acel „iad al Europei“.

Ceea ce am văzut... *Obergruppenführer*-ul Pohl... Nu, nu exagerase comparîndu-l cu o mocirlă. Tocmai asta era. Textual. O mocirlă care... mirosea îngrozitor. De la distanţă te izbea duhoarea. Două latrine la treizeci de mii de oameni... Tot lagărul era o latrină. O baltă puturoasă. Întinsă peste tot. Şi în barăcile fără podele, şi pe Lagerstrasse, şi pe terenurile de apel. În noroiul acela zăceau cadavre. Şiroaiele de murdărie neagră de pe picioarele lor îţi arătau îndată de ce boală au murit. *Durchfall* [1]. Era... era înspăimîntător. Depăşea orice închipuire. Te sufoca, îţi răscolea măruntaiele. Superiorii te avertizau să n-ai milă. Inutil. Nici n-aveai cum... Totul... totul te umplea de scîrbă. Cînd am trecut prima dată prin *Lagerstrasse* spre Birkennau, un singur gînd mi-a venit în minte... Dar nici asta nu se putea. N-aveai cum să fugi de acolo.

Oberaufseherin [2] m-a întîmpinat prietenos. Mi-a spus că i s-au dat în scris referinţe bune despre mine. Că ea se bizuie pe loialitatea şi energia mea şi-mi încredinţează conducerea depozitului — *Effektenkammer*.

Effekten... De-abia cîteva zile mai tîrziu am înţeles că am fost aruncată de la început într-un

[redacted]

[1] Dezinterie (germ.).
[2] Supraveghetoarea-şefă (germ.).

sector foarte greu. Cele două barăci din apropierea liniei moarte de cale ferată și a crematoriului se aflau în afara lagărului. Erau separate de el. Dar... poate chiar mai mult decît lagărul înfățișau Auschwitz-ul. Acolo, între sîrmele lagărului, mai era viață. Scîrboasă, ca... aceea din gunoaie, dar viață... Pe cînd aici... numai lucruri moarte... De pe urma unor morți.

Oberaufseherin m-a condus ea însăși acolo. Am mers pe jos, ca să pot vedea mai mult. Drumul despărțea două lagăre. Al bărbaților și al femeilor. Mergea de-a lungul căii ferate, paralel cu ea. Din loc în loc zăream oameni. Nimeni nu se îngrijea să-i cheme la ordine, stăteau răzleți, unii lungiți pe pămînt, deși eram abia în martie. Parcă așteptau ceva. Atunci încă nu știam ce. Mi-am zis : vreun *Zugang* [1]. Un bătrîn cu barbă albă cînta. Nu, nu era cîntec. Parcă-și smulgea din piept melodia — rugăciune sau cîntare — și ridica mîinile sus, o dată, de două ori, de trei ori... Era groaznic. Am întrebat-o pe *Ober :*

— Nu i s-ar putea porunci să tacă ?

Mi-a răspuns :

— Lasă-l să cînte. Ei o să meargă mai liniștiți acolo... și a arătat cu o mișcare a capului spre clădirea roșie care părea o fabrică.

Spre clădirea aceea se îndreptau, una după alta, ambulanțele cu crucea roșie.

— Îi ridică pe bolnavi ? am întrebat.

[1] Transport de noi deținuți (germ.).

— Nu, transportă medicamentul, un leac universal, bun la toate. Mi s-a părut că *Ober* zîmbise la aceste cuvinte, dar îndată, fața ei deveni serioasă. *Aufseherin* Franz, dacă nu știi, datoria mea este să-ți spun. Mașinile transportă gazul Ciclon B. Și pentru că tot nu înțelegeam, a adăugat rece: Restul o să-l afli de la colegii dumitale.

Și m-a condus la baraca în care aveam să lucrez. Zăceau acolo grămezi uriașe de boarfe. Cîteva deținute scormoneau prin ele.

— Mai întîi va trebui să împrăștii toată banda asta, a spus *Ober*. Este complet dezorganizată. Ai să-ți formezi o altă echipă.

A doua zi, era duminică, m-am dus la blocul *Aussenkomando*-ului [1]. Ploua cu găleata. Întreg blocul lucra la curățirea curții. Femeile luau noroiul cu hîrletele și-l puneau pe niște tărgi, pe care se duceau să le verse dincolo de poarta lagărului. O muncă absurdă. Noroiul era subțire. Se scurgea din hîrlețe și din acele... tărgi, înainte ca femeile să fi parcurs jumătatea drumului. Am intrat în vorbă pe tema asta cu *Rottenführer*-ul SS de serviciu. S-a uitat la mine ca la o nebună. Apoi a bombănit: „Aha, dumneata se vede că ești nouă..."

Am organizat un *Antreten* [2]. Și cînd am văzut deținutele aliniate pe două rînduri, m-am gîndit cu ușurare, ce bine era că mi s-a dat de

[1] Echipa pentru muncile în afara incintei lagărului (germ.).
[2] Adunare (germ.).

lucru în sectorul celor morți. Venea un miros dinspre ele... Mereu mi-l amintesc. Adineauri, pe coridor, cînd ea a trecut pe lîngă mine... l-am simțit din nou în nări... Femeile acelea, dintre care urma să-mi aleg forța de muncă, ajunseseră aproape niște umbre. Dar umbre care mai aveau încă atîta viață în ele încît să înțeleagă că aceasta era ultima lor șansă: munca sub un acoperiș. Își agățau privirile de-ale mele. Cînd treceam prin fața rîndului, îmi cerșeau parcă să le bag în seamă. Eu nici nu le vedeam, mai precis nu le deosebeam chipurile. Toate erau la fel, poate pentru că aveau aceeași expresie flămîndă. Doar pe ea am zărit-o. Nu știu de ce tocmai pe ea singură am observat-o. Nu se distingea prin nimic. Era la fel de slăbită; de sub basma, ca și la celelalte, îi răsăreau fire din părul tuns pînă la piele. Ca și celelalte, avea pe obraji acel puf al ființelor stoarse, pînă și de ultima picătură de vlagă. Atît numai că ea nu-mi căutase privirea. Se uita drept înainte, poate chiar la mine? Dar așa cum eu nu le *vedeam* pe celelalte, tot astfel ea nu mă *vedea* pe mine. Mai tîrziu, camaradele mi-au spus: „Bagă de seamă, ochii ei au niște adîncuri... E în ei altceva decît ceea ce exprimă ca să obțină bunăvoința noastră". Dar atunci nu știam. I-am observat privirea, am zăbovit în loc o clipă. Înainte de a-i face semn să treacă în rîndul celor alese, am întrebat-o. Nu știu, de ce, am crezut potrivit s-o întreb dacă vrea să lucreze la *Effektenkammer*. Atunci... s-a uitat la mine. Era... ca și cum și-ar fi adus privirea aceea de

undeva, de departe. M-a privit în față, dar liniștită, fără vreun semn de mulțumire deosebită. *Jawohl, Frau Aufseherin*[1], mi-a răspuns. Știi nemțește ? am întrebat-o apoi. Mi-a răspuns din nou : *Jawohl, Frau Aufseherin.* Și, la fel și a treia oară, cînd i-am spus că va fi furiera mea.

Și iat-o stînd cu mine, în birou, curată, îmbrăcată cu o rochie obișnuită, nu în uniformă ; cînd nu i se vedea dunga roșie de pe spate, o puteai lua drept o fată dintr-o onorabilă casă germană. Într-o zi i-am oferit jumătate din micul meu dejun. Doamne ! Cînd mă gîndesc cu cîtă băgare de seamă am făcut-o... Ca și cînd mi-a fost frică să n-o jignesc. Și era doar flămîndă, nemaipomenit de slăbită, și fiecare bucată de pîine... Cu toate astea, cînd mi-a mulțumit, m-a făcut să înțeleg că-mi mulțumește nu atît pentru pîine, cît pentru modul în care i-am oferit-o. Cu vremea am început să fac asta tot mai des, deși... deși, ca și pînă atunci, nu îmi arăta prea multă recunoștință. Împărțeam cu ea chiar prînzul, care mi se aducea de la bucătăria SS. Mîncarea era foarte bună și oricare alta mi-ar fi sărutat mîinile pentru bunătatea mea. Ea — nu... Și totuși îmi plăcea. Paradoxal, dar îmi plăcea tocmai datorită acestor însușiri care mai tîrziu s-au întors împotriva noastră și mi-au încurcat planurile. Planurile pentru salvarea ei. Era disciplinată, dar fără a se umili ; îmi plăcea cum îmi răspundea la întrebări. Mă simțeam măgu-

[1] Da, doamnă supraveghetoare (germ.).

lită că se ridica în picioare cînd îi vorbeam. Voiam să cred că se poartă astfel din adevărată stimă pentru mine, nu pentru că așa cerea regulamentul. Îi vorbeam cu „dumneata". E drept că așa mă adresam tuturor deținuților. Eram poate singura SS-istă care în privința aceasta respectam regulamentul. Și nici nu înțelegeam cum ar fi putut fi altfel. „Tu" se spune doar oamenilor apropiați, din societatea ta. Dar majoritatea SS-iștilor nu se încurcau în asemenea subtilități. De aceea, poate, acel intim „tu" era însoțit întotdeauna de înjurături. Eram singura, în afară de *Oberaufseherin,* care nu-mi dădeam drumul. Iar ele, numerele acelea, prețuiau purtarea mea. Îmi erau recunoscătoare. Mă respectau. Ea de asemenea. Cel puțin așa am crezut la început. Cînd, uneori, îi spuneam „tu", asta însemna ceea ce era în realitate : o bunăvoință nereglementară, un fel de distincție. La fel înțelegea și ea. Se înroșea atunci la față, iar mie parcă mi se încălzea inima. Da. Această apropiere dintre noi, mai degrabă lăuntrică, nemărturisită, a însemnat nespus de mult pentru mine. Mai ales în perioada de început, cînd eram atît de buimacă, de înfricoșată. Asta m-a ajutat să răzbesc. Gîndindu-mă la munca de viitor, o vedeam mereu lîngă mine. Mi-amintesc cuvintele *Lagerkommandant*-ului : „Cei mai buni din efectivul SS, cu ajutorul celor mai buni deținuți, ar putea reda lagărului caracterul său specific". Dar apelînd adesea la aceste cuvinte, nu-mi dădeam seama că simpatia ce o aveam pentru ea întrecea anumite limite bine stabilite. Nu în-

ţelegeam că vine în contradicţie cu ceea ce eram datoare să fac, ţinînd seama de uniforma pe care o purtam şi de jurămîntul depus.

Judecă şi tu, Walter. Una din abaterile cele mai grave, cele mai aspru pedepsite era contactul cu bărbaţii. Iar eu, profitînd de permisiunea *Lagerkommandant*-ului de a împrumuta deţinuţi bărbaţi, ca să dea ajutor la organizarea diferitelor secţii ale lagărului pentru femei, am adus într-o zi... Da. I-am adus logodnicul... iubitul, sau... mă rog, nu ştiu ce-or fi fost unul pentru altul. Clipa cînd s-au oprit faţă-n faţă... Nu, nu pot s-o descriu. Figura lui crispată, a Martei palidă de tot... Şi tăcerea, o tăcere adîncă... Iar eu în faţa lor, eu, care l-am adus acolo, ca să pună ordine în registrele de evidenţă...

Se poticni într-un acces de tuse, o tuse stridentă, înecăcioasă.

— Bea ceva, îi spuse rece Walter.

— Am rămas pe gînduri... Pentru întîia oară mi-am dat seama atunci că încalc regulamentul. Mă tot întrebam dacă n-ar fi mai bine să-l trimit numaidecît înapoi. Dar n-am făcut asta. I-am lăsat împreună, unul lîngă altul. Stăteau la masă, capetele li se atingeau aproape. Parcă ar fi fost acasă. La ei acasă, aplecaţi deasupra unei cărţi. Stăteau de vorbă. Desigur, nu numai în legătură cu registrele. I-am avut tot timpul sub ochi, vedeam totul. Cum se uita la ea... Cum, o dată, de două ori, i-a strîns repede mîna. Cum ea se străduia să-şi înghită lacrimile. Am văzut

şi cum i-a mîngîiat el, pe furiş, capul tuns chilug. De ce n-am reacţionat, nu ştiu...

— Bea ceva, repetă Walter, fără să ridice capul. Cana e lîngă tine.

Bău, dar tusea nu încetă.

— Era mai în vîrstă decît ea cu vreo zece ani. Un bărbat în toată puterea cuvîntului, şi dintre cei mai vechi deţinuţi. Ştiam ce însemna asta. Un veteran, unul din cei mai tari, deoarece mai trăia încă. Şi acum... Nu ştia de loc ce să facă, nu-şi putea stăpîni cu nici un chip emoţia. Vedeam toate astea şi nu reacţionam în nici un fel. Gîndeşte-te numai la ce mă expuneam. Să fi intrat fără veste careva din conducere şi să fi văzut purtarea acelei perechi ? Cînd veni momentul întoarcerii în lagărul de bărbaţi, am spus : Vă puteţi lua rămas bun de la logodnică şi m-am întors cu spatele. Iar el îi sărută mîna. Sărutîndu-i-o îşi scoase boneta, ca înaintea vreuneia dintre noi — îi vedeam capul ras, mult aplecat. Să fi văzut asta vreunul din SS-işti... Nu m-aş fi mirat dacă... Fiindcă... Spune-mi, Walter, în tot ce ştii tu despre Auschwitz, în închipuirea ta despre lagăr, găseşti loc pentru o scenă ca asta ?

El nu răspunse. Nu se uita la ea. Nu ridică de loc capul. Lise îi vedea numai partea de jos a feţei. Restul — ochii şi fruntea — sta cufundat în palme. Ai fi putut crede că doarme, că nu aude nimic din tot ce i se spune. Ea vorbea totuşi mai departe, ca şi cînd i-ar fi devenit indiferent dacă cineva o ascultă sau nu, ca şi

cînd trebuia neapărat să vorbească, fie şi numai pentru sine.

— Am fost bună cu ea. Mai mult. Aş putea spune că am fost providenţa ei. Cînd s-a îmbolnăvit... Bolnavii n-aveau voie să rămînă în barăcile de locuit. Iar spitalul lagărului, arhiplin şi lipsit de cele mai elementare instalaţii sanitare, era un loc unde se mergea mai degrabă la moarte. Într-o zi n-am mai găsit-o la birou. *Kapo*[1] mi-a raportat că de cîteva zile Marta avea febră, iar în ziua aceea se dusese la infirmerie. Am înţeles ce însemna asta. Un deţinut, cîtă vreme lupta pentru viaţă, nu mergea la infirmerie. M-am dus la *Oberaufseherin.*

— Am nevoie de fata asta, i-am spus. Vreau s-o formez ca deţinută B[2]. Am mari şanse să reuşesc. M-am străduit mult în direcţia asta. Şi iată că acum e la infirmerie.

M-a ascultat cît se poate de binevoitoare.

— Bună idee, zise, să faci din ea o B.H.[3]. Dacă nu are tifos, poţi cere să fie mutată în baracă, Annie...

Walter ridică brusc capul.

— Îţi spunea „Annie" ? o întrebă el, atît de zguduit, de parcă, în toată povestea asta, principala revelaţie o constituia faptul că pentru unii ca el ea era „Lise", iar pentru alţii, din rîndul

[1] În lagărele hitleriste — ajutorul unui supraveghetor-SS.-ist, ales din rîndurile deţinuţilor.
[2] *Bevorrechtigt* — privilegiat (germ.).
[3] *Bevorrechtigter Häftling* — deţinut privilegiat (germ.).

cărora el, Walter, nu făcea parte, fusese „Annie".

Ea înţelese pe loc starea lui de spirit şi păru cu totul stingherită de o întrebare atît de firească.

— Da... Rostea numai prima parte a numelui meu şi aşa s-a obişnuit...

— Acolo, continuă Walter, şi acest cuvînt, „acolo", îl făcu să recapete simţul realităţii, ce însemna deţinut BH ? Avea impresia că altcineva vorbeşte în locul lui, cu un glas străin, hîrîit.

— Însemna „deţinut privilegiat". Acestora li se dădea o muncă bună, libertate de mişcare în cadrul lagărului, şi nu erau obligaţi să execute pedepsele colective, nici să poarte număr.

— Înţeleg. În schimb, nu erau cumva obligaţi să îndeplinească anumite sarcini deosebite ? În folosul celor ce le acordau privilegiile ?

Ea nu răspunse.

— Cred, adăugă el apăsat, că nu li se dădeau asemenea favoruri pe degeaba, doar pentru ochii lor frumoşi.

Lise nu răspunse nici de data asta.

— Ce obligaţii avea un asemenea deţinut, Annie ?

— Te rog, nu-mi spune aşa ! îi strigă ea.

— Răspunde-mi la întrebare !

— Să muncească cu sîrguinţă şi să fie loial faţă de autorităţile lagărului.

— Mda... desigur, asta sună destul de pașnic. Dacă... dacă, bineînțeles, corespunde adevărului... Și voiai să faci din ea un BH, un deținut cu privilegii ?

— Voiam s-o salvez. Trebuia să găsesc un motiv temeinic ca s-o scot de-acolo. Din fabrica aceea de morți.

Walter nu zise nimic, și ea continuă :

— M-am dus la infirmerie, fără să mă gîndesc că eu însumi puteam să mă molipsesc de tifos. Era pentru prima oară... Pentru prima oară mă duceam la infirmerie. Tresări, și o grimasă îi strîmbă fața. Mormane de cadavre lîngă fiecare baracă. Trupuri de femei, goale. Coaste și clavicule ieșite. Lîngă fiecare baracă mormane, pînă sub acoperiș. Mergeam prin mijlocul drumului, numai să fiu cît mai departe... Dar cînd m-am îndreptat spre baraca în care zăcea Marta... a trebuit să mă apropii. Și atunci... am auzit. Am auzit ceva. Ceva ca un piuit. Fericit, lacom... Trebuia — își duse mîna la gît și înghiți cu zgomot — trebuia să mă uit. Șobolani... vocea îi răgușise. Ascultă, Walter, ascultă... mari cît iepurii de casă... cu blana lucioasă. Rodeau, mîncau din cadavre ! Foiau în roiuri, de colo-colo, printre cadavre. Se vînzoleau înfrigurați, căutau bucata cea mai bună, se lipeau de ea, sugînd-o... Și mai scoteau și sunetele acelea... un chițcăit radios... acest... Unul din ei avea pe burtă...

Walter rămase nemișcat multă vreme ; în cele din urmă ridică fruntea. Zări fața Lisei, cu trăsăturile schimonosite și ochii măriți, cu privirea

rătăcită. „Ea vede asta. Vede încă toate astea" se gîndi, cuprins de milă şi, totodată, de un fel de mulţumire pentru faptul că ea vedea încă totul, că avea conştiinţă, o conştiinţă vie. Acum ca şi atunci. „Noi nu întindem mîna foştilor SS-işti", îşi aminti vorbele lui Bradley şi, cu o mişcare disperată, se luă cu mîinile de cap. Lise, cu privirea pierdută, observă totuşi gestul lui. Începu iarăşi să vorbească, iute, pripit, de parcă ar fi vrut să o ia înaintea gîndurilor lui.

— De la şefa barăcii am aflat că Marta avea numai o congestie pulmonară. Am intrat. Cadavre şi acolo, dar acestea încă vii. Zăceau de-a lungul sobei, mare cît tot peretele barăcii. La vederea mea, bolnavele au început să se ascundă. Şi răspîndeau un miros... Tot stomacul mi-l simţeam în gît. Şefa barăcii mi-a arătat-o pe Marta. Ea nu mă văzuse cînd am intrat. Zăcea cu capul întors spre mijlocul barăcii. M-am oprit în faţa culcuşului ei, pe neaşteptate. S-a ghemuit toată, de parcă ar fi vrut să fugă. În ochi îi lucea o disperare sălbatică. N-am încercat să vorbesc cu ea. Părea inconştientă. N-am ştiut nici măcar dacă m-a înţeles, cînd i-am spus că a doua zi va fi mutată înapoi în baraca comună şi i se va da ajutor medical.

A doua zi au şi adus-o. Doctorita venea zilnic s-o vadă. I-am procurat chiar sulfamide şi vitamine — medicamente nepreţuite pe atunci — de la farmacia spitalului SS. Pot spune că i-am salvat viaţa pentru a doua oară.

Tăcu. Tăcu multă vreme. De parcă n-ar mai fi avut nimic de spus, de parcă ar fi spus totul.

Dar Walter rămînea cu capul plecat. Aştepta. Atunci reluă :

— Nu mult după aceea, slăbiciunea mea pentru ea, da, slăbiciune era, fu pusă la o nouă încercare. De data asta, primejdioasă pentru mine. Puteam să ies din ea zdrobită sau... să nu mai ies de loc. Marta a fost arestată şi închisă în buncăr. Aşa se numea carcera lagărului. Asta era aproape ca şi... ca şi cînd ar fi fost lichidată. Puţini mai scăpau de-acolo. Mai ales cînd mandatul de arestare venea de la Secţia Politică. Şi al ei de-acolo venise. Faptul ăsta... Eu... Nu-mi mai puteam găsi locul... Nu era vorba de vreo abatere de la regulile lagărului. În de-astea Gestapoul nu se băga. Atunci desigur... Ori se încurcase în vreo aventură cu caracter politic — erau organizaţii de acest fel în lagăr — ori... venise aici cu sentinţa dată. În prima ipoteză nu credeam. Prea atent o observasem, ca să fi putut conspira. Iar sentinţa... prin ce ar fi meritat-o ? Avea optsprezece ani cînd a venit la Oświecim. Ce putea să fi comis o fetiţă de optsprezece ani ? Cum să fi dăunat ea statului german ? Chiar şi faptul că îmi puneam asemenea întrebări era primejdios. Era o dovadă că treceam printr-o criză. Ştiam, îmi dădeam seama clar de asta şi... mi-era frică. Totuşi nu puteam să nu mă gîndesc. Tot ce ştiam despre lagărele de concentrare, teoria necesităţii acestor instituţii de corecţie pentru duşmanii naţional-socialismului — teorie cu care eram de acord întru totul, dovadă că venisem acolo — se arăta a fi în contradicţie cu ceea ce vedeam. Pare-se că numai

eu mă gîndeam la reeducare, alţii însă, poate toţi ceilalţi... Deci lagărul din Auschwitz ori era — aşa cum fusesem preveniţi cînd plecam acolo — o creaţie denaturată, care trebuia însănătoşită după bunele şi încercatele modele ale vechilor lagăre ori... ori era una din verigile pentru dezvoltarea acelei teorii şi atunci... era primejdios şi să te gîndeşti chiar la salvarea cuiva. Era înainte de toate ilogic. Păi... dacă se considera o necesitate istorică moartea a milioane de oameni, ca generaţiile următoare să aibă cîmp liber, atunci cum te puteai ridica împotriva morţii unui singur individ?

Nu-mi puteam alunga aceste gînduri. Simţeam din zi în zi, tot mai clar, cum mă cufund, mă pierd cu totul. Noaptea o visam pe Marta. Mă trăgea spre ea, în carcera în care fusese închisă, şi trîntea uşa în urma noastră. Mă trezeam ţipînd, leoarcă de sudoare rece. Treceam printr-o criză. Îmi dădeam seama de asta. Şi mai ştiam că mulţi dintre ei se chinuiau ca şi mine. Pentru că nu este adevărat, Walter, că toţi, absolut toţi SS-iştii găseau în ucidere o bucurie, o desfătare, ba uneori chiar... voluptate. Mulţi — poate... Dar restul... Opinia generală s-a obişnuit prea mult cu un asemenea fel de a vedea lucrurile. Să fi fost eu mai sigură de mine, să nu mă fi temut atît chiar de mine însămi, mi-aş fi dezvăluit frămîntările *Lagerkommandant*-ului Hoess. Dar... prea mi-era frică. Prea puţin mă încredeam în mine.

Abia cînd stagiul ce-mi fusese stabilit pentru Oświecim se apropie de sfîrşit, m-am dus la el.

Dar nu ca să stau de vorbă, nu. Vroiam numai să-i cer permisiunea de a vizita baraca XI, adică... buncărul acela. Vroiam s-o văd pe ea. Căpătasem brusc certitudinea că trebuie s-o văd înainte de a pleca. În celula ei. Că am ceva să-i spun. Mai bine zis, aşteptam ca ea să-mi spună ceva. Ceva care-mi va îngădui să plec de aici cu sentimentul... cu sentimentul... care-mi va înlesni să pun punct problemei dintre mine şi ea, care... îmi va justifica slăbiciunea nedemnă de uniforma ce purtam. Dar în timpul vizitei m-a însoţit Grabner, şeful secţiei politice. Mi-a arătat tot ce era de văzut. Celulele fără lumină. Carcerele... Mi-a arătat, chicotind, pînă şi celulele în care se aflau bărbaţi în pielea goală. M-am dat repede îndărăt. Am văzut numai că aveau mîinile legate la spate... cu sîrmă ghimpată. Cînd am ajuns, în sfîrşit, la celula Martei, n-am putut schimba nici o vorbă cu ea. Nu ştiu nici dacă m-a văzut. Se uita la noi, dar exact ca atunci cînd am ales-o pentru *Kommando-ul* meu şi a rămas nemişcată, chiar atunci cînd Grabner a spus : „Iată încă un duşman al poporului german. Va avea aceeaşi soartă ca şi ceilalţi." Tocmai în clipa aceea au răsunat împuşcături. Cîteva, una după alta. Nu doream să ştiu, dar ştiam. O execuţie. Sub zidul cel negru, despre care ştiam numai din auzite pînă atunci. Grabner a trîntit uşa şi, astfel, n-am putut vorbi cu ea nimic. Însă după aceea... Am îndrăznit să fac ceva care ar fi putut să mă arunce dintr-o dată în lumea ei, dacă Grabner ar fi observat.

Zărisem mai înainte un paznic cu triunghi roşu şi litera P înscrise pe spate. Polonez. Am profitat de un moment cînd ghidul meu a fost chemat la telefon. „Du, te rog, asta în celula 15" i-am spus, punîndu-i în mînă dejunul meu. S-a uitat la mine. Şi cum s-a uitat! Era tot ce vrei în privirea lui. Ironie, dispreţ. Numai ceea ce ar fi trebuit, ceea ce merita un gest ca al meu, numai asta nu era. Din partea lor... nu ne-am fi putut aştepta la recunoştinţă. Cînd am ieşit, tocmai se stropea asfaltul curţii. Cu un hidrant.

Se opri iarăşi, de parcă şi-ar fi pierdut glasul. Walter mai aşteptă o clipă, apoi întrebă:

— Şi cum a rămas cu ea pînă la urmă?

Lise îşi trase răsuflarea, dar în aceeaşi clipă glasul i se frînse cu totul. Plîngea fără lacrimi. Ochii ei erau uscaţi, numai umerii i se cutremurau.

— Nu pot... nu sînt în stare să vorbesc despre asta.

Walter se ridică din fotoliu. Nu-i trebuia nimic mai mult. Totul era clar. Se opri din nou în faţa hubloului.

— Dacă-i aşa... rosti el cu acelaşi glas de piatră, atunci... atunci într-adevăr nu poate fi ea. Din păcate.

Lise îi aruncă o privire iute, întrebătoare. Apoi se porni pe un plîns cu sughiţuri.

Walter se întoarse spre ea.

— Se vede că ai iubit-o. Ai iubit-o mai mult decît îţi dădeai seama. Şi izbucni: Of, şi războiul ăsta blestemat! Stupid şi blestemat!

Sună telefonul. Walter zăbovi o clipă, apoi ridică receptorul. Îl duse la ureche şi-l lăsă maşinal la loc.

— A durat mult... stagiul acela ? o întrebă.

— Nu, răspunse ea repede, numai o jumătate de an. Puţin după aceea...

Deodată se auziră trei semnale scurte. Lise începu să tremure.

— Ce-i asta ?

— Ce să fie ? A ! Sirena... Trecem, se vede, prin apropierea vreunui alt vapor. Se uită prin hublou. Da, întări el cu acelaşi glas surd. O navă sub pavilion polonez.

— Polonez, şopti Lise. Cine ar fi crezut...

Deşi spusese aceste cuvinte foarte încet, aproape numai pentru ea, Walter le auzi.

— Ce ? Că vor exista şi asemenea nave în apele Reichului mondial ? îi continuă el gîndul. Ei, ce să-i faci ? O mică greşeală în socotelile marelui Führer. Oricui i s-a întîmplat. Tăcu o clipă, apoi adăugă : Şi ţie... şi mie.

— Ţie ? îngînă ea.

— Da, mie. Faptul că ai lucrat în „formaţiile de femei", aşa cum mi-ai spus înainte de nuntă, nu mi-a răscolit imaginaţia. Nu te-am întrebat ce soi de formaţii erau acelea şi nici ce făceai acolo. Asta a fost greşeala mea. Iar tu... ?

Începu să umble prin cabină, patru paşi într-o direcţie, patru în alta, vorbind, mai mult cu sine însuşi decît cu Lise, deşi i se adresa ei. Formula frazele alene, cu pauze, de parcă i-ar fi fost greu să alăture cuvintele potrivite.

— Iar tu... Pentru mine e limpede. Erai tînără. Te-ai lăsat dusă de ideologia lor, de acel „program al forței". Și apoi, nu erau prea mulți la număr cei care puteau prevedea... cum se va sfîrși totul. Nu orișicine a avut intuiția viitorului, ca mine. Și, bineînțeles, norocul meu. M-am strecurat cum am putut, numai să fiu cît mai departe de toată porcăria aceea și, pe deasupra, mi-am păstrat capul. A fost al naibii de greu. Știu. Cunosc mecanismul. Știu cum se petreceau lucrurile atunci. Și din cauza asta... nu pot... sau nici n-am dreptul să te judec. Oameni mai experimentați — și s-au lăsat prinși. Un fel de paralizie a psihicului, o isterie colectivă. Tu totuși ți-ai păstrat omenia... De-ar fi să judec după tot ce-ai spus... Te cred... sînt sigur că n-ai ajuns să faci nimic...

— Îți mulțumesc că mă înțelegi, rosti ea în șoaptă.

El nu o auzi. Își continuă gîndul :

— La naiba ! Cînd te gîndești la acele femei-monștri, protagoniste ale proceselor postbelice !

Lise clipi nervos din pleoape.

— Spune-mi, cum ai scăpat pînă la urmă din... din istoria asta murdară ?

Își apăsă pleoapele cu degetele, de parcă ar fi durut-o ochii.

— M-a ajutat soră-mea.

— Sora ? Care ? Ai doar o singură soră.

— Da.

— Frau Hasse ? Cea din Brazilia ? Instinctiv, Walter coborî glasul.

— Îi sînt foarte îndatorată.

— Dar... Walter tot nu înțelegea, în ce fel? Ce legătură era între ea și toate astea?

Lise îi aruncă o privire chinuită.

— Avea... cunoștințe sus-puse la Berlin. O protejau.

— Aha... se liniști el. Și... cu ce se ocupa ea?

Tăcerea cuprinse cabina.

— A... a fost și ea acolo.

— Acolo? La Auschwitz?!

— Da. Era comandantă de baracă.

— Așa?... Se apropie de ea încet, cu o expresie a feței schimbată; era de nerecunoscut. Și cine a mai fost? șuieră el. Cine? strigă deodată, pierzîndu-și cumpătul. Mama? Tata? Fratele?!

— Walter! fața ei se făcu albă ca varul.

Fără să-i răspundă, fugi din cabină.

●

Rămase singură. Își sprijini bărbia de fotoliu, privind în gol.

Gata. Walter știe. Între ei s-a strecurat cuvîntul Auschwitz. Oare n-o să-i despartă? Ce gîndește el acum? N-a judecat-o, n-a condamnat-o. Dar ce va fi mai departe? De-ar putea coborî de pe vapor... De-ar putea să nu mai dea ochi cu ea, cu femeia aceea...

Se auzi un ciocănit și intră stewardul.

— Ați dorit cafea?

Lise dădu din cap, în neștire. Cînd omul ajunse la ușă, îl chemă:

— Te rog...

— Ce doriți, doamnă ?

— O informație numai.

— Vă stau la dispoziție, stimată doamnă.

— Aș vrea să știu, pînă unde călătorește pasagera din cabina patruzeci și cinci și cine este ?

Stewardul se codi.

— Vă rog să mă iertați, dar asta nu intră în...

— Țin mult să știu, îl întrerupse ea.

— Înțeleg, răspunse el, clipind din ochi. În principiu... S-ar putea. Sînt în relații bune cu camerista și...

— Îți mulțumesc. Aș vrea să aflu cît mai repede.

— Am înțeles, stimată doamnă. Veți fi mulțumită, o asigură el din ușă.

Din nou singură, Lise se uită prin cabină, cu un fel de neîncredere. Amurgul se lăsase prea repede, doar nu era încă șapte. Din sala de dans se auzeau sunetele ritmice ale jazului. De ce o fi atît de întuneric ? Întinse mîna spre lampă și o strălucire caldă umplu cabina. În oglinda din fața ei își zări obrazul și punctele ochilor, nemișcate ca niște mărgele de sticlă. Stinse lumina. În clipa aceea răsună un strigăt pe vapor, un strigăt ciudat, asemănător dangătului de clopot și Lise se cutremură. Gongul ? Aprinse deodată toate luminile. Dar tabloul ce i se nălucise stăruia ca pe un ecran, strigătul răsuna ca și înainte. O noapte neagră, ploioasă, razele reflectoarelor întinzîndu-se asemenea unor tentacule, și rîndurile aliniate în fața barăcilor — siluete ude de ploaie, nemișcate, neomenești parcă. Își trecu mîna peste ochi și, cum imaginea

nu voia să dispară, se apropie de bar și umplu un pahar din prima sticlă care-i căzu în mînă.

Un singur lucru dorea : să scape de imaginea acelei femei și de fantomele acelor ani. Trecutul n-are importanță pentru nimeni, și nici pentru ea desigur. Și atunci, de ce ar mai avea vreo însemnătate pentru Walter ? Mai ales pentru el, care-și legase toate speranțele, ale lui și ale poporului, de viitor. I se destăinuise și era, în sfîrșit, achitată față de el. I-a spus totul.

●

— Totul ?

Se răsuci brusc, dar nu, glasul acela nu venea din afară, răsunase în ființa ei. Să fi fost oare mult slăvita conștiință ?

— Da, totul. Tot ce era esențial, răspunse ea acestui altcineva, tot ce prezenta o mai mare însemnătate în raporturile dintre mine și ea, tot ce constituie adevărul.

— Ce anume constituie adevărul ?

— Fie chiar și faptul că ea era fericită. Da, fusese fericită acolo. Mai puteai găsi vreun altul care să aibă norocul de a fi fericit în iadul acela ? Iar ea fusese. Datorită mie. Avea acolo dragostea ei. Mie îmi datora asta. Mie...

Repeta cuvîntul într-una, tot mai cu patimă, tot mai înverșunat, pentru că dintr-o clipă-n alta putea să intre Walter și trebuia să fie pregătită să-i răspundă la întrebări, trebuia să știe să povestească totul, în așa mod, ca el să vadă lucrurile cu ochii ei și să le aprecieze așa cum credea ea.

— Am fost într-adevăr bună cu Marta, am vrut cu adevărat să o salvez şi i-am adus cu adevărat pe Tadeusz al ei.

Dar ceva nelămurit, conştiinţa sau poate altceva, ce nu putea fi identificat îi strecură sub ochi un mic obiect, la vederea căruia simţi o strîngere de inimă. Medalionul!

...Da, povestea cu medalionul se întîmplase înainte de a şti ceva despre ei. Venind într-o zi la birou, pe neaşteptate, o găsise pe Marta plîngînd. Surprinsă, Marta n-a mai putut să-şi ascundă nici faţa, nici ceea ce ţinea în palmă. Fără un cuvînt, îi luase medalionul din mînă. Nu era nimic deosebit, un lucruşor la care ţin catolicii, un cap de Cristos cu cunună de spini, încrustat pe o placă de argint, şi, pe dos, cu o inscripţie. Inscripţia nu-i spunea nimic, abia mult mai tîrziu a aflat ce nume avusese Auschwitz-ul înainte ca oraşele poloneze să primească terminaţii nemţeşti, iar unora să li se schimbe cu totul numele. Dar cînd a aflat, nu-şi mai amintea inscripţia. Atunci întrebase numai:

— De unde îl ai?

— Azi a fost un *Zugang*, răspunsese Marta.

— Şi?

— O fi căzut din bagajele cuiva.

— Da? Şi de asta plîngeai?

Îi luase tăcerea drept o afirmaţie.

— Te impresionează asemenea fleacuri?

— Pentru cineva medalionul ar putea însemna foarte mult.

— Ce-aveai de gînd să faci cu el?

— Vroiam să-l păstrez.

— Știind că regulamentul interzice deținuților să aibă la ei așa ceva ?

— Mi-am închipuit că gramul ăsta de argint nu are nici o valoare pentru statul german.

— Pentru dumneata are ?

— Aș fi vrut să-l pot păstra.

— Bine. Aș putea să știu, de ce ?

— Mi-ar fi mai ușor... dacă l-aș avea.

— Crezi în minuni ?

— Cred că în anumite împrejurări simbolurile pot face adevărate minuni.

— Ești catolică ?

— Da.

Spusese : da. Îl rostise în așa fel ca să-mi dau seama că nimerisem exact motivul. Mă înșela însă, căci nu simbolurile religioase le avea în gînd. M-am convins de asta mai tîrziu. Nu i-am luat comoara aceea, fiindcă, vezi, Walter, uitasem să-ți spun, am deslușit atunci în ochii ei recunoștința, adevărata recunoștință. Nu țineam socoteala tuturor binefacerilor de care avusese parte de la mine și multe din ele, azi, nu le mai țin minte. Dar asta e foarte important acum, deosebit de important și trebuie să fac totul ca să-mi amintesc... Așa... i-am adus pe omul acela, logodnicul ei, și...

— Nu !

De data asta Lise știa. Era glasul celeilalte, același, limpede, poate mult prea limpede ; cu glasul acela vorbea teama care o cuprinsese. Da. Se temea. Și în aceeași clipă, cînd își dădu seama că îi e frică, înțelese totodată și de ce. Îi văzu

pe ei, de parcă erau aproape, aievea : Walter şi cealaltă. Stăteau la bar, cu feţele încordate, ca şi cum ascultau ceva... Ceva care răzbătea pînă la ei, de departe, şi trebuiau să ia bine aminte, ca să nu piardă nimic. Lise ştia : asculta gîndurile ei. Cealaltă tăcea *încă,* nu începuse *încă* să vorbească. Aştepta. Ochii ei, ochii aceia „cu adîncuri", numai în aparenţă îl priveau pe Walter. Prin el o căutau pe ea, pe Lise. Se ridică să fugă, să le împiedice acel ameninţător *tête-à-tête,* dar căzu după doi paşi pe divan. Nu putea să împiedice nimic, nu putea să întoarcă nimic din drum. Şi din nou, îi simţi privirea îndreptată, prin Walter, asupra ei. „El şi aşa o să afle, spuneau ochii ei, doar sînt aici, gata oricînd să încep a vorbi, aşadar, e mai bine dacă-ţi vei aminti singură..."

Şi Lise îşi aminti...

Drumul dintre Birkenau şi Auschwitz. Primăvară. Lunci înflorite, cîntec neîntrerupt de ciocîrlii peste cîmpuri, păienjeniş de ceaţă deasupra Solei, soare. Şi ea — *Aufseherin* Annelise Franz — pe o bicicletă de serviciu. O ia înaintea oamenilor care mărşăluiesc, fără să-i vadă. Peisaj idilic. Uneori ajunge pînă la ea strigătul vreunui *Kapo* sau cîte un lătrat răguşit de cîine. Fuge din calea lor. *Rottenführer*-ii privesc în urmă-i. E nouă aici. A venit cu renume de fată cinstită, de SS-istă care se bucură de încrederea şefilor. Pe lîngă toate acestea e tînără, proaspătă şi, se poate spune, frumoasă. *Aufseherin* Annelise Franz dispune de multă libertate şi de un larg cîmp de acţiune. Nimeni

nu i se bagă în suflet şi dacă o face, atunci cu bunăvoinţă. Toţi o preţuiesc, e mîndră de asta şi hotărîtă să justifice speranţele puse în ea. *Kommando*-ul ei va atinge perfecţiunea, *Aufseherin* Annelise Franz este ambiţioasă şi va şti să obţină ce vrea. Deţinutul pe care merge să-l împrumute de la secretariatul din Auschwitz I — bărbaţi, va iniţia pe furiera ei în tainele unei evidenţe-model. Ordinea, atît de străină pînă atunci lagărului de femei, va începe de la secţia condusă de ea.

În Auschwitz I, sau lagărul de bărbaţi, totul e curat, ordonat, înmiresmat aproape, în comparaţie cu gunoiştea de la femei. La secretariat o aştepta o veste neplăcută.

— Cum asta? Nu-i aici? Doar mi-ai făgăduit, şefule...

Acesta se arătă mirat şi strigă:

— Asta-i ordine, mii de draci!? *Kapo!*

Kapo-ul Werner are triunghiul roşu, fără literă. German, se gîndeşte Lise, deţinut politic, duşman.

— Din păcate, *Herr Oberscharführer,* lămureşte *Kapo*-ul, n-am apucat încă să vă anunţ. Deţinutul de care-i vorba a fost trimis astăzi la infirmerie.

— Ce? La infirmerie? Aşa, nitam-nisam? Ştia doar că trebuie să meargă la F.K.L.[1]! Ieri era zdravăn ca un bou.

[1] Frauen Kommando Lager — Lagărul efectivului de femei (germ.).

Kapo-ul răspunse cu un calm vecin cu obrăznicia :

— O infecţie periculoasă la ochi.

— Vezi şi dumneata... Şeful administraţiei părea sincer necăjit. Am vrut să te ajut şi tocmai acum şi-a găsit ăsta momentul să...

— Mă gîndesc, zise *Kapo*-ul cu un ton de parcă el hotăra în *Kommando*, poate că s-ar găsi altcineva...! O dată ce *Frau Aufseherin* s-a obosit pînă aici...

— Anume cine ?

— De pildă, Tadeusz. Se pricepe, la fel de bine, ca şi celălalt — şi înainte ca şeful secretariatului să spună : „da, desigur, se pricepe..." *Kapo*-ul strigă :

— Tadeusz !

Lise îşi aminteşte clipa cînd acesta s-a oprit în faţa ei. Un chip mohorît, imobil ca o mască, cu urme de barbă neagră. Răspunsuri scurte reglementare : *Jawol, Frau Aufseherin, Nein, Frau Aufseherin.*

Întoarcerea în lagărul de femei, apoi clipa cînd s-au pomenit faţă-n faţă — el şi Marta. Lise era uluită :

— Vă cunoaşteţi ?

Ea tace ; el răspunde liniştit :

— *Jawol, Frau Aufseherin.*

— O dragoste din lagăr ? În glasul Lisei suna ameninţarea.

— *Nein, Frau Aufseherin.*

— Atunci ? Sînteţi rude ?

— Nu. Logodnici. Am fost logodiţi. În lumea în care există logodne, *Frau Aufseherin.*

Amintirea pălește, se destramă, rămîn numai cei doi, acolo la bar, privesc spre ea, o privesc lung, întrebător.

— Da, e adevărat ; aducîndu-l în lagăr, nu știam pe cine aduc. Dar mai important, ba chiar esențial este că, atunci cînd am aflat, nu l-am trimis înapoi, i-am lăsat împreună. Deși încă de pe atunci ghicisem că toată povestea cu boala celuilalt a fost ticluită ca să i se creeze o ocazie lui Tadeusz s-o vadă pe Marta. Îmi era limpede că am fost duși de nas — șeful secretariatului și cu mine — și că, prin urmare, și-au bătut joc de autoritatea noastră. Și totuși, n-am vrut să-i dau de gol și să-mi fac din asta un merit, le-am lăsat toată ziua aceea, douăsprezece ore... Le-am dăruit-o...

Respiră ușurată. Glasul celălalt tace. Lise ridică ochii și se uită cutezătoare în partea unde stau Walter și ea. Nu, n-o mai biciuiește cu privirea. Ochii celeilalte trec dincolo de ea, spre cine știe ce depărtări, poate spre acele douăsprezece ore și Lise deslușește în ei același lucru ca și atunci : recunoștință. Caută cu înfrigurare notesul și face un semn în el — o cruce. Și după o clipă încă una.

— Nu, se aude iarăși glasul, n-a fost o faptă dezinteresată.

— N-a fost dezinteresată ?

— Nu. Te rog, să-ți amintești ce se întîmplase cu o zi înainte. Cu o zi înainte de a-l aduce pe...

Glasul a tăcut, dar numele nerostit umple parcă tot spațiul cabinei. Lise se cutremură.

— Cu o zi înainte ? Nu-mi amintesc. Dar orice s-ar fi întîmplat, asta micşorează oare bunătatea mea faţă de voi ?

— Faţă de noi ? Dumneata aveai un scop al dumitale. Nu te interesa decît victoria dumitale. Numai asta.

— Şi dacă ar fi aşa ? O victorie, dar o victorie obţinută prin generozitate...

Privirea celeilalte se îndreptă către Walter.

— De-ar fi aici Ziuta...

Şi glasul lui Walter :

— Ziuta ? Cine e Ziuta ? Vreau să ştiu, Lise, cine e...

— Ziuta... Lise se străduieşte să-şi aducă aminte. Ziuta... Crede-mă, nu mai ştiu...

— E nevoie s-o rog pe ea să-ţi amintească ?

— Nu, nu, nu trebuie ! Îţi spun îndată, Walter. Trebuie să auzi totul de la mine. Numai de la mine. Ţi se pare ciudat că nu mi-am adus aminte de la început ? Oare pot să-mi amintesc numele tuturor, după atîţia ani ? Şi, la drept vorbind, de ce ţii atît de mult să-mi amintesc de ea ?

— Vreau să ştiu, cine era Ziuta ?

— ...Ziuta... O blondă zveltă, delicată, cu pielea ca porţelanul, cu ochi albaştri-verzi, puţin bulbucaţi. Da, acuma ştiu. E o perfidie din partea ei, să-mi ceară să mi-o amintesc ! E odios. Nici nu ştii ce neplăcut e pentru mine ! O dispreţuiam pe fata aceea, şi o uram. Ea, cea dintîi, m-a silit să fac un lucru la care recurgeam numai în cazuri extreme şi cu cea mai mare silă : să fac raport. Arunca deţinuţilor care

lucrau la drumuri ciorapi călduroşi luaţi din depozit ; îi arunca peste gardul de sîrme. Fura din avutul statului german, îl fura pe soldatul german de pe front ! Asta era de neadmis. Cum ar fi trebuit să procedez ? Şefii altor *Kommando*-uri rezolvau ei înşişi asemenea abateri, cum voiau : ori îi snopeau în bătăi pe deţinuţi, ori le fixau o pedeapsă. Nu-mi plăcea asta, nu eram o sadică. Mîinile mele sînt curate. N-am lovit niciodată vreun deţinut. Şi nu am nici o vină dacă alţii o făceau şi dacă pedeapsa, justă în esenţă, degenera în tortură, în orgii de cruzime fără rost ! Ce vină aveam eu dacă *Rapportführer*-[1]ul Taube era un cocainoman, un sadic ?

Am scris raportul, deoarece era de datoria mea. Consecinţa logică putea fi buncărul sau trimiterea la compania disciplinară. Şi nu am nici o vină dacă lui Taube asta i s-a părut prea puţin.

În ziua aceea noi am văzut-o pe vinovată adusă în faţa porţii principale. Stătea goală, cu capul proaspăt ras şi pe pîntece cu o tăbliţă pe care scria : „Tot ce am avut am dat bărbaţilor". Era tocmai momentul cînd şirurile de deţinuţi-bărbaţi ieşeau din lagăr la muncă şi în timp ce şefii de coloane aplaudau ideea lui Taube, rîzînd în hohote, nici unul dintre deţinuţi, în afară de *Kapo*, nu a aruncat măcar o privire spre ea. Cînd a trecut *Kommando*-ul meu, am auzit o şoaptă : „Ziuta". Era glasul furierei

[1] SS-ist de serviciu pe lagăr (germ.).

mele. Am zărit gestul pe care l-a făcut. Îi cerea să ridice capul. Şi cealaltă a ascultat. Cînd am ajuns în baracă am chemat-o la mine. I-am spus fără ocol :

— *Rapportführer*-ul Taube este un sadic, un degenerat. Cu asemenea năravuri compromite funcţia educativă a pedepsei. Totuşi Ziuta a meritat o pedeapsă.

Tăcea. M-am hotărît s-o abordez de-a dreptul :

— Te solidarizezi cu ea ?

Mi-a răspuns după o clipă :

— Sîntem în aceeaşi situaţie, *Frau Aufseherin.*

Atunci am înţeles : sentimentul comunităţii cu ceilalţi deţinuţi o îndepărta de mine şi de scopul meu. Dacă nu-l înfrîng — voi pierde lupta. Pentru că era o luptă, ceea ce se întîmpla între noi. Aşa era. De aceea şi aveam faţă de ea o asemenea atitudine. Era o luptă împotriva ei, nu pentru ea. Aparţinea unui popor care, în planurile de perspectivă ale Führerului, trebuia să piară. Numai puţini urmau să rămînă, cei care vor înţelege să se contopească pe deplin cu organismul german. Trebuia s-o învăţ *să vrea* asta. Poate că ăsta era şi motivul pentru care nu l-am trimis pe Tadeusz : voiam să-i cîştig recunoştinţa şi, în ciuda celor întîmplate cu Ziuta, să mi-o apropii. Dar... e drept oare să fiu condamnată, cîtă vreme doream s-o salvez ?

Şi ce-are a face dacă acţiunile mele erau orientate pe linia indicaţiilor date de conducere ? Era mai degrabă o coincidenţă întîmplătoare, care nu scade cu nimic sinceritatea atitu-

dinii mele față de ea. Ceea ce nu se poate spune despre ea. Mă înșela pe mine, ne înșela pe toți, da, Walter, cu o perfidie mai mare decît a noastră. Supunerea ei, disciplina, munca ei ireproșabilă erau numai un paravan îndărătul căruia ne punea piedici — unde putea și cum putea. Vezi, ea nu spune nimic acum. Nu poate să nege nimic. Ascultă-mă dar, judecă purtarea ei și ai să vezi singur care-i adevărul.

Într-o zi m-a chemat la ea superioara.

— Annie, mi-a spus, în *Kommando*-ul tău se învîrtesc cam mulți bărbați! Știi doar că predecesoarea ta a zburat din post, tocmai din cauza asta, pentru că n-a știut s-o scoată la capăt. Stagiul tău aici se desfășoară bine, caută să pui lucrurile astea la punct. Folosește-o pe *Kapo*, ba, poftim, și pe favorita ta, dacă vrei, și ține minte, nu vom putea face față dacă nu sîntem ajutați de deținuți.

Era ușor de spus: folosește-o pe favorita ta... M-am întors imediat în lagăr, deși era după apel și *Kommando*-ul intrase în baracă. M-am hotărît să stau de vorbă cu Marta. Am început să cîntăresc argumentele. În încăpere era frig, dar în sobă trebuia să mai fie jar. Am vrut să ațîț focul. Și atunci, au căzut din vatră niște obiecte ciudate. Inele. Mai bine zis, ceea ce rămăsese din ele. Pietrele nu mai erau. Se topiseră, desigur. Cine le aruncase? În cameră putea să intre numai ea, Marta și *Kapo*. Dar *Kapo* îmi preda întotdeauna, tot ce găsea printre lucruri, pe cînd ea, niciodată, deși, cînd cea dintîi lipsea, deținutele trebuiau să-i aducă ei lucrurile

mai de preţ, găsite. Numai că atunci nu găseau niciodată nimica... Da... ea era cea mai de bănuit. „Pentru statul german asta n-are valoare“ spusese cîndva despre medalionul-talisman. Dar astea aveau valoare. Şi tocmai de aceea le aruncase în foc. Cîte bijuterii n-o fi prefăcut ea pînă acum în cenuşă ? Să anunţ Secţia Politică ? O să înceapă o anchetă... Ce cîştig cu asta ? Au s-o lichideze. M-am dus în baraca în care locuia împreună cu şefa de baracă într-o cameră separată ; o mutasem eu acolo, cu cîteva zile mai înainte.

Cînd am intrat, citea o scrisoare. Mi s-a părut stînjenită cînd m-a văzut.

— Stai jos, te rog, i-am spus ; era un mare privilegiu să stai jos în prezenţa unui SS-ist. Avem ceva de vorbit.

S-a aşezat. Am privit-o o clipă. Aveam o poftă nebună să-i arăt resturile de bijuterii arse. N-am făcut-o. I-am spus numai :

— *Kommando*-ul e ameninţat cu trimiterea la *aussen*[1]. Îţi dai seama de ce. Din cauza neîntreruptelor înţelegeri secrete şi şuşoteli cu bărbaţii.

— În *Kommando*-ul nostru ? a întrebat ea, ca şi cînd ar fi avut dreptul să se mire.

— Da. Contrabandă şi alte lucruri de acest fel.

— Încă nu s-a întîmplat... începu ea.

— Se poate întîmpla în orice clipă.

[1] În exterior, adică la munca în afara lagărului (germ.).

— Eu n-am nici o putere, *Frau Aufseherin.*

— Fugi de răspundere.

— Asta... e treaba *Kapo*-ului, răspunse ea.

— Cum crezi, am replicat scurt. Mie mi-e totuna cine va lucra aici.

Se uită la scrisoarea din fața ei.

— De acasă ?

— Da.

— Ce-ți scriu ?

Îmi aruncă o privire din acelea ale ei, sfredelitoare.

— Le pare bine că sînt sănătoasă și... s-a oprit, dar a încheiat fraza aparent liniștită... că am o muncă bună.

— Ascultă-mă, Marta, i-am spus iarăși. Eu înțeleg multe. Cred că ai avut dovezi. Ți-am dat voie chiar să te întîlnești cu logodnicul tău. Și pot să fac în așa fel ca să vă mai întîlniți...

Fața i s-a luminat la auzul acestor cuvinte : nu-și putea ascunde bucuria. Și eu am simțit iarăși, ca și atunci, la prima lor întîlnire : o oarecare ciudă, amestecată în mod straniu cu satisfacția că nimerisem unde trebuia.

— Dar cu o condiție : dumneata și *Kapo*-ul să aveți grijă să nu se mai învîrtească pe aici bărbații. Luna viitoare se va decide soarta *Kommando*-ului.

— Oare... ? a vrut să mai întrebe ceva, dar i-am retezat-o :

— N-am nevoie de promisiuni. Vreau să văd fapte.

Ce argumente o fi folosit față de celelalte ? Amenințarea cu trimiterea la munci grele ? Pînă

atunci amenințarea asta nu dăduse rezultate. Acum schimbarea era evidentă. Tot *Kommando*-ul era surd și mut cînd se aflau bărbați prin apropiere. Iar cînd vreuna dintre deținute încerca totuși să calce consemnul, furiera mea intervenea îndată. Am văzut cum a luat ea însăși din mîinile unui deținut o cîrpă care i se aruncase.

Am ordonat adunarea *Kommando*-ului.

— Deținuta care nu s-a supus ordinului ar fi fost acum la S.K. [1], dacă nu intervenea Marta. De data asta n-am să mai fac raport. Aici ne conducem după principiul: toți pentru unul și unul pentru toți.

Aș fi putut considera rezolvarea aceea ca un merit al meu, deși...

— Dar cu Ziuta ce s-a întîmplat?

Glasul răsunase pe neașteptate. Și Lise zvîcni ca un alergător înaintea unui obstacol. Era atît de aproape de finiș, se apropia de el atît de sigură, aproape fără sforțări. Și, dintr-o dată, simți o sfîrșeală în toate mădularele.

— Cu Ziuta? Am spus adineauri.

— Nu. Ce s-a mai întîmplat cu ea în ziua aceea... știi dumneata... În seara cînd ai venit în baracă.

Nu știa. Își asculta bătăile tot mai grele și mai rare ale inimii și tăcea. Vroia să vorbească, Walter îi arunca priviri întrebătoare, dar ce putea spune? De unde să știe ce se mai întîm-

[1] *Straf-Kompanie* — companie disciplinară (germ.).

plase cu aceea... cu Ziuta ? Terminase cu ea făcînd raportul. Fusese trimisă la S.K. şi nu mai avea motive să se intereseze de dînsa. Dar, deodată un spectacol se desfăşură în faţa ochilor Lisei. Cercuri roşii pe uniforme vărgate, *Lagerstrasse,* ceaţă. Imaginea nu era încă destul de clară, dar Lise ştia, îşi amintea. Se întîmplase în seara cînd îi smulsese Martei făgăduiala tăcută de colaborare. Intrînd în lagăr nu văzuse la început nimic. Răzbăteau însă nişte strigăte prin ceaţă. O grupă executa exerciţii de pedeapsă. Mai pe urmă, trecuse pe lîngă ea, pe *Lagerstrasse.* Era o companie disciplinară. Le privi în treacăt şi zări cercurile roşii pe spate, le văzu cum se tîrau una după alta, pe coate şi în genunchi, pînă la picioarele *Arbeitsdienstführer*[1]-ului Pörschel. Cu gurile căscate şi ochii holbaţi, se ridicau în picioare şi se culcau, la comandă. De-a lungul întregii *Lagerstrasse.* Şters şi neclar îi trecea prin faţă acest tablou şi acum. Se strădui să-l prindă şi să-l reţină în minte, cu presimţirea nelămurită că va găsi, poate, în el, un răspuns la întrebarea despre Ziuta. Dar răspunsul veni din altă parte.

— După patru ore de „exerciţii sportive", Ziuta a fost omorîtă în bătăi. Nu s-a mai ridicat din poziţia „culcaţi" şi Pörschel i-a dat lovitura de graţie.

Auzi tăcerea care se lăsase după aceste cuvinte. Ridică privirea căutînd ochii lui Walter.

[1] Conducătorul secţiei de muncă (germ.).

Erau reci, fără expresie. Simți o sudoare de gheață pe tot corpul.

— N-am vrut asta, Walter ! Doar nu puteam să știu cum se va sfîrși. Nu era vina mea dacă ceilalți aveau asemenea apucături : lui Taube îl plăcea să ucidă „musulmanele“ [1] la a douăzeci și cincea lovitură de vargă, iar lui Pörschel să le tortureze cu instrucție disciplinară. Doar nu pot să răspund eu pentru ei ! Ori poate trebuie să răspund pentru toți și pentru toate ?

— Nu. Nu trebuie.

Ochii i se umplură de lacrimi.

— Îți mulțumesc, Walter ! Doar n-am trimis-o eu la S.K. Nu era treaba mea să stabilesc pedepsele. Eu am făcut numai raportul. Eram venită de curînd. Nici nu știam cum se petrec lucrurile în compania aceea disciplinară. Teoretic, diferența consta într-o muncă mai grea. Habar n-aveam cum se traducea asta în realitate. Deținuta aceea, Ziuta, era prima căreia am fost nevoită să-i fac raport.

— A fost și ultima ?

— Vroiam să fie ultima. Mă străduiam din toate puterile. În acest scop, am încercat s-o cîștig de partea mea pe Marta. Ca să mă ajute, i-am făgăduit o nouă întîlnire cu logodnicul ei. Vezi, trebuia să recurg la tot felul de mijloace. Și o făceam pentru binele lor, în interesul lor. Atunci cînd a împiedicat-o pe tovarășa ei să

1 Astfel erau denumite în lagăre deținutele distruse atît fizic cît și psihic.

arunce zdrenţele furate bărbaţilor, Marta a salvat-o de o pedeapsă cumplită. Ar fi putut să-şi facă un merit personal din fapta asta. Dar nu! Se simţea nesigură, neliniştită. Pentru că celelalte interpretau altfel procedeul ei şi nici ea nu era în stare să depăşească limitele acelei mentalităţi de turmă. Preţuirea mea, ba chiar şi unele privilegii pe care le dădeam celor din grupă nu însemnau nimic pentru ea. Umbla mohorîtă, văzînd că de îndată ce se apropia de un grup de deţinute — convorbirile acestora încetau. Simţea în jurul ei un cerc de izolare. În ochii tovarăşelor, ea era aproape omul „meu". Ce-i drept, eu însămi... da, eu însămi eram gata să cred că am cîştigat lupta pentru ea. Că într-adevăr a devenit omul „meu". Fără îndoială, prin purtarea ei m-a ajutat să fac ordine, pentru o vreme, în *Kommando*. Tocmai asta m-a indus în eroare.

Îmi amintesc discuţia aceea cu *Oberaufseherin*... O convorbire prietenească, la o ceaşcă de cafea. Cît mă invidiau celelalte SS-iste pentru această intimitate! *Ober* îmi vorbea de cîtva timp cu „tu". Era foarte mulţumită de mine.

— Stagiul tău aici decurge splendid, Annie. Ai scos-o foarte bine la capăt cu grupa. Ştii să atragi pe deţinute la treabă. Îţi spun ceva la ureche: se discută propunerea de a ţi se încredinţa postul de *Lagerführerin* la Mühlhausen. Ce zici de asta?

— Mi-e teamă că n-o să fac faţă...

— N-ai nici o grijă! Pot să te asigur că în oricare altă parte îţi va fi mai uşor decît aici,

toate lagărele sînt mai bune decît lada asta blestemată de gunoi. Am fost în multe locuri, Annie. Dacă cineva o scoate la capăt la Auschwitz, apoi în alt lagăr o să se descurce de minune. Trebuie să-ţi mărturisesc că nu mi-a fost uşor să părăsesc Ravensbrück-ul. Dar *Obergruppenführer*-ul Pohl mi-a spus: „Cei mai buni în locurile cele mai grele." Şi iată-mă aici. Nu trebuie să stai la îndoială, Annie. O asemenea repartizare, un asemenea post înseamnă stabilitate. Cîţiva ani, cel puţin, pe loc. Ai putea să te gîndeşti să faci un copil.

M-am simţit oarecum ruşinată. *Ober* şi-a dat seama de asta.

— O pereche căsătorită trebuie să aibă copii, Annie... Ca să nu mai spun, a adăugat ea rîzînd, că *Reichsführer*-ul priveşte lipsa de urmaşi, aproape ca o neloialitate faţă de stat. Bărbatul tău capătă doar permisii de pe front?

Copii! Nu mai puteam spera să am copii. Din cauza unui accident fusesem nevoită să renunţ la orice speranţă de a-i avea.

Şi ce de copii vedeai sosind cu fiecare transport! Unii din ei nu se deosebeau cu nimic de puişorii noştri nemţi: erau blonzi ca şi ei, cu ochii albaştri... Mă uitam adesea cum se dădeau tumba prin iarbă, cum se jucau cu mingea, săreau coarda, se zbenguiau. Nimeni nu poate citi în inima altuia, asta e peste putinţă. Poţi şti tu, Walter, ce simţeam eu la vederea acelor copii? Nimeni nu ştia, din fericire nimeni, poate numai... da... poate că dînsa ştia. E ciudat că ştia despre mine, mai mult decît oricare altul,

mai mult chiar decît soră-mea. Cum s-a ajuns aici ? Oare şi ea mă urmărea, aşa cum o urmăream eu ? Dar în ce scop ?

Am început să mă gîndesc la asta, mai ales, în ziua cînd ne-am întîlnit, pe neaşteptate, dincolo de baracă. Tocmai sosise un transport de deţinuţi cu un număr mare de copii. Nu eram în apele mele şi mă întorceam mereu în acelaşi loc, dincolo de colţul barăcii. Se vedea de-acolo acoperişul turtit al camerei de gazare, cu cele cîteva coşuri ale ei. În aceste mici coşuri, un SS-ist cu mască pe faţă împrăştia conţinutul cutiilor cu inscripţia cunoscută „Ciclon B". Pe Marta n-am zărit-o numaidecît. Stătea dincolo de celălalt capăt şi privea, ca şi mine. Iar dinspre calea ferată, jucîndu-se cu mingea, sărind coarda veneau copiii ; ţipetele lor sau, uneori, plînsul se auzeau tot mai aproape. Ne-am descoperit una pe alta, în aceeaşi clipă. I-am spus numai atît : „Te rog să treci în baracă, n-ai ce căuta aici", dar în cenuşiul obrazului ei am zărit reflectîndu-se culoarea feţei mele.

De ce mă urmărea ? Am crezut atunci că vroia să descopere în mine picul de omenie, dacă-l aveam, că ţinea mult să-l afle, deoarece, într-un fel, ţinea la mine. Aveam această iluzie şi îmi făcea plăcere că şi ea luptă pentru mine, tot aşa, cum şi eu luptam pentru ea, deşi de pe alte poziţii : căuta în mine omenia, aşa cum eu...

— Aşa cum tu zdrobeai în ea tot ce era omenie, întregi în spatele ei glasul care semăna cu al lui Walter şi Lise se cutremură.

...Nu, dă-mi voie, Walter... Ai aruncat prea repede această piatră în autocondamnarea mea. Am să te conving îndată. Însuşi criteriul acestei aprecieri este greşit. Spui „omenie" şi înţelegi prin asta „omenesc, propriu omului". Nu voi combate o asemenea înţelegere. Îţi amintesc numai, de dragul adevărului, că în dicţionarul etic ce ne-a fost dat nouă să-l învăţăm, din fragedă copilărie, noţiunea de omenie era sinonimă cu slăbiciune şi indulgenţă... Trebuie să învăţăm a depăşi graniţele înguste ale omenescului. Dar asta ţi-o spun, numai aşa, ca să-ţi amintesc... Să ne întoarcem la definiţia ta.

În lumina acestei definiţii eram pentru ea umană şi nu puteam să distrug, în acelaşi timp, ceea ce era omenesc în ea. O tratam ca pe un om — deşi era numai un număr, pe care şi cel din urmă SS-ist l-ar fi putut şterge de pe listă. Eram „umană" şi tocmai de aceea, numai de aceea m-au indus în eroare atunci intenţiile ei „omeneşti", aşa cum te-nşală acum pe tine sinonimic calificativul moral al conţinutului acestui cuvînt. Ea îl înţelegea atunci ca şi noi, Walter, nu ca tine. Urmărea în mine ceea ce e „uman", ca să descopere ceea ce era slab ; vezi, înţelegea cuvîntul la fel ca noi. Dar îndată ce-mi descoperea punctul acela slab, îl folosea, fără umbră de scrupul, împotriva mea, atunci cînd eu eram încredinţată de loialitatea ei totală, aş zice, de fidelitatea ei. Aşadar, pusă în această lumină, „omenia" mea nu este oare de-a dreptul slăbiciune, indulgenţă ?

Iată și fapte : povestea cu *Herr Major*. Era cîinele surorii mele. Un exemplar rar și Hasse, sora mea, îl iubea din toată inima. Bun animal, ce-i drept, dar dresajul său special îl făcea primejdios pentru deținuți. Într-o seară, lîngă rețeaua de sîrme, a mușcat o fată, o deținută din grupa mea. Nu cred că Hasse dorea să se meargă pînă acolo, cred că plănuise doar să mai sperie pe „amatorii de flirt prin sîrmă ghimpată" care se adunau acolo seara.

Dar, cum spuneam, cîinele era dresat și n-a fost ușor să fie smuls de lîngă victimă. Deținuta leșinase, îi cursese mult sînge și fu dusă la infirmerie. Și iată cum, cînd de-abia se întrevedea o destindere, grupa fu cuprinsă de panică. Oare Marta observase însingurarea ei, sau socotea că prea multă vreme trecuse fără să-mi îndeplinească făgăduiala dată ca să mai merite s-o cîștige ? Și nu s-a întîmplat numai atît. Curînd după aceea... Biata Hasse ! Niciodată n-am văzut-o atît de deznădăjduită. Cîinele a dispărut, iar dimineața, cînd m-am dus la baracă, l-am găsit atîrnat de sîrmele lagărului bărbaților. Hasse plîngea și mi se văita ca un copil : „Banditii ! Criminalii ! Las' că le-arăt eu lor ! Pe toți îi trimit la gazare !" Furiera mea scria, cu fața împietrită. Cum de nu mi-a trecut atunci prin minte că moartea cîinelui era în legătură cu Tadeusz, în legătură cu venirea la mine a celor doi deținuți. Unul dintre ei era *Kapo*-ul secretariatului, Werner, un tip neobrăzat, ca de altfel, toți deținuții politici germani. Au intrat

în cameră, s-au prezentat și îndată și-au întors privirile spre Marta, de curiozitate parcă.

— Despre ce e vorba ? am întrebat.

— Șeful nostru ne-a trimis să vă aducem astea, a spus *Kapo*.

— Ce-s astea ?

— Noile registre de evidență și chestionarele.

— Aha ! Dați-le încoace. Îmi va mai trimite șeful pe cineva ca să ne putem descurca cu ele ?

— A și trimis, *Frau Aufseherin,* a răspuns celălalt.

L-am recunoscut. Era furierul acela, în locul căruia îmi fusese dat deunăzi Tadeusz.

— Aha... dumneata. Cum stai cu boala aceea subită de ochi ? Ai scăpat de orbire, nu ?

— *Jawohl !* A bătut din călcîie, iar *Kapo* a zîmbit.

— Coțcar bătrîn, i-am zis. Ai s-o pățești odată ! Asta pot să ți-o spun.

— *Jawohl, Frau Aufseherin !*

— *Jawohl, jawohl...* E război, oamenii de treabă pier, și unii ca voi s-au aciuiat prin lagăre. Lașilor !

Kapo s-a înroșit tot.

— Greșiți, a rostit el încet. În 1936 m-am bătut în Spania. Ca voluntar, *Frau Aufseherin.* Nu pentru lașitate m-a însemnat *Reichsführer*-ul cu triunghiul roșu.

M-am stăpînit.

— Gura, i-am retezat-o scurt. Să vă vedeți de treabă și gata. Marta, ia cunoștință de modul cum se ține evidența.

Au început explicațiile.

— Rubrica asta e... aici se înscrie simbolul transportului, aici — de unde a venit, aici conținutul... În vremea asta celălalt strecura mereu cîte un cuvînt polonez, iar Marta îi răspundea tot în polonă.

— Vă rog să vorbiți nemțește, le-am cerut.

— El nu prea știe germana, s-a grăbit să explice *Kapo*.

— Atunci la ce-mi trebuia un asemenea ajutor? Puteți să plecați, am hotărît. Dacă va fi nevoie, șeful o să mi-l împrumute pe Tadeusz. Nu-i așa, Marta?

Ea s-a înroșit toată.

— *Jawohl,* au răspuns cei doi, în poziție de drepți, și au ieșit.

Abia cîteva zile mai tîrziu am făcut legătura între venirea lor și omorîrea lui *Herr Major*. În lagărul pentru bărbați mai piereau uneori cîinii SS-iștilor. Dar atunci porcii ăia, pur și simplu, îi mîncau. Pe ăsta însă l-au aruncat între sîrme. Cei din conducere au înțeles aceasta într-un singur fel: era un avertisment. Au pornit o cercetare stăruitoare, bineînțeles fără succes. Iar eu eram oarbă. Chiar mai tîrziu, cînd au fost dezvăluite rezultatele anchetei, n-am reușit din asociații disparate de idei să trag o concluzie firească asupra faptelor.

Herr Major avea o pasiune rușinoasă: îi plăcea șvaițerul. Nu te-ai fi așteptat la așa ceva din partea unui cîine de rasă. Dar, ca să te poți folosi de slăbiciunea lui, trebuia s-o cunoști. Care dintre deținuți o cunoștea?

Hasse trecea pe la noi, din cînd în cînd. Pe rampă, unde se îngrămădeau tone de alimente, făcea rost de delicatesa preferată pentru favoritul ei. Marta ştia asta. Am prins-o o dată pe cînd îi dădea cîinelui să mănînce. Am mustrat-o aspru. Ea s-a justificat: „*Aufseherin* Hasse lăsase cîinele în cameră. Cînd am intrat, a început să latre la mine! M-am speriat şi...“ Marta a desfăcut pachetul adus de Hasse, iar *Herr Major,* cîine dresat, primi bucăţile din mînă străină Fiindcă... era brînză. Da, şi în stomacul cîinelui mort s-a găsit brînză. În felul acesta a fost ademenit *Herr Major.* Cei care au făcut-o trebuia să-i fi cunoscut pasiunea. Au aflat-o de la Marta, cei doi, *Kapo*-ul Werner şi celălalt.

Dar toate astea abia mult mai tîrziu mi s-au rînduit în minte, ca o înlănţuire logică de cauze şi efecte. Atunci, în ciuda unor vagi bănuieli, eram oarbă.

●

Un fel de ţîrîit stăruitor de sonerie i se strecură printre gînduri şi, în cele din urmă, îi întrerupse cursul amintirilor. Deschise ochii. Se întorcea la realitate, trezindu-se cu greu din visare. Hublourile deschise. Toate luminile aprinse — de ce? Ce s-a întîmplat oare? Unde e Walter? Ţîrîitul se porni din nou şi Lise înţelese în sfîrşit că suna telefonul. Cu inima bătîndu-i tare, se apropie de aparat.

— Walter?...

— Doamna Kretschmer? Aici Bradley. Bună seara, doamnă.

— A... dumneata... *mister* Bradley...

— Scuzați-mi îndrăzneala. Am crezut că poate ați ațipit.

— E adevărat...

— Și că sînteți gata să vă culcați fără cină, dacă nimeni nu se va încumeta să...

— Cina ?

— Da, da. Așa stînd lucrurile, mi-am asumat eroic răspunderea...

— Răspunderea ?... nu înțeleg. Despre ce răspundere vorbiți ?

— Pentru că v-am trezit pentru cină.

— Ah... da... Vă mulțumesc.

— Coborîți îndată ?

— Da... Adică... Walter. Fără mine.

— Dar dumneata ? Mereu aceleași senzații ?

— Senzații ? Despre ce vorbiți ?

— Scuzați-mă, poate m-am exprimat greșit, aveam în vedere acele... ei, mi se pare că vă cam supără răul de mare.

— A, da, așa e.

— Vă compătimesc sincer. Dacă mi-ați permite, am un leac...

— American...

Bradley păru ușor stînjenit.

— Chiar așa... Dar...?

— Scuză-mă, te rog. Mi-am amintit de primii ani de după război. Cînd se spunea „american", se înțelegea „excelent, fără egal".

Bradley zîmbi.

— Dar e într-adevăr un leac bun, indiferent de faptul că e american.

— Îţi mulţumesc. Eşti bun să-l dai soţului meu ?

— Cu plăcere. Dar... domnul Kretschmer vine îndată la cină ?

Lise nu reuşi să-şi ascundă mirarea. Aşadar Walter nu era acolo ?

Nu. Nu era. El, Bradley, îl aşteptase, se înţelege, îi aşteptase pe amîndoi pînă acum, şi, în sfîrşit, se hotărîse să-i cheme. Dar, recunoaşte cu părere de rău, a neliniştit-o degeaba pe doamna Kretschmer. Cu siguranţă că domnul Kretschmer o să se ivească de undeva, neîntîrziat. S-a dus, poate, să facă o mică plimbare înainte de masă, deşi e o ceaţă atît de nesuferită încît nimeni nu mai îndrăzneşte să se arate pe punte, nici cei mai înflăcăraţi şi entuziaşti iubitori ai farmecului mării.

— Mi-aduc aminte, spuse domol Lise, că avea de gînd să viziteze vaporul.

Bradley se bucură. Fireşte ! Cum de nu i-a trecut şi lui prin cap aşa ceva ! Doar îl văzuse pe domnul Kretschmer nu demult. Cît să fi trecut ? Da, acum vreo două ore, în compania căpitanului şi a unei doamne, fără îndoială, tot o amatoare de asemenea vizită. Doamna Kretschmer o să ştie despre cine-i vorba, dacă-i va spune că era vecina lui...

— Vecina ? Nu, nu ştiu cine ar putea fi. De fapt, domnule Bradley, nu avea nici o însemnătate cu cine...

— Dar, doamnă Kretschmer ! Bradley părea că se amuză. Ştiţi, cu siguranţă, cine era ! E vorba de persoana aceea cu ochi ciudaţi, pe care am zăr-

rit-o ieri, toţi trei, în bar. Pasagera din cabina patruzeci şi cinci. Îi spun vecină, fiindcă tocmai...

— Vecina dumitale, din cabina patruzeci şi cinci ? Receptorul deveni deodată greu şi Lise trebui să-l ţină cu cealaltă mînă.

— Ea, da ! I-am văzut împreună, pe toţi trei. Dar asta s-a întîmplat acum vreo două ore.

Lise mai spuse cîteva cuvinte. Presupunea că, poate, Walter ia acum masa cu căpitanul şi chiar îl sfătui pe Bradley să nu-l mai aştepte. Mai rămase o clipă cu receptorul la ureche şi abia cînd auzi zgomotul caracteristic la capătul celălalt al firului, îl lăsă şi ea să-i cadă din mînă, apoi se prăbuşi pe podea, lîngă fotoliu. Pete purpurii îi jucau pe dinaintea ochilor. Erau grele, cu o strălucire de catifea, şi parfumate.

Trandafiri. Trandafirii din Rajsko, gemu ea.

Bineînţeles, la ora asta Walter a aflat despre ei, sau o să afle. Ea ar şovăi să-i povestească. Obrajii Lisei ardeau. Aşa ceva nu i-ar putea spune soţului ei, niciodată, chiar dacă i-ar fi destăinuit totul, chiar dacă, dezvăluind acest fapt, ar fi putut ascunde ceva mai rău, ceva în mod sigur mai ruşinos decît povestea asta. Trandafirii din Rajsko. Îşi aminteşte de ei, îi vede bine, aproape că le simte mireasma.

Îi umpleau cabina, ca odinioară camera ei din clădirea comandamentului. Trandafirii luaţi de la Marta.

N-ar mai fi fost acum în stare nici să scoată o vorbă în apărarea sa, nici să ridice capul. Acel vis plin de fantasme ce-l avusese s-a do-

vedit o viziune anticipată. Groaznicul laitmotiv — Walter și Marta alături — devenise o realitate.

Stăteau undeva, poate tot în barul acela, și vorbeau. Adică cealaltă vorbea, Walter asculta, iar ea, Lise, nu mai însemna nimic. Era neputincioasă, totul se întîmpla în afara ei, nu avea nici măcar dreptul cuvenit oricărui criminal de a lua parte la propriul său proces. Cum s-a ajuns oare pînă aici? De ce n-a prevăzut și n-a prevenit lovitura? Ar fi trebuit să știe că așa ceva se va întîmpla, că se vor întîlni, era inevitabil, cealaltă îl pîndea doar, în timp ce ei, Lisei, nu știe de ce, i se păruse că numai pe ea o pîndește, ca și cum n-ar fi putut s-o lovească decît direct. Și iată că s-a întîmplat. Sfîrșitul dovedește că cealaltă a știut (întotdeauna știa totul despre ea, cît se poate de bine) că a da lovitura cea mai grea Lisei însemna a o lovi prin Walter. De altfel, așa se petrecuse și atunci, la vremea ei, cînd Lise știa că dacă o cîștiga pe Marta însemna...

... A făcut o a doua vizită la șeful secretariatului, de data asta la Birkenau, unde fusese mutat Tadeusz. Da, trebuia să-l „împrumute" din nou. Vroia să-și îndeplinească făgăduiala dată Martei.

Kommandoführer-ul se arătă binevoitor:

— Pe Tadeusz? Bine, dar mai tîrziu. Zilele acestea execută o însărcinare urgentă pentru *Lagerführer*. Vino, te rog, cu mine, ai să vezi ceva interesant.

O cămăruță în spatele barăcii. Pe pereți — farfurii de argint, din acelea pe care le poți găsi în castelele vechi ; pe masă, cupe. Și la lumina unei lămpi de birou, mîna unui deținut umblînd cu dalta de sculptor pe o cupă. Se ridică reglementar ; șeful îi zîmbi blajin.

— Vezi-ți de lucru, fabricant de antichități ! Frumoasă colecție, *Frau* Franz, nu-i așa ? Da, toate se aseamănă foarte bine cu argintăria veche ; un necunoscător nu și-ar fi dat seama, desigur, că are de-a face cu imitații. Dar acolo, în sertar, sînt lucruri și mai interesante. Tadeusz, ia arată-ne comoara ta.

De-abia atunci îl privi pe deținut. Și-l recunoscu.

— Ești sculptor ? îl întrebă.

— Puțin. Răspunzînd, se ridicase din nou.

— Te rog să nu-ți întrerupi lucrul. Îi dădu voie să se așeze și ea însăși făcu la fel. Examină obiectele răspîndite în sertarul deschis. Erau acolo flori sculptate în argint, niște modele fantastice cu capete de cal, portretul *Lagerführer*-ului și alte cîteva chipuri. La fund de tot — piese mici de metal. Forma lor rotunjită nu-i era străină. Medalioane ? Niciodată nu purtase ea așa ceva. Luă unul în mînă și zări... trăsăturile cunoscute. Chipul de madonă, legat cu basma sub bărbie... Șeful ieși, chemat la telefon. Luă altul. La fel. Și iar, la fel. Erau aproape douăzeci. Le privea, simțind totodată asupră-i privirea lui.

Iată că aflase de unde provenea medalionul Martei, de ce plîngea atunci, privindu-l, și ale

cui erau trăsăturile de pe chipul lui Isus. Fusese aşadar un semn de la el, poate primul ce i-l dădea că trăieşte şi apoi... da... apoi a urmat manevra celorlalţi ca el s-o poată vedea.

— De ce nu i-ai făcut şi păr ? îl întrebă. Doar ştiai cum arăta înainte.

— Am făcut-o aşa cum arată aici.

— Nici aici nu se mai taie acum părul femeilor, nu ştiai ? Ai să vezi cum i-a crescut.

Aştepta din parte-i o oarecare reacţie. Dar chipul lui nu exprima nimic.

— Nu te interesează ?

O privi o clipă cu toată curiozitatea, ca pe un exemplar rar. Nu era de loc privirea pe care un deţinut avea voie să o îndrepte asupra unui SS-ist. Dacă altcineva ar fi fost în locul ei, fie chiar şi sora ei, Hasse, l-ar fi pălmuit. Dar ea spuse :

— Cei doi, *Kapo* şi... celălalt, ţi-au spus că au văzut-o pe Marta ?

— Da, ei mi-au spus.

— Explică-mi un lucru : alţi deţinuţi găsesc destule căi pentru a pătrunde în lagărul de femei. Dumneata n-o faci însă niciodată. De ce ?

— E clar, răspunse el după o vreme. Nu vreau s-o expun primejdiilor.

— Dar alţii ?

— Riscă.

— Asta înseamnă că dumneata eşti mai prevăzător ?

— Da. O privi drept în faţă. Fiindcă pentru mine riscul ar fi mai mare.

— Mai mare decît pentru alţii ? De ce ?

Își sprijini mîinile de masă.

— Nu știu dacă aș putea suporta să fie lovită... în prezența mea.

Pe negîndite, îl întrebă :

— Ești ofițer ?

— *Jawohl.* Sînt ofițer.

— Dar asta ? zise arătînd spre masă. Credeam că ești artist.

— E ocupația mea în timp de pace.

— Înțeleg. Dumneata ești de părere că în vreme de război toți bărbații sînt ostași.

— *Jawohl, Frau Aufseherin.* Ei i se păru că simte o notă de batjocură în răspunsul lui. Da, așa cred.

— Și eu sînt de aceeași părere, întări ea.

Examină din nou „madona din lagăr", iar el în timpul acesta o privea, străduindu-se parcă să-i pătrundă gîndurile.

— Ei bine, întrebă ea apoi, degajat, prin urmare, pot să vin iarăși după dumneata, într-o zi ? În felul acesta nimic nu te amenință. Și nici pe ea.

El tăcu o clipă, apoi spuse :

— Îmi... dați voie să vă vorbesc deschis ?

— Te ascult.

— Așa, ca și cînd eu n-aș purta „uniformă" și nici dumneavoastră ?

— Te rog să vorbești.

— Vă mulțumesc pentru șansa ce-mi oferiți. Dar n-am s-o folosesc.

Uimirea ei fu atît de mare încît se ridică de pe scaun. El făcu îndată la fel. Lise se sili să pară nepăsătoare.

— Credeam că ţii s-o vezi. Măcar atît cît ţine şi ea.

În privirea cu care o învălui, se citea ura, o ură neascunsă. Şi dispreţ.

— Ne aflăm amîndoi în lagăr. Şi Marta şi eu.

Ea dădu din umeri.

— Ei, şi ? Cîtă vreme mă-ngrijesc de siguranţa voastră...

— Aici, numai un lucru e sigur, ştiţi bine.

— Să zicem. Dar cu atît mai mult ar trebui să preţuieşti şansa... Nu înţeleg obiecţia dumitale.

— *Frau Aufseherin...* Pentru că vorbiţi cu mine omeneşte, vă răspund omeneşte. Dragostea e legată de viaţă. Iar aici...

— Înţeleg. Te referi la faptul că eu încerc să o leg de viaţă.

El tăcu.

— Încă o întrebare, stărui ea, nu vrei s-o vezi pentru că te gîndeşti la dumneata sau.... la ea ?

O privi, mirat că ghicise.

— Sînt mai tare decît ea.

Lise înţelese. Şi fu încredinţată, ca niciodată pînă atunci, că atitudinea lui faţă de Marta era justă. El nu voia să aţîţe dragostea lor, vroia să fie liber, şi să fie şi ea liberă. Se ridică.

— Bine. Poţi să-ţi vezi de lucru.

În uşă se mai întoarse o dată.

— I-am făgăduit Martei că o să te vadă. Am dreptul să-i spun că dumneata, dimpotrivă, n-ai vrut să vii ?

El luă poziție de drepți.

— *Jawohl, Frau Aufseherin.*

Se urcă pe bicicletă, tremurînd de furie. Cum i-a pătruns gîndurile, cum a descifrat totul, fără greutate! De după o baracă, un deținut o zbughi drept sub roata bicicletei. Se dădu jos ca să-l ocărască și atunci zări spînzurătorile. Erau patru. În jurul stîlpilor se învîrteau cîțiva deținuți. Așezau scărițele. Laturile goale se legănau ușor în adierea vîntului. Se miră în treacăt. Nu le văzuse la venire, și doar trecuse tot pe acolo, prin terenul de apel.

Se îndreptă spre FKL, deși se lăsa seara și orele de serviciu se terminaseră de mult. Dar trebuia s-o vadă pe Marta în clipa asta, imediat. *Lagerstrasse* era ciudat de pustie în sectorul femeilor. De obicei, apariția unui SS-ist la ora aceea stîrnea panică. În răstimpul dintre apel și *Lagerruhe* [1] deținutul se simțea relativ liniștit. Rezolva tot felul de probleme cotidiene, încălcînd mai întotdeauna regulamentul, sau își permitea luxul de a-și închipui că este altcineva decît era în prezent. Lise se mira că nu vede siluete, strecurîndu-se, ca de obicei, pe furiș. Lagărul arăta ca în vreme de *Blocksperre* [2]. Înțelese ce se întîmplă, cînd desluși un cîntec. Taube umbla prin lagăr. Cîntecul era același, de totdeauna: „Dragonii albaștri".

■

[1] Orele de liniște, de odihnă în lagăr (germ.).

[2] Interdicție de a ieși din barăci (germ.).

„Weit liegt der Weg zurück ins Heimatland, so weit, so weit"... [1] se auzea plutind prin lagăr melodia. Era un cîntec bine cunoscut şi nici o grupă nu-l cînta mai desăvîrşit ca „cei cincisprezece" ai lui Taube, cu simţul armoniei şi înţelegerea spiritului acestui cîntec.

— Bună seara, *Frau* Franz salută Taube şi ridică bastonul de lemn, ceremonios, ca pe un sceptru. Vreau să fac puţină ordine, se lăudă apoi.

Lise clătină din cap şi nu răspunse. Prin faţă îi trecură trei grupuri de cîte cinci femei, mărşăluind în urma lui Taube. Figuri tîmpe, ochi goi, la fel cu ai celui ce le conducea. Toate purtau banderole, semn că erau în serviciu. Vechi recidiviste, fiecare număra, cel puţin, cîţiva ani de lagăr. Nişte deţinute de drept comun. Aveau în mîini hîrleţe, iar unele — bastoane de lemn, ca Taube. Cîntau : *„Der Mensch lebt nur einmal und dann nicht mehr"* [2] şi se duceau la baraca douăzeci şi cinci, blocul „musulmanelor". Le tîrau afară pe cele bolnave şi le ucideau cu o lovitură de hîrleţ sau le azvîrleau sub bastonul lui Taube. Apoi, primeau chiar din mîinile lui o treime dintr-o pîine şi o sută cincizeci de grame de salam — suplimentul pentru cei care îndeplinesc o muncă grea.

■

[1] Lung e drumul de întoarcere în patrie, lung, atît de lung... (germ.).

[2] Omul trăieşte numai o dată şi-atît (germ.).

„Ja, weit liegt der Weg zurück ins Heimatland, so weit, so weit", mai auzi Lise, cînd ajunse lîngă baraca Martei.

Kapo se îmbujoră văzînd-o „Marta e pe lîngă sîrme, *Frau Aufseherin*. La ora asta întotdeauna stă acolo. Şi în ziua aceea, cînd *Herr Major* a schilodit-o pe deţinută, şi atunci era acolo. A avut noroc, căci i s-ar fi putut întîmpla şi ei să fie muşcată. Se pare că a ajutat atunci să fie dusă rănita la infirmerie."

Atunci, în clipa aceea, în mintea Lisei se făcu lumină. Şi Marta a fost amestecată în omorîrea cîinelui. Era limpede. Cu o zi în urmă, veniseră cei doi şi, în timp ce ea pornise o discuţie idioată, Marta îi descrisese cîinele şi-i învăţase cum să-l ademenească.

Fără să spună nimic, o porni spre reţeaua de sîrme ; *Kapo* venea în urma ei. Se opriră după colţul ultimei barăci. Marta stătea acolo, aproape nemişcată, cu faţa întoarsă spre lagărul bărbaţilor. Asta n-avea nici o noimă ! La o asemenea depărtare, nu numai că nu se puteau auzi vorbele, dar nici figurile nu se deosebeau. De altfel, în clipa aceea acolo nu era nimeni. În lagărul bărbaţilor se desfăşura apelul general, poate că tocmai atunci avea loc o execuţie. Dar de ce el, refuzînd s-o întîlnească pe Marta într-un chip aproape oficial, considera mai potrivită o atare formă de contact ? Şi iarăşi înţelese. Între ei, de ambele părţi se aflau reţelele de sîrme. N-ar fi putut să nu le vadă, nici să se prefacă a nu le vedea ; n-ar fi putut să le şteargă din dragostea lor. La asta se gîndea el.

Ca ea să nu uite unde se află şi să procedeze în consecinţă. Iar nădejdea să o înlăture, nădejdea care aţîţă dragostea şi „leagă de viaţă". *Aufseherin* Annelise Franz dădu un ordin lui *Kapo:* să i-o aducă pe Marta, dar în aşa fel, ca celelalte deţinute care se aflau acolo să nu observe nimic.

— Ei, ce zici, Marta? începu ea vorba, prietenoasă, de parcă nu i-ar fi părut de loc nepotrivit că o găsea acolo, de parcă n-ar fi fost ea, supraveghetoarea, ci o prietenă grăbită să-i comunice o noutate intimă, plăcută: Ţi-aduc o veste bună. Mîine o să fie aici Tadeusz al tău.

Nu auzi nici un răspuns. Cealaltă tăcea, aşa cum tăcuse şi el, ceva mai înainte, dar pe faţă i se zugrăveau, rînd pe rînd, nesiguranţa, mirarea, speranţa, în timp ce ochii ei plini de nelinişte căutau un punct de sprijin.

— Ei? Nu te bucuri?

— Vă mulţumesc, *Frau Aufseherin,* îngăimă în cele din urmă. Mă bucur foarte mult.

— Aha... te bucuri, va să zică... Minunat! Foarte amabil din partea ta că binevoieşti să te bucuri, Marta. Şi-acum, marş! strigă Lise cu toată mînia îndelung înfrîntă. Alungă de aici toată adunătura aia!

Marta nici nu tresări măcar. Rămase în faţa ei, în poziţie de drepţi, încordată, nefirească, caricaturală, batjocoritoare. Ochii nu-i mai fugeau, nu mai căutau un punct de sprijin. Fixau cu luare-aminte ochii Lisei.

— Hai! Mişcă! *Aufseherin* Annelise Franz simţea cum ea însăşi păleşte. Altfel... dacă nu, n-ai să-l mai vezi! Nici aici, nici...

Nu sfîrşi. Mai rămaseră aşa o secundă, străpungîndu-se cu privirile, apoi Marta se întoarse şi porni în direcţia sîrmelor. Se apropie de prima deţinută, care o zbughi îndată, înapoi, fără să mai privească dincolo de sîrme. La fel făcu şi a doua. *Aufseherin* Franz avea pentru prima dată ocazia să descopere tehnica „lor". Gesturile, semnalele prevestind o primejdie, erau aproape imperceptibile. Ea însăşi niciodată nu le-ar fi băgat în seamă. Dar nu asta o interesa atunci.

— *Kapo!* strigă. Împrăştie banda asta!

Kapo doar atîta aştepta. Ca o furie se aruncă asupra femeilor, cu ţipete şi înjurături, îmbrîncindu-le, plesnindu-le, trîntindu-le la pămînt, pe care cum le apuca. Într-o clipă locul de lîngă reţele rămase pustiu.

Iar a doua zi, de dimineaţă, *Kapo* îi raportă radioasă:

— Pe Marta o boicotează celelalte. Nimeni nu-i vorbeşte. Din pricina istoriei aceleia de lîngă sîrme...

O ascultase cu nepăsare.

— Aşa? Dar ea?

— Umblă mohorîtă, de parcă ar intenţiona să se arunce pe sîrmele acelea, răspunse încîntată *Kapo*.

— S-o trimiţi la mine.

Nu putu citi nimic pe faţa ei. Nimic, în afară de zelul ei aparent, de totdeauna, de parcă ar fi

ţinut cu tot dinadinsul să-i demonstreze serviabilitatea.

— Registrele sînt pregătite ?

— *Jawohl, Frau Aufseherin.*

— Ţi-am spus ieri, mi se pare, că urma să vină un deţinut de la secretariatul lagărului de bărbaţi.

— *Jawohl, Frau Aufseherin.*

— N-o să mai vină.

— Ce trebuie să lucrez acum, *Frau Aufseherin ?*

— Să treci transporturile curente.

— *Jawohl, Frau Aufseherin.*

— Situaţia s-a schimbat. Cred că ai înţeles.

— Am înţeles, *Frau Aufseherin.*

Deodată, Lise părăsi tonul aspru.

— Aş vrea să-ţi spun ceva, Marta. Şi să te şi întreb ceva.

— Vă ascult, *Frau Aufseherin* Franz.

— Stai jos, te rog. Aşteptă în tăcere o clipă, apoi vorbi :

— Îmi pare rău de dumneata. Nu, nu e nimic ciudat în asta, cel puţin după părerea mea. Războiul se va sfîrşi pînă la urmă şi ai să te-ntorci la viaţa normală. Cred chiar că vei găsi în noua ordine un loc corespunzător pentru dumneata, în viitorul stat german. Aşadar, fără să-mi calc pe conştiinţă, îmi pot ingădui o omenească compătimire, sau, mai bine zis, să-ţi vorbesc ca o femeie.

Zărind în ochii ei teama, simţi, într-adevăr, un strop de compătimire răscolindu-i sufletul.

— Te rog să te liniştești, nu s-a întîmplat nimic. Tăcu iarăşi o clipă. Aş vrea totuşi să ştiu, cum ai judeca lucrurile dacă acel deţinut, avînd prilejul să vină aici şi să te vadă, nu s-ar grăbi să-l folosească, sau chiar ar renunţa cu totul?

Marta păli.

— Oare de asta...

— Eu am întrebat, Marta...

— Aş înţelege, dacă n-ar vrea să mă întîlnească, răspunse ea.

— Ce? Că nu ţine să te vadă?

— Poate... Poate fi şi aşa. Că nu ţine să mă vadă.

— Şi ce-ai gîndi despre asta?

— Nu cred că ar fi multe de gîndit, *Frau Aufseherin* Franz, rosti ea cu bărbăţie. Aş încerca să recunosc că e la mijloc ceva explicabil, ceva normal.

— Normal? Să-ţi părăseşti logodnica aflată într-o situaţie, care, orişicum, te obligă s-o ocroteşti, fie şi numai moralmente, dacă altfel nu-i cu putinţă? Mai ales, ştiind ce poate însemna pentru ea convingerea că are parte de o asemenea ocrotire?... Asta-i prea de tot! Numai bărbaţii polonezi vor fi fiind în stare de aşa ceva.

— Dumneavoastră nu cunoaşteţi bărbaţii polonezi, *Frau Aufseherin.*

— Slavă Domnului. Cea mai de rînd femeie germană n-ar suporta o astfel de purtare.

— Eu o consider justă, *Frau Aufseherin* Franz.

— Adevărat? Eşti sigură? Orice-ar face un asemenea „erou" va fi just?

— Orice-ar face va fi just, *Frau Aufseherin* Franz.

Se uită lung la ea, apoi ridică din umeri :

— Te compătimesc.

Dar cuvîntul, deşi pusese în el toată ironia de care era în stare, sunase palid şi fals. Reluă deci tonul de mai înainte :

— Te rog să te întorci la lucru. Şi... cu venirea lui aici lucrurile stau oarecum altfel. Sînt cauze mai adînci decît acel „vreau" sau „nu vreau" al deţinutului. În privinţa cîinelui *Aufseherin*-ei Hasse firele anchetei duc la secretariat. Nu se ştie ce poate ieşi din asta.

Ea primi ştirea cu faţa împietrită.

— Nădăjduiesc că toate se vor lămuri repede.

Oare, într-adevăr, nu fusese amestecată în omorul cîinelui, sau întrevedea destul de bine jocul meu, ca să-şi dea seama că mi-era necesară, că aveam anumite intenţii faţă de ea şi deci, cîtă vreme existau aceste intenţii, nici pe el, nici pe ea nu-i ameninţa nimic din parte-mi ? Da, mai degrabă asta era. Avusesem prea multe dovezi că sînt pentru ea o carte deschisă ; şi el, şi ea se dedaseră la fapte care numai cu cîteva luni în urmă ar fi fost de neînchipuit. Dintre atîţia scriitoraşi care au scris şi au tot scris, vrute şi nevrute, despre grozăviile de la Auschwitz, i-a ieşit oare vreunuia de sub condei măcar o singură convorbire a unui SS-ist cu un deţinut, asemănătoare acesteia dintre noi două ? Sau o întîmplare, ca aceea cu trandafirii ?

Din nou un val de căldură năpădi obrajii Lisei. Nimeni nu-i va putea smulge mărturisirea asta, chiar dacă s-ar fi aflat şi aşa toate celelalte... O întîmplare relativ nevinovată, în care era totuşi ceva ruşinos, şi azi, simţea asta mai viu decît atunci. Alunga cu îndîrjire, cu disperare amintirile, de parcă tocmai povestea asta cu trandafirii ar fi putut s-o distrugă în ochii lui Walter sau ai oricui altcineva. Dar era prea slabă ca să se apere. Avea impresia că a fost legată de fotoliu, că printr-un procedeu ciudat i s-au deschis ochii şi i s-a cerut să privească un film, un film de groază, în care ea juca rolul principal. Un cadru din film, cel mai nefast pentru ea, dar şi cel mai neverosimil pentru spectator, era cel cu trandafirii din Rajsko. Vedea din nou cazanul, simţea mirosul greţos al lăturilor gătite în lagăr, amestecat în mod absurd cu mireasma trandafirilor.

În ziua aceea grupa lucrase pînă mai tîrziu, trebuia pregătit locul pentru transportul de deţinuţi a cărui sosire era anunţată pentru a doua zi. Cadavrele celor aduşi în ziua aceea erau arse parţial în gropi, întrucît crematoriul nu mai făcea faţă. Fumul, amestecat cu ceaţă se lăsa deasupra lagărului şi mirosul de carne arsă devenea, din clipă în clipă, tot mai pătrunzător. Femeile umblau încet, cu feţele gălbejite ; unele vomau. Ritmul de lucru slăbise, iar *Kapo* nu ajuta prea mult cu strigătele ei. Lise dăduse dispoziţia să se aducă deţinutelor cafeaua de seară direct de la bucătărie la locul de muncă,

nu la baracă. Făcură o pauză de o jumătate de oră pentru cină. Lise împărți cafeaua ; fetele stăteau în mici grupuri, printre grămezile de boarfe aruncate la întîmplare, și mîncau. Marta nu era în cameră.

De ce mă neliniștisem ? Și de ce, în loc să trimit s-o cheme, m-am dus eu însumi s-o caut ? Ce anume era între noi, că o urmăream chiar și atunci cînd nu aveam această intenție. Am ținut să mă duc numai ca s-o găsesc, sau poate că voiam s-o văd printre celelalte deținute ? Da... poate că de asta. Eram oarecum geloasă pe ea în clipele acelea cînd se afla cu tovarășele ei, aparținîndu-le cu totul, vorbind împreună, în limba lor ciudată, șuierătoare, despre lucruri pe care eu nu le cunoșteam, nu le înțelegeam... Da, asta era. În asemenea cazuri o chemam la mine, și ele observaseră, cu siguranță ; oare nu cumva și rîdeau de asta ?

Acum însă Marta nu se afla printre ele. Și nu avură cînd s-o prevină, deoarece ieșisem din dosul barăcii. O zării îndărătul unui morman de lucrușoare de copii, mii de ghetuțe de toate culorile, funde, rochițe — mici bijuterii din dantelă și muselină — și jucării... jucării... Stătea acolo, îndărătul acelei grămezi, aplecată deasupra unui cazan de supă, cu privirea fixă, de parcă s-ar fi rugat.

●

— Marta, o strigai apropiindu-mă, dar nu-mi răspunse. Totuși, cînd ajunsei alături de ea, pe neașteptate, prinse a-mi vorbi, de parcă ceea

ce se întîmpla ar fi fost cu totul firesc, de la sine înțeles, de parcă ar fi fost liberă și s-ar fi adresat unei bune cunoștințe a ei.

— Priviți, ce frumoși sînt, și scoase din cazan un buchet, ridicîndu-l spre fața Lisei cu o mișcare de somnambulă.

Cîți trandafiri vor fi fost acolo, cu petale purpurii, catifelate, de o frumusețe nelalocul ei, fără rost, în această atmosferă, pe fondul acelor vechituri rămase de pe urma unor oameni arși cu un ceas înainte ? În orice caz, mai mulți, decît ar fi primit cîndva vreo fată în condiții normale.

— E ziua mea onomastică, *Frau Aufseherin,* continuă ea, luînd-o înaintea întrebărilor mele ; mi i-a trimis Tadeusz.

Îi spusese pe nume, ca niciodată, și în clipa următoare Lise își dădu seama că Marta avea febră, da, de cîteva zile umbla așa, dar în ziua aceea vedeai mai bine ca oricînd. Obrajii îi ardeau, ochii căpătaseră o strălucire nefirească.

Da. Lise simte încă sentimentul ei de atunci.

„Trandafirii noștri ! Din serele noastre din Rajsko ! Nouă, femeilor germane, ne-au fost furați. Trandafirii noștri. Niciodată n-am primit eu asemenea trandafiri, niciodată, nici măcar nu puteam visa la așa ceva, dar pentru ei, pentru aceste numere, era atît de simplu. Făceau totul unii pentru alții. Era de ajuns un cuvînt, că se și găsea cineva din Rajsko să facă rost de un buchet și să-l trimită celor din *Essen-*

fahrerkommando... [1] Nu le păsa că erau deținuți..."

Îi spuse numai atît :

— Dă-i încoace, și ca răspuns la privirea întrebătoare a ochilor strălucind de febră, adăugă : Nu-i aici locul potrivit pentru ei.

Atunci, fără o vorbă, Marta îi dădu trandafirii. Ieșind, Lise îi întinse unul.

— De ziua ta... de la mine.

A doua zi n-o mai găsise pe Marta la birou. Se dusese la infirmerie.

●

Un ciocănit în ușă. Intră stewardul și se apropie de masă.

— Îmi dați voie...

Lise își veni în fire :

— Da. Ce e ?

— V-am adus cina, stimată doamnă. Soțul dumneavoastră m-a trimis.

— Mulțumesc. Lasă tava aici. Sau nu. Te rog, ia înapoi tot, afară de sandvișuri și ceai.

— Nu vă simțiți bine, stimată doamnă ?

— Da. Nu prea. Nu suport marea.

Observînd că stewardul rămăsese în așteptare, continuă :

— Ai... ai cumva...

— Da, doamnă. Am aflat unele lucruri... Pasagera din camera patruzeci și cinci e englezoaică.

■

[1] Grupa bucătăriei ambulante (germ.).

— Englezoaică... repetă ea.

— Da, doamnă. Călătorește spre Rio de Janeiro.

— Asta-i tot ?

— Da. Deocamdată... Dacă doamna dorește...

— Mulțumesc. Îi întinse o bancnotă.

Stewardul se înclină.

— O clipă, îl opri ea din ușă. Poate... afli numele. Și... dacă e singură sau... ?

— Cabina o ocupă singură. Dar, după cît se vede, face parte dintr-un grup. Un fel de comisie internațională... cam așa ceva.

— Mulțumesc.

Stewardul ieși. Lise se ridică din fotoliu. Goli scrumiera, gustă un sandviș, dar îl puse repede înapoi pe farfurie, apoi se așeză în fața oglinzii.

Așadar, e englezoaică. Și, desigur, are alt nume. Nu Marta. De ce ar trebui s-o cheme neapărat Marta ?

Deodată îi veni să caște. Ca după o migrenă cînd, sub influența unui calmant, durerea începe să se estompeze și rămîne numai senzația unei mari oboseli și o neînvinsă nevoie de somn. Se întinse pe pat și se acoperi cu pledul. Apoi stinse lumina. În cabină pătrundeau acum numai reflexele luminilor de pe punte și umbra unei lămpi dănțuia pe tavan, purtată de suflarea vîntului. Închise ochii.

— Nu, nu sînt mirat, domnule Bradley... Ceva, totuși, ar putea să mă mire, dar nu ceea ce mi-ai comunicat adineauri cu atîta neliniște,

ci, te rog să mă ierți, tocmai faptul că dumneata te arăți nedumerit. Da, și presupun că dacă stai să te gîndești, ai să fii de acord cu mine că, dacă e ceva de mirare aici, apoi tocmai aceasta este. Doar și un observator mai puțin ager decît dumneata, dragă domnule Bradley, putea... da, cu siguranță, încă de prin 1949, putea să prevadă cum va evolua situația politică în anii ce au urmat, ce formă vor îmbrăca evenimentele în zilele noastre. Bineînțeles, pe dumneata te scuză, într-o oarecare măsură, faptul că nu ești german și, mai precis, că ești american.

— Vrei să spui că dintre toate popoarele de pe globul pămîntesc americanii sînt într-un mod deosebit lipsiți de simț politic? În glasul lui Bradley se simțea o undă de iritare.

— Nu, desigur că nu, stimate și iubite coleg. Dacă aș vrea să discut în starea în care mă aflu acum, atunci m-aș opri la ideea că nu privesc astfel lucrurile. Cred încă, și doresc să curm orice nelămuriri în această chestiune, că americanilor, ca oricărui popor — te rog să observi că n-am spus „mai ales americanilor", deși aș putea avea unele motive să spun astfel — așadar, americanilor nu prea le place să observe petele din cadrul sistemului lor de stat, chipurile, ideal și deseori preferă să închidă ochii sau să-i întoarcă în altă parte, și astfel să nu fie nevoiți să ia atitudine. Negi cumva lucrul ăsta?

— Tot ce se poate, tot ce se poate, domnule Kretschmer, dar nu văd ce legătură s-ar putea

stabili între atitudinea emoțională a americanului față de propria-i țară și cele ce se întîmplă acum în Germania.

— Așa să fie ?

O umbră de zîmbet însoțea întrebarea lui Walter, dar în întuneric Bradley n-o observă. Ședeau la pupă, ascunși de vînt și ceață, într-un colț, pe un morman de frînghii și purtau această discuție de parcă acela ar fi fost unicul loc potrivit pentru așa ceva. Desigur, se găseau aici mai în largul lor decît la bar sau în salonul, unde, după transmiterea ultimelor știri, atmosfera devenise încordată și mai degrabă puțin plăcută. În afară de acest motiv, Bradley, plecînd în căutarea lui Walter, după ce luase cina de unul singur, tocmai aici îl aflase.

— Dacă într-adevăr asta-i realitatea, spuse Walter, lucrurile se complică și mai mult pentru mine. N-aș vrea să fiu eu omul care să-ți dezvăluie această legătură. Sincer îți spun simt că nu sînt făcut pentru asta

Totuși Bradley nici nu se gîndi să plece și să-l lase în pace pe Walter, deși, de la bun început, înțelesese că acesta i-ar fi fost recunoscător dacă ar fi făcut-o. Se simțea, dimpotrivă, aproape jignit de repulsia ce-o arăta interlocutorul său pentru discuție, în timp ce el, Bradley, o căuta, avea nevoie de ea. Considera că indispoziția fizică era o slabă justificare și înclina mai degrabă să-l bănuiască pe Walter de altceva : că intenționează să evite un răspuns la întrebarea pe care i-o pusese venind la el. Și n-avea de gînd să-l scutească.

— Doctorul Streit, prietenul meu, mi te-a descris ca pe un om...

— Cu care se poate vorbi despre toate, adăugă Walter în locul lui. Şi, într-un anume sens, avea dreptate. Totuşi, dă-mi voie să aduc o completare. „Despre toate" nu înseamnă neapărat: exclusiv despre Germania şi despre germani, ceea ce aştepţi dumneata de la mine. Germania există într-o lume concretă, domnule Bradley.

— Mă interesează vederile dumitale, domnule Kretschmer. De altfel, n-am să-ţi ascund că eşti singurul om cu care se poate face un rezonabil schimb de vederi. Nu cunosc pe nimeni altcineva. Poate că stărui prea mult, dar dacă mi-ai da voie să te invit la mine la un coniac...

— Nu mă simt prea bine, cred că nu-i ruşinos s-o recunosc. Stau aici înfipt pe punte, de cîteva ore, în ciuda frigului şi a ceţii, fiindcă în cabină... şi, în general, stînd în măruntaiele acestei găoace simt ameţeli. Se pare că m-a răzbit şi pe mine răul de mare.

— Da, aşa-i Atlanticul, o băltoacă ce nu se astîmpără, de fel. Cînd vom intra în Pacific, îndată se va schimba totul. Ai să vezi, nimănui n-o să-i mai fie rău. Pacificul e calm, calm în toate privinţele. Lăsînd totuşi asta la o parte, ai de gînd să mai rămîi mult aici? Poate fi primejdios.

— Îţi mulţumesc. Desigur că n-am să stau aici toată noaptea. La urma urmei, trebuie să am grijă şi de nevastă-mea. Cel mult încă un sfert de oră...

— Rămîn cu dumneata acest sfert de oră, domnule Kretschmer. N-aş vrea să te pomeneşti peste bord — valurile devin tot mai mari — sau să capeţi vreo gripă. Din prevedere am luat cu mine ceva să ne-ncălzim.

— Mulţumesc. Eşti un om de ispravă, Bradley.

— Deşi sînt un „Tommy" ?

— Tocmai pentru asta. Walter zîmbi. Îi zărise în mînă acea sticlă turtită, de care, după părerea generală, un american nu se desparte niciodată.

— În patru'ş'cinci noi nu vă eram pe plac, auzi el în întuneric.

Bău cîteva înghiţituri şi, înapoind sticla, spuse :

— Nimeni nu-i iubeşte pe învingători, cred că eşti de acord cu mine. şi puţini sînt cei care-i iubesc pe misionari. Voi aţi fost şi una, şi alta. Ne-aţi silit să umplem sute de coli de hîrtie cu spovedanii, să ne convertim, şi pe deasupra să aducem dovezile acestei convertiri.

— Şi voi la ce v-aţi aşteptat ?

— Fiecare aştepta — dacă în genere poate fi vorba de vreun fel de aşteptare — fiecare aştepta altceva. Şi, pentru fiecare din noi, ceea ce făceaţi — nu era ceea ce aşteptam. Orice aţi fi făcut. Asta-i soarta învingătorilor. V-aţi cuminţit totuşi la iuţeală, repede, trebuie să recunosc, din nefericire, chiar prea repede.

— Din nefericire, aşa ai spus ? Aşa socoteşti dumneata ?

— Nu altfel decît dumneata. Din aceeaşi cauză mi-am permis să tratez acest „nu văd legătura" al dumitale ca o expresie într-un fel

retorică. Fiindcă nu e posibil ca dumneata să nu vezi această legătură. Nu vei nega, așa presupun, că am dreptate. Și cîtă vreme lucrurile stau astfel, trebuie probabil să-ți dai seama că întrebarea dramatică pe care mi-ai pus-o adineauri poate avea numai indirect legătură cu persoana mea, aș spune chiar că sînt ultimul om de la care ai avea dreptul să aștepți răspuns. Bineînțeles, datorită acestei întrebări pot să te înțeleg mai bine. Interesul dumitale pentru problema germană, iartă-mă, te rog, la un american normal, apare într-o lumină nouă, care scoate la iveală adîncul, substratul, ca să folosesc un cuvînt la modă. Nu e vorba de pregătirea dumitale de istoric, și, în orice caz, nu numai de asta, ci, iată, de acea grijă care nu te-a mai părăsit din clipa cînd, întors acasă cu ochii plini de grozăviile războiului, ți-ai văzut băiețelul de doi ani, pe care nu-l cunoscuseși încă. Tocmai acea grijă pe care studiile dumitale de istoric, ca și cunoașterea acestui obiect au alimentat-o, tocmai acea grijă ți-a impus să examinezi atît de atent cele ce se întîmplă în această parte a Europei. Mi-ai spus deunăzi : „Fiul meu se apropie acum tocmai de vîrsta pe care o aveam și eu în anul 1939. Și iată, se pun iarăși la cale aceleași fapte"... Ce ți-aș putea răspunde la asta, domnule Bradley ? Nu este exclus ca mulți germani, cine știe dacă nu mai mulți decît presupun unii judecători ai poporului german, ca dumneata și ca mine, ar spune, sau numai ar gîndi în clipa asta : „Nu-i același lucru". Și asta ar trebui să te bucure. Fiindcă fiul dumitale,

Bradley-junior, dacă o fi să piară, nu va pieri luptînd împotriva noastră, ci împreună cu noi.

— ...pentru voi.

— Umăr la umăr, cum se spune — Walter nu observă sau în orice caz se prefăcu a nu observa ieşirea celuilalt — împotriva duşmanului comun care ameninţă lumea întreagă. Şi pe dumneata, de asemenea, domnule Bradley.

— Prostii! Veşnic aceleaşi plicticoase născociri, domnule Kretschmer, care au costat lumea zeci de milioane de morţi. Americanii, domnule Kretschmer, ar fi putut foarte bine să cadă la învoială cu Rusia în privinţa sferelor de influenţă şi să stea acasă la ei, dincolo de ocean, ca în sînul lui Avraam.

— Se poate... Şi eu înclin să cred la fel. După cum ai observat, desigur, ţi-am comunicat numai o părere, destul de curentă de altfel, eu rămînînd destul de departe de această problemă. Dar indiferent de asta, şi iată tocmai ceea ce vreau să-ţi spun, aţi făcut o greşeală, adică, mai exact, guvernul american a făcut-o peste capul vostru, iar voi, nedorind să luaţi atitudine faţă de ea, aţi preferat s-o treceţi cu vederea, sau poate, într-adevăr, n-aţi văzut-o, admit că şi aşa s-a putut întîmpla. În orice caz, ceea ce vedem azi sub ochii noştri este consecinţa acestei greşeli. Şi, într-adevăr, în situaţia la care am ajuns, nu se mai poate pune decît întrebarea pe care mi-ai pus-o dumneata. Sper, mă înţelegi acum desigur, că nu a fost tocmai potrivit adresată. Ca urmare a greşelii făcute (dacă rămînem la această definiţie şi nu mai intrăm în analiza semantică

a cuvîntului), fiul dumitale, domnule Bradley, își va cîștiga șansa unei morți glorioase în cruciada împotriva bolșevismului. O perspectivă, fără îndoială, mai onorabilă decît a fost a dumitale acum aproape douăzeci de ani luptînd împotriva noastră. Așa a judecat guvernul dumitale și te rog să observi că părerea lui concordă într-un mod ciudat de armonios cu părerea generală a așa-numitului german de rînd, a cărui atitudine te umple pe dumneata de mînie. A acelui german, pe care alianța cu America l-a orbit într-atît că, în mai puțin de douăzeci de ani de la război, a uitat cum arată moartea. Voi l-ați ajutat cît se poate de bine în asta, uitînd-o voi înșivă sau, ceea ce-i mai rău, căutîndu-i podoabe noi, veșminte mai frumoase. Or, ea este pururi aceeași : la fel de odioasă, indiferent cum se moare și pentru cine, respectiv împotriva cui. Nu știu dacă Bradley-junior o să și-o poată imagina cînd va fi chemat să-și apere patria amenințată. Dar dacă posedă acea însușire caracteristică a lui Bradley-senior, capacitatea de a gîndi, cîmpul său filozofic se va îmbogăți repede cu o noțiune în plus : noțiunea de moarte fără sens, singurul caz cînd substantivului moarte i se pot adăuga, neabătîndu-se de la judecata sănătoasă, gradele de comparație ale adjectivului „rău". Și astfel, spre deosebire de dumneata, fiul dumitale va merge la război cu această noțiune în minte. Spre deosebire, repet, deoarece dumneata nu numai că ai crezut, dar ai știut sigur că Germania îți amenință patria. Nu se putea să nu știi asta, chiar

dacă ai fi închis ochii, deoarece Führerul a făcut totul pentru ca nimeni, nici unul din cei mai simpli americani să nu aibă vreo umbră de îndoială, de altfel aliatul său — Japonia — v-a atins niţeluş... Fiul dumitale în schimb, dacă pe deasupra are aceleaşi concepţii ca tatăl...

— N-am căutat să stau de vorbă cu dumneata — Bradley nu-şi ascundea iritarea — ca să-mi demonstrezi cum va muri fiul meu.

— Nu ? Walter păru mirat. Dar pentru ce ai căutat să stai de vorbă cu mine, dacă-mi dai voie să-ntreb ?

— Pentru că acuma, cînd la radio se aud numai veşti de război din patria dumitale, să aflu de la dumneata : ce părere au germanii despre ele ?

Tăcerea ţinu atît de mult, încît lui Bradley i se păru la un moment dat că era tocmai răspunsul. Deodată se simţi puternic clătinat de ruliul vaporului. Se uită la ceas şi se ridică.

— O clipă, îl opri Walter. Nu vreau să pleci cu ideea că evit să-ţi răspund. Dar m-ai întrebat : „ce părere au germanii ?“ şi o asemenea formulare presupune un răspuns fără echivoc şi general. Mă gîndeam dacă în felul acesta el este posibil şi dacă eu voi fi în stare să ţi-l dau. În afară de asta, mi se păruse că... într-un fel, ţi-am şi răspuns în cursul discuţiei de pînă acum. Dar dacă nu m-am exprimat destul de clar, sînt gata să repet ce-am spus, de data asta mai bine. Aşadar, dacă se va ajunge totuşi la război, germanii — şi zicînd aşa mă gîndesc la poporul german — vor vedea în asta împlinirea

soartei ţării lor, nimic mai mult. Credinţă care, într-un sens, se acordă cu teoria referitoare la spiritul german, îmbîcsit de misticism, cum spuneai.

— Dar germanii conştienţi, fie ei numai indivizi izolaţi, ca dumneata ?

— Îţi mulţumesc şi totodată îţi cer scuze dacă voi fi oarecum brutal. Aceşti germani văd în viitorul război încoronarea politicii statului al cărui cetăţean eşti dumneata, văd vina acestui stat, domnule Bradley. Rîzi ? Dar dacă e vorba de ponderea pe care ar putea s-o aibă o opoziţie, să ştii că ea nu atîrnă prea greu. Nu poţi să negi...

— Scuză-mă, domnule Kretschmer... Faptul că am zîmbit nu constituie un argument în discuţie. Zîmbeam fiindcă-mi trecuse prin cap o idee : cum se schimbă unghiul de vedere, în funcţie de acest singur factor — poziţia spectatorului. Această afirmaţie din domeniul ştiinţelor exacte se verifică perfect şi în practica vieţii psihice. E un fapt deosebit de evident în Germania. Prin 1945, cînd se vorbea despre vina ţării lor, germanii, de regulă, tăceau, dar trei ani mai tîrziu au început să adauge un „însă". Ca să arunce răspunderea asupra lui Hitler şi a acoliţilor lui. Toţi erau vinovaţi : puterile aliate, tratatul de la Versailles, numai ei, germanii, nu. Am urmărit publicaţiile revanşarde de după război — în prezent au dispărut aproape cu totul — şi ce-am constatat ? Că pînă şi cei mai buni germani, vorbind despre „vina Germaniei", nu se pot abţine să nu adauge acel „însă". Mai mult

chiar, cel mai mare, cel mai cinstit dintre germani, Thomas Mann, spune prin gura personajului său Zeitblom : „Împărtășesc convingerea unei părți destul de însemnate a populației noastre, inclusiv a acelora care au fost cel mai dureros loviți și au rămas fără adăpost, că noi culegem numai ceea ce am semănat, iar dacă răsplata pentru vină va fi mai grea decît vina, atunci să luăm aminte că cel ce seamănă vînt, culege furtună.“ Vezi, domnule Kretschmer : „Dacă răsplata pentru vină va fi mai grea decît vina.“ Deși ar fi fost greu de stabilit pedepse destul de crîncene pentru acele grozăvii, acele crime pe care setea de mărire a germanilor le-a înfăptuit în mod desăvîrșit și cumplit. Cunosc un om care se referea la asta fără „însă“, și anume doctorul Streit. El vorbea despre vina și răspunderea personală, da, răspunderea personală, domnule Kretschmer, el, care jumătate din timpul domniei lui Hitler a petrecut-o în spatele sîrmei ghimpate, ca deținut. Da, erau mulți, mulți ca el, atunci cînd am dărîmat noi, americanii, porțile lagărului din Dachau. Dar acum...

— Doctorul Streit începe și el să adauge „însă“ ?

— Nu, nu vreau să spun asta.

— Dar ce ?

Bradley tăcu îndelung. În sfîrșit rosti :

— Germania a devenit din nou o putere. Iar Streit e singur.

— Ascultă, domnule Bradley. Nu prea înțeleg unde vrei să ajungi. Dacă încerci să-mi dovedești că germanii nu s-au schimbat, atunci, pen-

tru Dumnezeu, nu e nevoie să te folosești de argumente atît de ocolite. Dar trebuie să te întreb ceva, oricum ai lua întrebarea mea, spune-mi, cine poartă răspunderea pentru ceea ce se întîmplă, cine a contribuit, înainte de toate, ca să devenim iarăși o putere? Vezi doar, nu poți să nu vezi, cui anume milioane de germani adresează mulțumiri pentru faptul că înfrîngerea le-a fost schimbată în victorie, care reprezintă stabilizarea, bunăstarea prețuită de ei în primul rînd, și o prețuiesc atît de orbește, încît nu văd cum rămîne înmormîntat în ea țelul esențial, șansa de a trăi. Așa este, domnule Bradley. Am fost învinși pe deplin fiindcă am fost învinși și moralmente. Eram atît de slabi, atît de goi în mizeria noastră fizică și spirituală, încît se putea face cu noi orice. Atît bine cît și rău. După cum se alegea una sau alta. Ai spus: „Germania a redevenit o putere", și asta de asemeni îi face pe germani să se creadă din nou nevinovați. Dar ce ne-a făcut să fim iarăși puternici? Cu atît mai primejdios de puternici, cu cît vedem că lumea n-o poate scoate în nici un fel la capăt fără noi, că așa-numitele crime ale noastre nu sînt chiar crime, cîtă vreme n-au prea fost luate în seamă, iar așa-numiții criminali sînt mai degrabă oameni cumsecade, de vreme ce misionarii de ieri, cavalerii cruciadei antihitleriste, i-au chemat să slujească și ei noii ordini. Și dumneata te revolți că germanul pe care l-ai întrebat despre aceste „crime" răspunde cu un „nu știu". Ai venit aici, unde m-ai găsit singur în ceață, în întunericul ăsta, ca să-mi ceri mie,

tocmai mie, un răspuns la o întrebare care te obsedează şi anume, de ce trebuie să moară fiul dumitale pentru Germania şi pentru treburile ei necurate ? Uite de ce, domnule Bradley, pentru că guvernul dumitale a vrut asta, iar dacă identifici acest guvern cu poporul, aşa cum faci şi în cazul germanilor, este pentru că şi dumneata însuţi ai vrut.

Bradley răspunse abia după un lung moment de tăcere şi glasul îi era uşor răguşit.

— Glumeşti pe cît se pare. Te-ai lăsat furat de avîntul polemic. „Dumneata însuţi ai vrut..." Singurul mijloc prin care pot să exprim atitudinea mea faţă de evenimentele sociale sînt alegerile. Pe urmă... pot să mă duc la culcare. Domnii aleşi or să facă de-aici înainte ce vor, fără să mai consulte pe nimeni.

— Nu e rolul meu să te conving că ar putea fi altfel. Asta ar suna cam ciudat din gura unui german, a exponentului unui popor care de veacuri nu-i decît o păpuşă în mîinile guvernelor lui. De altfel, tot aşa, ceea ce ai spus dumneata adineaori sună ciudat în gura unui om care tocmai poziţia împăciuitoristă o consideră drept cea mai mare vină a poporului german. Căci examinînd mai îndeaproape formula „asentimentul la crimă", cît şi atitudinea pe care o exprimă, observăm că a fost mai întîi un asentiment general, un asentiment faţă de realitatea în practica ei iniţială şi, firește, nu evident criminală. Şi dacă acceptăm acest amendament se dovedeşte că poziţia împăciuitoristă nu este o trăsătură care aparţine exclusiv poporului german.

Doar tot așa de bine ai putea fi întrebat dumneata asupra atitudinii ce-ai avut-o față de acțiunile cîrmuitorilor statului american. Căci ce altceva a fost dacă nu un sentiment dat crimei, neprecizat, ce-i drept, deoarece era, așa zicînd, *in statu nascendi*[1], dar unde v-au fost previziunea, gîndirea politică ? Vă lipseau, așa cum ne lipseau și nouă, atunci la început : priveam la oamenii care treceau pe stradă cu stele galbene și n-am strigat, n-am protestat, poate, printre altele și pentru că nimeni nu avea o imaginație atît de vie, încît să prevadă, drept consecință acestei măsuri, camera de gazare. Dă-mi voie, te rog, mai am de spus cîteva cuvinte și apoi vom încheia discuția asta a noastră în ceață, care nu poate duce la nimic, poate, cine știe, tocmai pentru că e o discuție în ceață, pentru că ne lipsește o bază, domnule Bradley, baza solidă a convingerilor, fie măcar și aceea pe care stă prietenul nostru comun, doctorul Streit. Mi-am permis să fac această analogie între voi și noi, nu pentru a demonstra o pasiune polemică, așa cum ești înclinat să înțelegi. Nu, domnule Bradley, nu e pasiune polemică, e expresia amărăciunii mele, la fel de sinceră ca și aceea pe care am simțit-o în întrebările dumitale. Ea te-a surprins pe dumneata, omul obișnuit cu acel cult general la noi pentru America, totuși, nimic nu arată mai clar decît acest cult cine este principalul vinovat, dacă, raportat la realitatea denu-

[1] În stare născîndă (latină).

mită „miracolul vest-german", a vorbi despre vinovat este compatibil cu logica. Dar, așa cum am spus mai înainte, în acest miracol eu văd o șansă pierdută și inclusiv și șansa mea proprie, domnule Bradley.

După cum știi, am făcut tot ce-am putut în vremea aceea ca să nu mă ticăloșesc. Un singur gînd mă urmărea atunci : va veni după război o vreme cînd fiecare va putea fi om de treabă, pe căi drepte, fără primejdioase tururi de forță, simplu și liber. Recunosc, nu era un program prea ambițios, dar niciodată nu mi-am propus mai mult, îmi cunoșteam posibilitățile. Sînt de părere, domnule Bradley, că nu e permis să supui omul unor prea grele încercări, căci el nu va rezista. Destinul eroic e atributul unei infime minorități. Starea firească a omului nu e eroismul ; se poate observa că epocile caracterizate printr-un mare număr de eroi sînt epoci de barbarie și de sălbăticie. Scopul umanității nu este, desigur, să producă eroi. Omul trebuie să aibă asigurată o cale simplă în viață : să poată fi bun, fără a fi în pericol să-și frîngă gîtul. Ceea ce am izbutit să fac atunci, ca să nu mă las tîrît în porcăria întîmplată, a fost într-adevăr tot ce eram în stare, ajunsesem pur și simplu la limita posibilităților, dar, dacă unchiul meu, *Obersturmbannführer*-ul, s-ar fi încăpățînat să mă bage în SS-*Polizei,* probabil că n-aș fi putut evita titlul de „criminal de război". E altceva că azi m-aș fi aflat poate în vreun minister de război, dacă nu chiar în guvern, cu conștiința perfect împăcată, în timp ce altcineva, un alt

Walter Kretschmer „curat" s-ar lupta cu mustrările lui de conştiinţă pentru că s-a învoit să mă reprezinte pe arena internaţională. Iată ce consider eu o şansă pentru mine pierdută, domnule Bradley : faptul că nu pot fi om de treabă, fiind în acelaşi timp de acord cu statul, cu opinia publică şi cu conştiinţa mea. M-am învoit acum să reprezint în străinătăţi Germania de azi, această creaţie, care aminteşte tot mai mult de cealaltă Germanie, de-acum douăzeci de ani. Dar spune-mi, cît timp poţi rămîne un fel de emigrant intern ?

Atunci cînd aţi venit la noi, credeam că s-a terminat odată pentru totdeauna cu aceasta. Eram nimic şi chiar mai puţin decît nimic, dar aveam ceva de neprețuit : posibilitatea de a ne schimba, ca după o vreme, poate chiar mai îndelungată, să devenim un popor demn să trăiască printre celelalte popoare. Posibilitatea de a demonstra că ne-am schimbat şi că vorbele lui Churchill : „Pe nemţi îi poţi avea ori la picioare, ori în spinare" — nu se mai referă la noi. Ne-aţi luat această posibilitate, dîndu-ne-o pe cealaltă, churchilliană : aceea de a fi din nou în spinarea cuiva, fapt care ne garantează alianţă cu voi, singura alianţă din istoria noastră, atît de dorită de oamenii politici ai tuturor vremurilor.

— Aţi dorit-o se vede, mai mult decît pe cealaltă, de vreme ce aţi acceptat-o cu atît entuziasm.

Se aşternu tăcerea şi părea că cei doi nu o vor mai întrerupe. Abia după o pauză destul de lungă, Walter reîncepu :

— Iată de ce discuţia asta nu poate duce la nimic. Ne transmitem unul altuia mingea responsabilităţii, de parcă ar fi una de tenis. Dar nu jucăm tenis, domnule Bradley, din păcate nu, deşi aş prefera de sute de ori ca problemele noastre să nu depăşească terenul de tenis. Dar dumneata ai început această discuţie pentru că eu sînt un om cu care „se poate vorbi despre toate", aşadar, profită! S-ar putea ca mîine chiar să nu se mai poată vorbi cu mine despre nimic. Nu susţin că toţi germanii, în toată masa lor, au dorit o renaştere morală, că nutreau idei mai purificatoare decît ceea ce le-aţi dat voi. Vroiam să spun că în 1945 germanii aveau două trecuturi : unul SS-ist, celălalt al lagărelor de concentrare. Da, aşa e, germanii au avut şi un asemenea trecut, cîteva sute de mii din rîndurile lor au umplut lagărele. Cheia problemei era aceasta : cu care anume din aceste două trecuturi vor binevoi învingătorii — de ei depindea aproape totul — vor binevoi să lege acest popor, mai nevolnic pe atunci ca oricînd şi gata să primească orice terapie. O ştii şi dumneata : doctorul Streit a rămas singur. Atunci de ce consideri util să mă întrebi pe mine dacă fiul dumitale...

●

Pentru prima oară, după atîţia ani, Lise îşi permitea să se gîndească la asta. Fiindcă de-abia acum putea s-o facă. De-abia acum căpătase priceperea sau mai degrabă mijlocul de care au parte numai puţine temperamente privilegiate

din punct de vedere psihic. Un individ cu un asemenea temperament, cînd are un coşmar, nu se încordează pentru a scăpa imediat de el, cu preţul unui mare efort de voinţă, ci, dimpotrivă, permite să intervină şi conştiinţa sa în urmărirea evoluţiei coşmarului, sigur fiind că va izbuti să se trezească atunci cînd visul va deveni de nesuportat.

Ani de-a rîndul, din ziua cînd s-a căsătorit cu Walter, a trăit sub dominaţia acestui coşmar : întîlnirea cu Marta. O apăsa fără încetare : o pîndea în momentul cînd stingea lampa de noapte, se furişa în rarele clipe cînd aţipea după-amiaza, o ataca direct chiar, pe faţă, în clipele de oboseală, de relaxare a voinţei. Dar niciodată nu reuşea s-o găsească nepregătită. Ea se libera numaidecît, conştiinţa acţionînd ca un sistem de alarmă fără greş, menit să destrame visul, gata pentru apărarea preventivă. Nu dispunea de mijlocul prin care duşmanul, o dată lăsat să pătrundă, putea fi oprit în expansiunea lui distrugătoare. Şi iată că acel vis niciodată dus pînă la capăt, mai degrabă abia simţit, pătrunsese brutal în realitate, iar în clipa cînd chinuită, înnebunită de teamă, ajunsese să creadă că nu va putea, că nu va izbuti să-l alunge, apăruse stewardul spunînd : „E englezoaică." Şi Lise se simţise eliberată. Putea să-şi permită acum continuarea visului, fără panică, fără să i se facă inima cît un purice, privindu-şi în linişte trecutul, de vreme ce în fiecare clipă putea să cheme stewardul şi el să repete : „E englezoaică şi călătoreşte cu comisia aceea internaţională."

Zîmbi în sinea ei. „Internațional...“ Era aproape ridicol cît o obseda și o enerva acest cuvînt pe Marie Mandel !

●

Biata Marie ! „Dacă m-aș naște încă o dată, aș face la fel.“ Dar nu, asta o spusese ca ultim cuvînt, înainte de a fi executată, înaintea morții ei groaznice. Dar atunci, cu douăzeci de ani în urmă, pe vremea cînd ea era *Aufseherin* Annelise Franz, Marie îi spusese :

— Annchen, trebuie să vină la noi o aiurită de comisie internațională. Am vrea să-i arătăm grupa ta. Se prezintă mai bine ca toate, e cazată în cele mai bune condiții. Trebuie să le băgăm sub nas niște deținute care la eventuale întrebări să răspundă cum se cuvine. Să avem grijă să nu le scape vreo prostie. Ce crezi, favorita aia a ta... ?

Lagerführerin Marie Mandel nu-și termină întrebarea, iar ea, *Aufseherin* Annelise Franz, care se bucura de totala ei încredere, nu izbuti să răspundă repede, așa cum ar fi trebuit. Nu știa, nu știa atunci nici dacă acea „favorită“ mai trăiește. Se internase la infirmerie, aflase asta spre propria ei uimire, cu un simțămînt de eliberare. Paradoxal, dar se simțise deodată liberă într-un fel. Era ceva mai mult decît ușurarea că scăpa de o sarcină la care, de altfel, ea singură se înhămase. Era ușurarea pe care o simte soldatul în clipa cînd a aflat că s-a semnat un armistițiu. De-abia în clipa aceea înțelese cît de chi-

nuitor era ciudatul joc dintre ele două, şi, înţelegînd, hotărî să-l curme. Doar de ea depindea ca această stare de linişte şi siguranţă să se prelungească şi *Aufseherin* Annelise Franz se hotărîse atunci să scape de Marta, mutînd-o din grupa ei, dacă prin cine ştie ce minune nu va muri la infirmerie. Şi iată că *Oberaufseherin* îi spunea : „Ce crezi, favorita aia... ?“ Ce i-ar fi putut răspunde ?

— E la infirmerie.

— Tifos ?

— Nu ştiu. Avea febră mare.

— Păcat. Ea merită toată atenţia, furiera asta a ta.

— *Oberaufseherin*... începu *Aufseherin* Annelise Franz, care aşa cum îi stă bine unui bun soldat, se împăcase repede cu gîndul că armistiţiul a luat sfîrşit — ce-ar fi să o mutăm de la infirmerie la baracă ? Bineînţeles, dacă n-are tifos.

Cealaltă se gîndi o clipă :

— Şi ce rezolvăm cu asta ? Ei vor prefera desigur să vadă spitalul, în locul unui singur bolnav.

— Asistenţa medicală individuală poate fi mai convingătoare.

O clipă şefa o privi cu interes.

— Nu-i rea ideea, Annie, nu-i rea de loc. Bine. Mut-o. Dacă n-are tifos, bineînţeles.

N-avea tifos şi Marta fu mutată în baracă : în felul acesta a fost salvată de la o moarte aproape sigură. Ea făcuse asta, *Aufseherin* Annelise Franz. Îi spusese lui Walter adevărul. Dar împrejurările ? Ei, dar cine ar îndrăzni s-o învi-

nuiască ? Numai în felul acesta a putut să execute mutarea. Tot ceea ce s-a întîmplat mai tîrziu nu intra în intenţiile ei. Doar nu putea să prevadă nici măcar o clipă că lîngă Marta, la infirmerie, îl va găsi pe Tadeusz. Acel lanţ de împrejurări desfăşurat aproape automat i s-a părut ciudat chiar şi ei. Ea nu voise decît s-o mute pe Marta în baracă, ca s-o arate acelei comisii, şi tot ce se întîmplase mai tîrziu a rezultat din altceva. Din faptul că el era acolo.

Cînd intrase la infirmerie, îndată după discuţia cu *Oberaufseherin,* l-a zărit de departe stînd lîngă patul ei. Unde dispăruse oare instinctul lui de vechi deţinut ? Marta nu putea s-o vadă, zăcea cu capul întors spre mijlocul barăcii, dar el ? Lise se opri în uşă şi îl privi ţintă. El însă parcă uitase unde se află. Aplecat deasupra bolnavei îi spunea ceva şi chiar zîmbea. Era în zîmbetul lui atîta duioşie, aproape părintească, încît *Aufseherin* Annelise Franz simţise o strîngere de inimă. Femeia pe care nimeni n-a privit-o astfel e o năpăstuită de soartă, gîndise ea în clipa aceea şi gîndul acesta nu i se păru ruşinos. Dragostea nu fusese niciodată pentru ea numai o necesitate fizică şi totuşi alt gen de dragoste nu cunoştea. Privind-o pe cealaltă — atît de jalnică, lipsită pînă şi de umbra unei speranţe pentru ziua de mîine, deoarece, acolo, fiecare mîine putea aduce sfîrşitul — o invidia. Dar el... care spunea : „Dragostea te leagă de viaţă, iar aici trebuie să fii mereu gata de moarte !“ Doar nu aceste cuvinte îi şoptea cu zîmbetul pe buze, stînd aplecat deasupra ei ? Atunci de ce a

mai venit s-o vadă ? Dar e limpede ! A respins-o numai pe ea, pe *Aufseherin* Franz, a respins mijlocirea ei, i-a smuls din mîini mijlocul de influenţare, deoarece îi ghicise jocul... Dar... dacă l-ar chema pe Taube ? Oare într-adevăr n-ar rezista, dacă l-ar vedea pe Taube lovind-o ?

Trecu pe la şefa barăcii.

— Cheamă-l aici pe deţinutul care se află în infirmerie.

Tadeusz veni fără teamă.

— Ei, cum vine asta ? îl întrebă.

Tăcea. Se apăra cu tăcerea, arma celor neputincioşi, deşi se considera ofiţer.

— Ştii care sînt urmările unor asemenea îndrăzneli ?

— *Jawohl, Frau Aufseherin,* răspunse.

— N-ai nimic de explicat ?

— *Nein, Frau Aufseherin.*

— Mai gîndeşte-te. Tăcerea nu e întotdeauna de aur.

— Tot ce aş spune, începu el, nu m-ar putea dezvinovăţi în ochii dumneavoastră. Nici.... faţă de regulamentul lagărului.

— Dar în lumina propriului dumitale regulament ?

— *Frau Aufseherin,* începu el şi, văzîndu-l că face o sforţare pentru a vorbi, simţise un soi de satisfacţie. Cînd aţi venit aici, aţi observat, desigur, cadavrele acelea de lîngă barăci. Se bat pe ele şobolanii. Mîine ar putea fi şi ea unul din ele... Şi n-aş mai fi putut s-o văd, adăugă el după o clipă, aşa, cu părul crescut, ca înainte.

Se prefăcu a nu înțelege aluzia, deși în realitate, cruzimea lui o făcuse să se cutremure.

— Asta înseamnă că n-ai de gînd s-o mai vizitezi, dacă se face sănătoasă?

— *Jawohl,* tocmai asta înseamnă.

— Poți pleca, îi spuse.

— Pot să... pot s-o liniștesc pe Marta în privința...

— Am s-o fac singură. Dar dacă te mai văd pe-aici, voi considera că ai început să mă-nșeli. Și voi proceda în consecință, fără să țin seama de Marta.

El își puse boneta în cap și ieși. Prin ferestruica odăiței îl văzu cum mai aruncă o privire înăuntrul barăcii. Se apropie de patul Martei.

— Mîine ai să fii mutată la baraca, îi spuse ea cu blîndețe. Ca să nu te molipsești cumva de tifos.

Marta nici nu se clinti. Ochii ei aveau o expresie de disperare sălbatică.

— Ei... nu-mi mulțumești pentru asta?

— Mulțumesc, *Frau Aufseherin,* răspunse, dar în ochi îi stăruia aceeași expresie.

Atunci adăugă cu răceală:

— N-ai de ce să te mîhnești. Pe Tadeusz nu-l amenință nici o primejdie.

— Deocamdată? Pentru prima oară de cînd o cunoștea, citea în ochii ei implorarea și *Aufseherin* Franz îi aruncă un zîmbet rece:

— N-am să fac raport dacă... În sfîrșit, depinde de dumneata ca să nu procedez altfel.

Ziua următoare dovedi că Marta înțelesese perfect cuvintele ei.

Sosi și comisia aceea idioată. Cîțiva suedezi, cîțiva elvețieni, oameni care își vac un venit și o profesiune din neutralitate și umanism Doamne, cum se mai holbau la deținuți ! Ca la niște canibali. *Aufseherin* Annelise Franz nu-și putea stăpîni revolta. Simțămîntul pătrunzător de insultă n-o părăsea. Cu ce drept ? Ce știau ei despre noi ? Și ea, și Marie erau deopotrivă de înciudate că trebuie să-i însoțească prin lagăr. O admira pe Marie că putea răspunde cu atîta sînge rece și stăpînire de sine la întrebările nerușinate ale vizitatorilor.

Totul s-a desfășurat ca sub bagheta celui mai bun dirijor. Și doar nu se făcuse nici o pregătire, cel puțin, nu pînă în cele mai mici amănunte. Întîmplarea a rezolvat totul, și încă în modul cel mai desăvîrșit. De la farmacia SS Lise a căpătat pentru Marta medicamente. A chemat-o și pe doctorița-șefă a spitalului lagărului. Tocmai stăteau la căpătîiul Martei — deținuta-medic cu o mină profesională, serioasă și ea, *Aufseherin* Franz, care din ziua aceea avea să devină o figură legendară, o personificare a generozității — cînd se auzi comanda *Achtung* [1]. Comisia intră în baracă. Indivizii se repeziră la bolnavă ca asupra unui trofeu, pînă atunci nu văzuseră încă bolnavi în lagăr. Examinară medicamentele și schimbară priviri între ei.

— Ce boală are ? o întrebă pe doctoriță unul din comisie, un lungan cu figură de cal.

[1] Atenție (germ.).

— Congestie pulmonară.
— De cînd e bolnavă ?
— De-o săptămînă.
— Şi de cînd primeşte medicamente ?
— De astăzi.
— De ce aşa tîrziu ? întrebă îmbufnat altul.
— Lipseau din farmacia spitalului, răspunse liniştită doctoriţa. Şi Marie adăugă rece :
— Trebuie să vă amintesc, domnilor, că... e război. Nici soldaţii noştri, pe front, nu au întotdeauna la dispoziţie aceste medicamente.
Cei din comisie se priviră iarăşi unii pe alţii. Cel îmbufnat se apropie de Marta.
— De cînd te afli dumneata în lagăr ?
— De un an şi jumătate.
— Eşti... pentru prima oară bolnavă aici ?
Păru că stă în cumpănă, înainte de a răspunde : „Da."
— Timp de un an şi jumătate, repetă individul, foarte mirat, nu te-ai îmbolnăvit nici măcar o dată ? N-ai avut o răceală, o gripă ?
Şi atunci Marta a ridicat ochii.
N-a rostit o vorbă, dar vorbise totuşi ! De ce nimeni n-a auzit ce spunea ? De ce *Oberaufseherin* n-a întrerupt-o, nu le-a cerut să plece ? Doar Marta vorbise ! Atîta amărăciune, atîta ironie făţişă era în privirea ei, că individul înţelese totul. Se înroşi la faţă, îşi întoarse privirea spre *Lagerkommandant,* apoi spre Lise.
— Ce muncă îndeplineşte această deţinută ?
— E furieră în grupa mea, răspunse ea politicos. Ţine registrele de evidenţă ale depozitelor.

Omul cu cap de cal întrebă pe bolnavă :

— Nu e obositoare munca ?

Răspunsul fu aceeaşi privire. Nu ! Nu trebuia s-o mai lase să privească aşa ! Se grăbi să intervină :

— Ca orice muncă de birou, nu-i aşa, Marta ?

Ea repetă mecanic.

— Ca orice muncă de birou...

Individul nu ştia de ce să se mai agaţe.

— Dar scrisori de-acasă primeşti... regulat ?

— Da, răspunse ea. Primesc regulat.

— Şi... familiile îi pot vizita pe deţinuţi ?

Acum luă cuvîntul şefa.

— Cunoaşteţi dumneavoastră vreo ţară în care se practică astfel de vizite ? întrebă ea cu răceală. Aceştia sînt deţinuţi politici.

— E destul... Ce i-o fi venit ei s-o întrerupă pe şefă şi încă în mod atît de uşuratic ? Dar nu avea cum să ştie ce va rezulta de aici ! E destul, continuase Lise, că în unele cazuri permitem ca deţinuţii să se viziteze unii pe alţii, dacă sînt rude.

— În ce cazuri ? Comisia se arătă foarte interesată.

— De pildă, în caz de boală, răspunsese ea, în timp ce şefa o privea mirată şi, în acelaşi timp, înveselită.

— Da ? Şi în cazul acestei bolnave ? întrebă „Calul".

Marta păli. Privirea ei, căutînd ochii celorlalţi, se opri o clipită pe faţa Lisei şi aceasta încremeni : va nega şi nu numai atît. Va spune

cum a fost în realitate. Trebuie să acţioneze îndată.

— Da. Deţinuta asta îşi are aici logodnicul. Tot deţinut politic. A vizitat-o ieri.

Acum se uitară cu toţii la Marta : şi comandantul, şi şefa, şi membrii comisiei. Dar ea tăcea. Chipul ei pălea treptat, şi asta, desigur, nu scăpă atenţiei lor. Trebuia să acţioneze cît mai repede, atîta timp cît Marta nu-şi venise în fire, nu luase o hotărîre.

— Spune, Marta, te-a vizitat ieri Tadeusz al tău, nu-i aşa ? o întrebă ea cu o undă de ironie în glas.

În liniştea care se aşternu, abia se auzi şoapta Martei „da, aşa e".

Pînă la poarta lagărului îi conduse numai *Lagerkommandant*-ul. *Lagerführerin* rămase.

— Fetiţo ! izbucni ea rîzînd. A fost o lovitură de maestru ! Avansarea ţi-e asigurată ! Şi secretara asta a ta, ei, ei... „deţinută privilegiată", i se cuvine titlul, nimic de zis. Termină-ţi stagiul aici şi pleacă la Mühlhausen.

— Voi putea s-o iau şi pe Marta ? o întrebă, spre propria ei mirare. Pare-se că există un precedent, nu ?

Şefa o bătu pe umăr.

— Sigur, sigur că da. Ai înţeles perfect maxima : „să-i stăpîneşti, ajutîndu-te cu ei."

Oare la asta să se fi gîndit cînd îi adresase *Oberaufseherin*-ei rugămintea, care pentru ea însăşi fusese neaşteptată ? O analiză a comportării ei putea sugera asemenea presupunere, dar o astfel de interpretare era prea schematică pen-

tru a corespunde adevărului. În momentul cînd rostise cuvintele „s-o iau și pe Marta", cu siguranță că nu la asta se gîndise. Dacă există un mod de a cugeta prin reprezentări, atunci gîndul ei fusese cuprins în tabloul cunoscut: fața lui Tadeusz aplecată deasupra chipului Martei. De altminteri nu ținea să-i despartă, cum s-ar putea crede judecînd sumar. Erau destul de despărțiți, mai mult chiar decît prevedea regulamentul lagărului, iar ea, supraveghetoarea redusă la minte, știa doar că ei înșiși hotărîseră astfel. După povestea cu comisia și Marta trebuia să-și dea seama că aici nu era un loc pentru dragoste, așa cum și ea, *Aufseherin* Annelise Franz, înțelese că fusese ultima partidă pe care a reușit s-o cîștige în lupta absurdă cu cealaltă, cu deținuta. Atunci de ce a cerut s-o ia cu sine, de vreme ce, numai cu două zile înainte, se hotărîse să scape de ea? Nu-și putea explica, nu era pe atunci destul de conștientă de motivele hotărîrilor sale, iar astăzi...

Dar și acum... în orice clipă, poate să-l cheme pe steward și să se bucure din nou la cuvintele: „E englezoaică". Hai să visez deci pînă la capăt acest vis, fără teamă că nu mă voi putea trezi, să privesc în liniște la mine însămi — cea de-acum douăzeci de ani, la tînăra idealistă care încerca să acționeze în lagăr după principiul victoriilor individuale. Și Lise, cea de azi, deslușea în hotărîrea de neînțeles a celei de ieri recunoașterea înfrîngerii, compromiterea principiului. Asta începuse mult mai înainte. Încă din ziua cînd făcuse apel la o metodă necinstită, folosin-

du-se de dragostea celeilalte pentru a o subjuga. Treapta următoare fusese șantajul, iar cea mai de jos — teroarea. Pentru că hotărîrea de a o lua cu sine pe Marta, de care nu mai avea nevoie, nu era nimic altceva decît un act de teroare. În relațiile dintre ele nu mai era loc pentru nimic altceva, de altfel niciodată nu fusese loc pentru altceva — numai că Lise în ciuda ideii ce-și făcea despre sine însăși, cînd primise slujba în lagăr, venise acolo cu un bagaj de noțiuni idealiste, tîmpite. Teoria ei jalnică a victoriilor individuale era, fără doar și poate, un fenomen bolnăvicios, pînă și cel din urmă SS-ist i-ar fi putut pune cu ușurință acest diagnostic. Trebuie totuși să treacă prin asta ca să cîștige experiența pe care alții și-o însușeau instinctiv, de la primii pași, într-o asemenea slujbă : să recunoască teroarea ca unică metodă. Ea nu fusese niciodată o bună SS-istă. Hotărît că nu era făcută pentru asta. Chiar atunci cînd își însușise adevărul cu privire la teroare se cutremura gîndindu-se la consecințe. Reieșea că numai zelul, chiar cînd era însoțit de credința în *Führer,* nu era suficient, că trebuia să îndrăznească depășirea limitei a ceea ce umaniștii sentimentali numesc omenie. Dar nu izbutea. Trierea lucrurilor rămase de la cei uciși, muncă ce intra în sarcina grupei de sub conducerea ei, nu era totuși triere...

Un sunet ascuțit îi pătrunse în creier trezind-o. E englezoaică, își spuse îndată cu glas tare, e englezoaică și nu știe nimic. Nimic. Oricare

dintre călători putea să fi stat acolo, în holul acela întunecos, şi să-mi aprindă lumina, în clipa cînd m-am oprit în faţa oglinzii. Şi oricare dintre călători, putea să ceară să se cînte, din cine ştie ce motive ale lui personale, melodia aceea idioată, care m-a îngrozit atît. Dacă s-ar face cercetări în domeniul perceperii muzicii, nu numai a celei uşoare care prin forţa lucrurilor e mai strîns legată de viaţa de toate zilele şi de trăirile ascultătorilor, ci a oricărei muzici, pînă şi în forma ei cea mai sublimă, s-ar dovedi, spre groaza teoreticienilor emoţiei strict estetice, cît de mult e influenţată perceperea ei de factori dinafară, de natură extramuzicală. Ar fi oare de conceput, de pildă, ca Marta, bineînţeles dacă mai trăieşte, ca Marta ascultînd „Tannhaüser" — să nu-şi imagineze tabloul pe care ea, Lise, de cînd a devenit fericita doamnă Annelise Kretschmer, de mulţi ani, îl are înaintea ochilor, ori de cîte ori intră într-o sală de concert? O orchestră simfonică nemaipomenită, cu muzicanţi în uniforme ciudate, în dungi albe şi albastre, cu capetele rase...

Da. Făcuse aşa ca Marta să meargă la un concert dat în lagărul bărbaţilor. Era un punct din noul program alcătuit de ea şi, după cum s-a dovedit unicul posibil — programul teroarei. *Aufseherin* Annelise Franz ştia că cealaltă nu vrea să se ducă acolo. Era doar un privilegiu rezervat celor cu funcţii — iar Marta lupta din răsputeri să nu fie identificată cu aceia — şi, în afară de asta, nu spusese ea o dată, cu ocazia unui concert: „Aici nu e un loc potrivit pentru

muzică" ? Şi cu toate acestea, Lise a adus-o cu ea în acea sală de concert, unică în felul ei.

Era minunată orchestra simfonică de bărbaţi. Merita să se fi produs în faţa acelor tipi din comisie, somităţi cosmopolite ale umanitarismului. Cu siguranţă că la ei, la Stockholm sau la Zürich, n-aveau alta mai bună. Cum mai ştiau să cînte din Wagner, polonezii aceia ! Nu-i întrecea nici vestita orchestră din München, pe care o ascultase ultima oară împreună cu Heinrich. De cîteva luni, Heinrich nu mai dăduse nici un semn de viaţă. Nu, nu suferea. Heinrich fusese pentru ea o crudă dezamăgire, distanţa îi înstrăinase sau poate se îndepărtaseră unul de altul înaintea plecării lui pe front. Dacă uneori se mai gîndea la el, era mai curînd din datorie faţă de un soldat al Reichului, care lupta, nu are a face, la urma urmei, dacă din tot sufletul sau nu, pentru patrie. În clipa aceea, amintiri fugare îi unduiseră prin minte. Dar o vijelie de sunete puternice căzu asupră-i şi *Aufseherin* Annelise Franz uită de toate. Uită că era război, că alături, în loc de obişnuiţii eleganţi ai sălilor de concert se află oameni în uniforme verzui şi, în ciuda bunelor maniere, ţin pe genunchi şepcile cu emblema, în esenţă hidoasă,[1] că o doare capul din pricina mirosului de carne arsă, ce stăruie de o săptămînă deasupra lagărului, că undeva gonesc, ca într-un coşmar, viitoarele trenuri aducînd altă carne, că... „aici nu

[1] Capul de mort, emblema unităţilor SS.

e un loc potrivit pentru muzică." Uită de furiera ei, pe care o adusese ca să-i arate în muzica lui Wagner încă o variantă a forței spiritului german și care stătea undeva în fund, printre „proeminenți" concentrată, în aparență liniștită. Își acoperi ochii cu palma, cum fac de obicei melomanii și pierdu, fericită, contactul cu realitatea. Îl recăpătă abia în clipa cînd, fără să-și dea seama, înălță capul ca să-l vadă pe dirijor. Purta și el uniforma vărgată ca și toată orchestra. Își întoarse privirea de la estradă, cuprinsă brusc de nepotolita dorință de a o vedea pe Marta, de a-i zări chipul și reacția. Căută o clipă, fără rezultat, și atunci, pe neașteptate, îl zări pe Tadeusz. Stătea sprijinit de perete, într-un colț al sălii, și privea în partea opusă. Urmărind direcția privirii lui, o găsi pe Marta. Stătea aplecată înainte, de parcă s-ar avînta spre el. Fața îi era liniștită, fără viață, ca o mască. *Aufseherin* Franz zîmbi disprețuitor. Era oare mulțumit acest „cavaler neînfricat" că gîsca de Marta acceptase atît de ușor concepția — înaltă, desigur, în felul cum o înțelegea ea, dar lasă în fond — a acestui *modus vivendi*[1] al lagărului ?

De data aceasta se simți observat. Nu se intimidă, nici nu-și întoarse capul. Își aținti îndelung privirile în ochii ei, cu îndrăzneală, aproape cu cinism. Oare... se pricepea și el să-i citească gîndurile ? Cu un gest ea îi arătă ușa.

[1] Mod de viață (în lb. latină).

Ieşi numaidecît. După o clipă o căută iarăşi pe Marta. Şi, ca şi mai înainte, o găsi urmărind firul privirii lui... El se oprise în grupul de deţinuţi adunaţi afară, în faţa ferestrei, ca să se uite înăuntru. Geamul se acoperea mereu de aburul răsuflării lor, care se condensa în picături ce se prelingeau în răstimpuri ca nişte pîrîiaşe, iar ei doi stăteau aşa, de o parte şi de alta, două chipuri moarte, în care mai erau vii numai ochii, aţintiţi unii asupra celorlalţi. Îi trezi un sunet cunoscut de toţi. Fluierul locomotivei pe linia ferată. Cîţiva S S -işti, printre care şi *Lagerkommandant*-ul Hőess, se ridicară de la locurile lor. Plecînd, comandantul îi linişti cu un gest al mîinii pe cei rămaşi : „nu vă deranjaţi." În sală se aşternu din nou tăcerea. „Tannhauser" triumfa.

●

...O rază de lumină pătrunse în cabină şi Lise se trezi din amorţeală. Îl zări pe Walter intrînd şi vru să-l întrebe „e tîrziu ?", dar nu izbuti să scoată o vorbă. Ce ciudat se purta el. Închisese uşa cu cea mai mare grijă, apoi, călcînd în vîrful picioarelor, trecuse în partea lui. Îl auzi cum se dezbrăca şi se întindea în pat. Aşteptă să-şi aprindă o ţigară — întotdeauna obişnuia să fumeze înainte de a adormi — i se păru chiar că auzise cum lovea ţigara de cutie, dar nu zări flacăra brichetei. Rămase nemişcată, trăgînd cu urechea să-l audă spunînd măcar „noapte bună". Dar liniştea continua, nefirească, de parcă s-ar fi furişat cineva între ei, stînd la pîndă. Deodată

se înfioră la gîndul că el poate să adoarmă şi-l strigă înăbuşit : „Walter !“ Şi încă o dată, ceva mai tare : „Walter !“ Dar bărbatul adormise sau vroia să creadă ea că a adormit. Tulburată, repeta în sine, mereu : „E englezoaică, e englezoaică doar.“ Fără nici un folos însă. Cu mişcări nesigure, aprinse lampa de noapte şi începu să caute în sertăraşul noptierei. Scoase din flacon o tabletă, apoi alta şi, după o clipă de gîndire, încă una. Strîmbîndu-se, le înghiţi cu ceai rece.

●

O trezi soneria stăruitoare a telefonului. Era ziua mare, prin jaluzelele lăsate se strecura lumina soarelui. Privi în juru-i pe jumătate adormită. Walter nu mai era în cabină. Ridică receptorul.

— Doriţi micul dejun, doamnă ? întrebă un glas în receptor. Soţul dumneavoastră a comandat...

Se uită la ceas. Era aproape unsprezece.

— Da, te rog, răspunse. Peste cincisprezece minute.

Se ridică din pat, clătinîndu-se. Îşi simţea capul greu parcă nu era al ei. Făcea eforturi ca să se îmbrace ; fruntea i se acoperea într-una de sudoare. Tocmai se pudra, cînd stewardul aduse micul dejun. Bău o ceaşcă de cafea şi încercă să guste ceva, cînd intră Walter. Era în pulover şi ţinea în mînă racheta de tenis.

— Ai dormit mult, îi zise. N-o salută cum făcea de obicei. O făcu ea atunci !

— Bună ziua, Walter.

— Bună ziua...

Privirile li se întîlniră şi, îndată, fiecare din ei căută să-şi ascundă ochii de celălalt.

— Ai mîncat ?

— Da.

— Te simţi mai bine ?

— După cum vezi.

— Eşti foarte palidă.

— Nu-i nimic. Trece.

— Da, desigur. Numai să te ţii bine.

O privi lung, fără să scoată o vorbă. Ea protestă :

— Te rog ! Nu sînt o vietate sub microscop. Ce-nseamnă privirea asta ?

— Liniştește-te ! Nu-nseamnă nimic. Mă străduiam numai... mă străduiam să mi te închipui în uniformă. Drept vorbind, nu prea ştiu cum arăta o uniformă din acelea, femeieşti. N-ai cumva o fotografie ?

— O fotografie ?

— Da, să-mi fac o idee...

— Walter...

El se apropie de măsuţă şi luă în mînă un flacon. Îl examină o clipă.

— Ai luat pastile de dormit...

— Mda...

— Pînă acum nu luai...

— Pînă acum aveai obiceiul să spui „noapte bună“ la culcare şi „bună ziua“ cînd te sculai. Glasul îi tremurase, fără voie.

Observînd aceasta, el se îmbună :

— N-am vrut să te trezesc.

— Nu-i adevărat. Nu dormeam. Şi tu ştiai că nu dorm. Că aştept... şi...

— Lise, trebuie să stăm de vorbă.

— E inuman să te porţi aşa cu mine, după tot ce ţi-am spus ! Ai abuzat de încrederea mea !

— Lise, te rog, stăpîneşte-ţi nervii ! Şi nu acuza. La urma urmei...

— Un singur cuvînt să fi spus. Indiferent de orice...

— Da, trebuia... răspunse el după o clipă. Dar nu l-am putut rosti, mă-nţelegi ?! Ţipase aproape. Tocmai acel cuvînt nu l-am putut rosti !

Ea îl privi. Pleoapele îi erau umflate şi albul ochilor sîngeriu.

— Ai băut ?... Din pricina asta... ai băut ?

— N-are importanţă. Deşi... nu vreau să ascund, mă simt distrus. Întocmai aşa. Distrus. Şi faptul că înţeleg tot mecanismul celor petrecute, nu schimbă nimic. Iar tu n-ai dreptul să mă învinovăţeşti că n-am reuşit să trec peste asta din capul locului.

— Walter... eu nu te învinovăţesc. Dar nici tu... Dar ştii totul. Ştii... că nimic din ceea ce...

— Ştiu, ştiu ! Totuşi, simplul fapt că ai slujit acolo mi-e destul. Lagărele. Tocmai prin lagăre am intrat noi în istorie, mai temeinic decît prin orice altceva. Te-am observat ieri. În ce mă priveşte, am ieşit basma curată din mîrşăvia asta şi nu mi-e de loc plăcut să mă gîndesc că, la şaisprezece ani după război, soţia mea trebuie încă să se teamă.

— Te înşeli ! Eu n-am fugit după război din Germania ca... majoritatea celor care... aveau mîinile mînjite. Mie nu mi-era frică ! N-aveam de ce să mă tem ! N-am lovit niciodată un deţinut... nici... Am mîinile curate.

O clipă o privi cu încordare.

— Cred. Doar cred în tine, Lise. Trebuie să cred. Dacă n-aş crede, atunci...

În cabină se aşternu o linişte atît de profundă, încît îşi auzeau respiraţia.

— Atunci, ce ?... întrebă ea în şoaptă.

— La naiba ! izbucni el. Nu-i de loc plăcut să fii german, după toată porcăria asta. E greu să legi o discuţie normală. Dacă ai nenorocul să fii de vîrsta mea, îndată apare în ochii celuilalt întrebarea : „ar fi interesant de ştiut, unde ai fost *atunci ?* Pe cîţi ai ucis ?" Ar trebui să porţi pe piept o tăbliţă : „N-am fost în Gestapo, nici în SS, nici în SA, nici în partidul naţional-socialist." Dar asta-i imposibil. Aşa că trebuie să vorbeşti, să vorbeşti şi să nu te laşi cuprins de mînie, de reflexul firesc al jignirii, cînd celălalt priveşte la tine cu o mină de parcă ar spune : „Cît de curaţi par cu toţii, cît de nevinovaţi ! Curios, unde or fi acei care... ?" E de-a dreptul chinuitor. Problema atît de gravă a judecăţii istoriei asupra acelei perioade a coborît la nivelul unei dispute asupra unor reguli gramaticale. Nu poţi vorbi despre tragedia generaţiei celui de-al doilea război mondial, care a fost înhămată la carul unui maniac sîngeros, că îndată se găseşte vreun Bradley, care în chip de ling-

vist pedant, atacă folosirea diatezei pasive. „S-a înhămat", te corectează politicos.

— Ai stat aseară cu Bradley ?

Aprobă din cap.

— Nu trebuia să vorbeşti cu el despre asta.

Cuvintele ei sunară atît de sobru, atît de convingător, nepotrivit de convingător, încît el o privi multă vreme, de parcă n-ar fi înţeles-o. Deodată îl părăsi starea aceea de surexcitare.

— Nu despre asta e vorba, îi spuse cu dezgust. Ceea ce mă supără este faptul că... toată... toată această controversă gramaticală despre diateza activă sau pasivă era... o dispută care se referea la tine.

— Îţi mulţumesc. Dar el nu ştia asta.

— Nu. El încă nu ştie asta.

— N-are motiv să cerceteze.

El îi aruncă din nou o privire lungă.

— Nu. N-are un astfel de motiv, Lise.

Se aşează pe canapea şi-şi sprijini coatele de genunchi.

— Aş vrea să pot — vorbea mai mult pentru sine decît pentru ea — aş vrea să pot să şi simt aşa cum înţeleg, să te curăţ de această pată şi în adîncul simţirii mele. Doar nu sînt lipsit de imaginaţie. Văd totul ca în palmă. Îmi dau seama prin cîte a trebuit să treci de-a lungul acelor luni.

— Mulţumesc, Walter.

— Şi cu toate astea... umbra rămîne. Mi se pare că n-o să se lase îndepărtată. Îmi trebuie timp să mă obişnuiesc cu ea... Înţelege...

— Înţeleg... Vreau să înţeleg.

El ridică brusc capul.

— Nu va fi de loc uşor, Lise, dar... o vreme n-o să ne simţim prea bine. Trebuie să depunem eforturi, să ne străduim să trecem cumva peste asta şi... să nu ne pierdem unul pe celălalt. Ar fi *absurd*. Da. Da. Mi se pare că ar fi într-adevăr absurd.

Încordarea din ultimele ore o doborî pe Lise. Izbucni în plîns.

— Eşti atît de bun, Walter, atît de generos. Şi eu credeam... ieri, cînd te-ai retras singur... fără un cuvînt...

— Credeai că am hotărît să te părăsesc ?

El însuşi se simţi zguduit de acest gînd. Apropiindu-se de ea, o ridică din fotoliu.

— Uită-te la mine, Lise. Te cunosc cum eşti. Ce-a fost a trecut. Atunci era război. Războiul s-a terminat acum şaisprezece ani. Avem dreptul să ne smulgem din amintirea lui. Hotărît şi pentru totdeauna.

— Da, Walter.

— Plecăm pentru multă vreme. Asta o să ne-ajute.

— Da...

— Mi-ai destăinuit ce-aveai pe suflet, ştiu totul şi o să facem totul ca să nu ne mai amintim. Niciodată ! Nici unul din noi. E singura ieşire posibilă, Lise. O să trăim aşa, de parcă n-ar fi fost nimic...

Lise plîngea încet, uşurată. El o lăsă să-şi descarce sufletul. O conduse înapoi în fotoliu şi ieşi. În prag se mai opri puţin.

— Aha... Știi... persoana care ți-a amintit atît de nepotrivit vremurile acelea urîte este, dacă te mai interesează, englezoaică, activistă în Comitetul Britanic al Partizanilor Păcii.

— Ai vorbit cu ea ?

— Nu. A schimbat cîteva vorbe cu căpitanul, în prezența mea. Vorbește cu accent scoțian autentic. Și nici o boabă nemțește.

●

Balul era în toi. Orchestra își făcea datoria cu prisosință. În sală publicul elegant era reprezentat aproape exclusiv de oameni așezați, de peste treizeci de ani. Și numai arareori, poate numai pentru a sublinia caracterul multilateral al repertoriului, se cînta și cîte unul din șlagărele îndrăcite, la modă. În schimb, ca și cu douăzeci de ani în urmă, predominau valsul englezesc, tangoul și slow-foxul.

Walter stătea la masă și rîdea. Lise dansa pentru a doua oară cu căpitanul. O invitase la dansul de deschidere a balului și de astă dată din nou. Era într-una din zilele ei bune. Vioaie, poate chiar întrecînd măsura, îl uimea pe Walter, care nu o mai văzuse astfel. După toate prin cîte trecuse... O urmărea cu privirea cum se învîrtea pe parchet, cînd auzi glasul lui Bradley :

— Aha, ți s-a răpit soția ?

— Întocmai. Și nu pot să spun o vorbă. Răpitorul este „primul după Dumnezeu".

— Ce, iarăși căpitanul ? chicoti Bradley. Era atîtat de alcool și, ca de obicei, în apropierea

Lisei, nu-i ardea să critice păcatele germanilor. În locul dumitale l-aş urmări mai atent.

Dar Walter era bine dispus şi paşnic.

— Nu, de ce ? Într-un fel, face parte din îndatoririle sale, să fie drăguţ cu pasagerii.

— Da, aşa e, dar e drăguţ în special cu pasagerele. Ţin să-ţi atrag atenţia.

— Mde... cred că nici dumneata, nici eu nu ţinem neapărat să ne adore pe noi, nu ?

Rîseră amîndoi cu poftă.

— Ai o soţie frumoasă. Bradley urmărea atent perechea care dansa. În Brazilia poţi avea necazuri.

Walter zîmbi îngăduitor.

— Sînteţi de mult împreună ?

— De paisprezece ani.

— Şi cum ? Fără roade ?

Walter strîmbă din buze.

— Scuză-mă, zise potolit Bradley. Trebuie să fie cineva idiot ca să pună asemenea întrebări.

„Sau yankeu, un yankeu beat", gîndi Walter dar răspunse :

— Fleacuri. Sînt doar un om cu care „se poate vorbi despre toate".

Această manevră abilă — gluma lui Walter, venită la timp, îl mişcă pe Bradley.

— Naiba ştie dacă eşti într-adevăr omul acela.

— Dumneata nu-ţi dai seama ?

— Nu, n-am această siguranţă, deşi te-am chinuit în două rînduri de te-au trecut sudorile ; în schimb, ştiu că eşti cel mai suportabil ger-

man din cîți cunosc. Mai suportabil chiar decît Streit.

— Crezi ?

— Streit e morocănos. Nu știe de loc să rîdă, iar cînd rîde, mai bine lipsă. Te întristează. Ca să nu mai vorbesc că n-are o soție atît de frumoasă. Dar cred că e al naibii de neplăcut să fii un om cu care „se poate vorbi despre toate". Spune și dumneata : ești mereu expus să ai de-a face cu tipi nesuferiți și guralivi ca mine. Soția dumitale, de pildă, nu are asemenea supărări.

— Ești sigur de asta ?

— În fața ei unul ca mine trebuie să stea cuminte. Își dă jos eticheta de cutezător. Cu dînsa nu poți vorbi despre toate.

— Da, nu-i plac temele pe care le cuprinzi dumneata în formula „despre toate".

— E lesne de înțeles, domnule Kretschmer.

— Da ? Fără voie, Walter începu să ia mai mult în seamă vorbele lui Bradley.

— Te miră ?

— Puțin. În genere dumneata nu consideri asta ca un lucru de înțeles. Ba dimpotrivă.

— Regula admite excepții.

— E clar.

— Iar excepțiile nu exclud regula.

— E clar, totul e clar.

— Dar nu te interesează de ce fac această excepție pentru soția dumitale ?

Lui Walter începuse să-i fie lehamite.

— Nu. Ai, desigur, motivele dumitale.

— Asta e. Se înțelege că le am. Știu despre soția dumitale mai mult decît crezi. Știu... Se

opri, iar Walter constată, nu fără mirare, că vede ca prin ceață. Știu că nu e o femeie ca toate celelalte, e o fire subtilă și de o sensibilitate neobișnuită: îmi închipui că trebuie să fi avut o copilărie grea, știm și noi doi ce înseamnă asta, sîntem doar copii ai războiului. Trebuie s-o cruți și să nu te mai legi de toate „nimicurile", e prea tînără ca să-i pui întrebări. Prea tînără... repetă și privi cu tristețe la Walter. Era mahmur de-a binelea.

— Intrăm puțin la bar? propuse Walter.

— Dar doamna Lise? Scuză-mă, soția dumitale?

— Ne găsește ea. Nu te teme. „Primul după Dumnezeu" ne-o aduce, iată-i!

Orchestra tocmai terminase și Lise se opri lîngă masă. Căpitanul se înclină adînc, apoi se depărtă.

— Dacă o să ne mai lăsați singuri atîta vreme, vom fi nevoiți să ne căutăm companie, o amenință Bradley.

— N-am nimic împotrivă, răspunse ea zîmbind.

Se îmbujorase și ochii îi străluceau. Walter se simți din nou înduioșat.

— Permiteți așa ceva, doamnă?

— Firește.

— Bine. Data viitoare am s-o invit pe vecina mea. La urma urmei, îi spun zilnic „bună ziua" și „noapte bună", și asta îmi dă oarecum dreptul... Dumneata ce crezi?

Walter zîmbi.

— Întreab-o pe soția mea. Eu nu mă pricep la treburi de-astea.

Dar îndată îi păru rău de răspunsul dat. Chipul Lisei, cu un rest de zîmbet înghețat în cutele obrajilor, îi amintea scena din ajun. Își dădu seama că făcuse o gafă. Doar tocmai ea, vecina lui Bradley, pasagera din cabina 45 fusese, indirect, ce-i drept, și fără voia ei, cauza principală a destăinuirilor Lisei, a căror fatalitate o apăsa desigur, în ciuda aparentei ei veselii. Vru să-și dreagă oarecum greșeala, dar era prea tîrziu. Bradley nu așteptase să i se spună de două ori.

— Doamnă Kretschmer! Ce-ați zice dumneavoastră dacă un bărbat ca mine, care v-ar adresa zilnic, ba uneori de două ori pe zi „bună ziua" și „noapte bună", numai pentru că vă este vecin, dacă într-o seară la bal, unde în principiu toți dansează cu toate...

— Nu cred nimic, aș socoti asta un pretext potrivit. Lise nu-l lăsase să termine, iar răspunsul ei sunase atît de rece, încît Bradley, care mai era încă mahmur, se trezi de-a binelea.

— Mi se pare că iar mi-a scăpat o prostie. Vă cer mii de scuze, doamnă, mii de scuze. Am băut cam multișor. Vă rog să mă iertați... și se ridică.

— Rămîi, te rog, interveni jovial Walter, dar Bradley nu se lăsă oprit.

— Mă duc puțin la bar să iau ceva care să mă trezească. Dacă vă face plăcere, vă rog să mă vizitați.

Se înclină şi se retrase. Lise îl mai văzu cum, în trecere, se întîlni cu pasagera aceea misterioasă, cum o salută ostentativ, făcînd un gest de parcă ar fi vrut să se oprească. Dar ea trecu pe alături, răspunzîndu-i la salut cu o uşoară înclinare a capului şi cu un zîmbet care dădu fiori Lisei.

— Toarnă-mi... îl rugă ea pe Walter.

— Nu bei cumva prea mult ?

— Nu cred.

— Poate să-ţi facă rău. Ieri ai luat bromură.

— Ai dreptate. Atunci... Atunci ce să facem ?

— Vezi... Nu mai ştii ce să faci cînd rămîi cu mine. Poate îţi pare rău că a plecat Bradley ?

— Nu-mi pare rău.

— Nici mie. Prea îţi face curte.

Ea dădu din umeri. Se simţi deodată nespus de obosită. Prea mult o costase aparenta ei veselie, această luptă cu neliniştea, din nou izvorîtă în ea. Pasagera era mereu aici, sub ochii ei şi Lise nu mai putea îndura. Nu trebuia să mai rămînă în sală şi, de altfel, nu trebuia să vină de loc la bal, dar Walter spusese : „Vom trăi aşa, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic", iar Lise nu găsise o ieşire. Bău ca să prindă curaj, bău mai mult decît trebuia, ca să poată îndura petrecerea nesuferită. Şi vremea — încă un mijloc de tortură — abia se scurgea, secundă după secundă. Se uita la ceas, dar indicatoarele nu-i aduceau liniştirea.

— E încă devreme, zise Walter. Nu se termină înainte de două.

— Doar nu-i nevoie să rămînem pînă la sfîrşit...

— Asta depinde de tine. Adică de ce nu? Arăţi splendid. Şi ai dormit aproape o zi întreagă, adăugă el zîmbind...

Orchestra ataca un slow-fox şi se duseră să danseze. Cîntecul era unul din acele şlagăre în care banalitatea muzicii se împacă de minune cu aceea a textului. Dar cunoscuta cîntăreaţă franceză, îmbarcată pe vas la Le Havre, ştia să-l interpreteze în aşa fel, încît cuvintele despre „minunea dragostei care continuă şi după ce a trecut tinereţea", de o mare platitudine, lipsite de orice gust, sunau totuşi sincer şi proaspăt, asemenea unei emoţionante descoperiri. Dansatorii se apropiau mereu de estradă ca s-o vadă mai bine pe solistă. Şi, pe neaşteptate, Lise o zări pe cealaltă lîngă ea, aproape de tot, ca niciodată pînă atunci. Dansa şi ea, ceea ce Lisei i se păru ciudat fără să-şi dea seama. Pe deasupra umărului partenerului, chipul ei arăta în clipa aceea ca mort, o adevărată mască. La fel ca atunci, cînd stătea cu faţa îndreptată spre geamul pe care se scurgeau pîrîiaşele de abur — respiraţia cuiva. Numai ochii îi luceau vii, înfricoşător de expresivi, şi privirile lor erau aţintite asupra ei. Lise făcu o sforţare să reziste întîlnirii cu privirea ei şi apoi încă una ca să fugă cu totul de ei.

— Lischen, o opri Walter, dezvălui tendinţa de a mă conduce tu pe mine, mi se pare.

O întoarcere, şi cealaltă dispăru o clipă, ca să apară apoi din altă parte. Din nou o întoar-

cere, şi încă una, nu era chip s-o pierzi din vedere. Îi urmărea, pas cu pas, pe amîndoi, parcă dinadins, şi ochii grăitori n-o slăbeau pe ea de loc. În cele din urmă observă şi Walter.

— Ai, mi se pare, aptitudini pentru telepatie...

— La ce te referi ? rosti ea înfrîngîndu-şi cu greu rezistenţa buzelor strînse.

— La femeia aceea, spuse el încet, care ţi se părea cunoscută. Ieri ai privit-o tu îndelung, azi te priveşte ea pe tine. Teoria reflectării.

Lise se uită în jur, de parcă ar fi căutat cu adevărat confirmarea acestor cuvinte.

— Cine ?... Englezoaica ?

— Ea. N-ai observat că te fixează ?

— Nu... n-am observat.

— Poate mi s-a părut.

Terminară dansul în tăcere şi Lise propuse să meargă la bar.

— Nu mai vrei să dansezi ? A fost de-abia prima „rundă".

— Ba da. Numai să bem ceva.

— Bine. Dar la bar o să dăm de Bradley.

Se strecurară prin mulţimea de dansatori. Perechea cealaltă rămăsese desigur pe ring. Lise scoase un suspin de uşurare. Un grup de trei fete vesele îl înconjurară pe Walter şi, rîzînd într-una, îl închiseră în cerc. Lise flutură spre el mîna şi, fără să-l mai aştepte, se îndreptă spre bar. Auzi lîngă ea un glas : *Madame...* Era stewardul, acelaşi pe care-l rugase să-i aducă anumite informaţii.

— Nu doriți un mazagran, doamnă? o întrebă, apoi adăugă repede, în șoaptă: Informațiile mele n-au fost întru totul exacte, *madame*... Pasagera din cabina 45 e cetățeană britanică, dar... nu-i englezoaică.

— Nu-i englezoaică? repetă ea de-abia șoptit. Dar... ce e?

— Probabil poloneză, îi spuse, dîndu-i paharul. Citește cărți poloneze. Camerista le-a văzut în cabină.

Se pare că paharul nu-i fusese înmînat cu destulă atenție și la zgomotul de sticlă spartă, șeful de sală se grăbi să-l dojenească pe chelner. Ea se întoarse și, fără să ia în seamă întrebarea grijulie cu privire la rochia care se pătase de cafea, se îndreptă spre ieșire. În ușă cineva o prinse de braț. Se smuci cu putere.

— Eu sînt, zîmbi Walter. Unde fugi?

— Am obosit...

— Dar bine, Lischen, trebuia să mergem la bar...

— Nu mai am poftă.

— N-ai poftă? De ce?

— Mi-e de ajuns. Am băut prea mult.

— Draga mea, o să găsim ceva răcoritor la bar. Balul de abia acum începe...

— Nu, Walter... rămîi tu, dacă vrei.

De la bun început o zărise pe femeia aceea. Mergea pe urmele lui Walter și, cînd el se oprise, încetinise pasul și ea. Se uita de acolo la ei amîndoi, n-o privea pe ea. Iar Walter o reținea pe loc, expunînd-o acelei priviri parcă dinadins.

— Nu mă opri, te rog, spuse ea, stăpînindu-se cu greu. O să mă odihnesc puţin şi mă-ntorc.

El se supără.

— Îmi strici toată seara...

Cum putea oare să-i explice ? Cealaltă venea spre ei, era vădit că venea spre Lise, cu ochii aţintiţi necontenit asupra ei. Peste o clipă...

— Pentru Dumnezeu, Walter. Lasă-mă ! Glasul îi tremura. Lasă-mă că nu ştiu ce se-ntîmplă !

Înfricoşat de expresia feţei ei, el îi dădu drumul. Se uită în jur, căutînd intuitiv motivul şi o zări pe necunoscută. Se uită iar la Lise, şi nu mai zăbovi.

— Să mergem.

O luă de braţ şi o conduse în tăcere spre cabină. Pe culoare se perindau perechile, le antrena muzica şi ecourile balului. Intrînd în cabină, Lise căzu în fotoliu. Walter se opri o clipă în faţa ei, tăcînd, apoi rosti surd :

— După cum văd, nu ştiu tot... încă nu ştiu tot.

— Întoarce-te la bal... îi zise ea în şoaptă. Păcat să-ţi pierzi seara.

În loc de răspuns, îşi trase un scaun, se aşeză şi-i luă mîinile într-ale lui.

— Ascultă-mă, Lise. Dacă este ceva, un lucru pe care l-aş putea afla... din altă parte, e mai bine să-l aflu de la tine.

Ea tăcea. Repetă atunci mai răspicat :

— Ar fi rău, ar fi chiar foarte rău, dacă mi l-ar spune... altul. Fiindcă de asta te temi, nu-i așa ? zise el ridicînd glasul.

Lise își acoperi urechile :

— Nu striga ! îl imploră. Nu striga !

El o apucă de umeri, scuturînd-o.

— Potolește-te ! Imediat ! îi porunci, palid de mînie. Se așeză apoi din nou în fața ei și-i spuse, pronunțînd cu greutate fiecare cuvînt : Înțelege, Lise ! Încetează să te temi și încearcă să gîndești. Dacă e ceva serios, trebuie să știu. Măcar pentru a nu fi luat prin surprindere cînd... ca să... să mă pot apăra. Pe mine și... pe tine. Da, pe tine de asemenea. Înțelegi ? Un lucru știu doar : ea te cunoaște, englezoaica asta. Dar nu știu ce poate fi rău în faptul că te cunoaște...

— Nu-i englezoaică, șopti ea.

— Nu-i englezoaică ? Atunci ce e ?

— Poloneză.

— Ah, da... Și... a fost și ea... acolo ?

Lise clătină din cap negativ.

— Atunci ? continuă întrebarea, ștergîndu-și fruntea asudată. Marta aia... doar nu mai trăiește, nu-i așa ?

Ea tăcea.

— Parcă așa mi-ai spus, nu ?

Brusc, ea ridică fruntea, sigură, hotărîtă. Vorbi cu răceală :

— Nu. N-am spus de loc asta. Cînd am părăsit Auschwitzul trăia. Și deodată țipă, ridicînd spre obraji pumnii strînși : Înțelegi ? Trăia ! Trăia !

El îndepărtă scaunul. Ca şi în ajun, se opri în faţa hubloului, deşi nu era nimic dincolo pe care să-şi fi putut opri privirea. Numai noaptea neagră şi vuietul vîntului. Căuta ceva, căuta cu înfrigurare. Se întoarse spre ea brusc :

— Te-ai purtat blînd ! îi strigă, implorînd-o aproape. Ai fost bună cu ea ! Atunci de ce... ? Măsură cu privirea silueta ghemuită în fotoliu, cu capul plecat : se citea pe faţa ei ceva înfricoşător de străin. Poate... rosti el încet, domol, poate că buncărul acela...

—...Da' de unde ! Nu din cauza mea au închis-o în buncăr ! Habar n-aveam pentru ce au ridicat-o. Poate or fi adus-o în lagăr cu sentinţa dată. Ce-i drept, am observat cu cîteva zile mai înainte că se întîmplă ceva cu ea, dar n-a fost chip să-i scot din gură măcar o vorbă. Nu auzea ce i se spune, nu răspundea la întrebări, se purta de parcă n-ar fi fost în toate minţile. Fără să bage în seamă pe nimeni şi nimic, stătea ore întregi în faţa barăcii, privind înaintea ei, de parcă nu şi-ar fi putut lua ochii de la colinele ce se conturau la orizont. Se vedea că nu dormise, avea ochii roşii şi pupilele mărite ca la morfinomani. Am mai observat cum umblau fetele pe lîngă ea, în vîrful picioarelor, şi o dată am văzut, întîmplător, cum o îmbiau să mănînce.

Am chemat-o pe *Kapo :*

— Ce e cu Marta ?

— Nu ştiu, *Frau Aufseherin.* Nu mănîncă nimic. Absolut nimic.

În aceeaşi zi s-a lămurit totul. Se lăsa seara cînd a apărut Grabner, şeful Secţiei Politice.

Faptul că ea se ridicase în picioare cînd l-a văzut, nu mi-a atras atenția. Așa cerea regulamentul. Și nici nu mi-a trecut prin cap că sosirea șefului avea vreo legătură cu persoana ei. Dar ea știa. Abia a apucat Grabner să-i verifice numărul de pe braț, că s-a și îndreptat spre ușă. A venit spre mine fără a rosti un cuvînt, fără un gest măcar, fără o privire. Apoi a ieșit de parcă nici n-aș fi fost în încăpere, iute, aș putea spune chiar cu o mare nerăbdare, ca și cum n-aș fi știut bine că nici un deținut nu se grăbea să aibă de-a face cu Secția Politică. L-am oprit pe Grabner, cu care eram în raporturi destul de bune :

— Ce-a pus la cale ?

Mi-a răspuns chicotind :

— O să vedem noi.

Am simțit cum mă trec fiorii, dar în același timp am răsuflat ușurată :

— Atunci... nu e un motiv anume ?

— Ce anume ? Un motiv se găsește întotdeauna. Apoi se aplecă spre mine : A fost în lagăr și logodnicul ei. L-am pus la păstrare, așa că trebuie și pe ea s-o... Ca să nu-i pară rău unuia că celălalt e liber și... viceversa, și rîse, pufnind cum îi era obiceiul.

— De mult ? l-am întrebat.

— Ce... de mult ?

— De cînd e el în buncăr ?

— De cîteva zile.

— De la el ați aflat ?

— Ei... Asta scrie în acte. Ea stă din cauza lui. Ca logodnică.

De cîteva zile ! Deci asta era. Flămînzise. Poate voia să moară de foame ? Să-şi fi pierdut orice nădejde, aşa, dintr-o dată ? Se vede că ştia de ce a fost închis el în buncăr, de vreme ce îl jelea ca pe un mort. Ce soartă avusese ? Mai trăia oare ? Ce-o să se-ntîmple şi cu ea ? Pentru asta m-am dus atunci la buncăr... Credeam că, poate, aflu ceva. Şi am aflat. „O aşteaptă acelaşi sfîrşit ca pe oricare duşman al nostru", aşa spusese Grabner. Lucrurile erau limpezi în privinţa ei. N-aveam nimic de făcut. Nu era oare duşmanul Germaniei ? În lagăr fusese descoperită o organizaţie şi Tadeusz era amestecat în ea. Vezi ce oameni periculoşi ! Chiar acolo, cu totul lipsiţi de putere, încă mai urzeau cîte ceva, încă izbuteau să ne submineze. Şi ea... ştia desigur că el activase în toate astea. Problema era lămurită. Perioada stagiului meu se împlinea, îmi mai rămăseseră trei săptămîni pînă la sfîrşit, dar m-am hotărît să-l rog pe *Lagerkommandant* să fiu mutată mai repede. Firește că nu mi s-au pus piedici — soră-mea m-a ajutat mult — aveam numai de dat în primire grupa şi tot ce se referea la îndatoririle de serviciu, apoi... eram liberă !

— Şi ea ? întrebă Walter. Pe ea ai mai văzut-o ?

— Da... răspunse femeia după o vreme, aproape în şoaptă. Am văzut-o. Şi ea... şi ea m-a văzut.

— N-a fost împuşcată ?

— Pentru prima oară au fost cruţate atunci femeile.

— Prin urmare, a ieşit de acolo ?...

— A ieşit, întări Lise surd. A ieşit... ca să mă întîlnească pe mine...

Pentru a doua oară îi zări palmele. Palmele ei micuţe care îl înduioşau întotdeauna, făcute pumn şi ridicate spre obraji. Îi părea rău de ea, atît de rău, că ar fi fost gata să spună din nou : „să lăsăm asta, a fost război", şi ar fi spus aceste cuvinte, dacă s-ar fi putut.

Dar ceva groaznic, presimţit încă din clipa cînd auzise „o ştiu de-acolo", acel ceva stăruia între ei neînduplecat, şi Walter trebuia să ţină seama de asta, cu voie sau fără. Puse deci o nouă întrebare, fiindcă trebuia s-o pună :

— Ca să te întîlnească ?

Şi cum tăcerea ei prelungită îi sugera înţelesuri grave, poate mai grave decît erau în realitate, stărui :

— Lise, ţi-am spus : mai bine să aflu de la tine decît de la altcineva. Decît... de la ea... Fiindcă acum încep şi eu să cred că ea... că este ea...

— Dar bine, omule ! Am salvat-o de la o moarte groaznică. Fără să intervin pentru ea, aşa cum ţi-am spus. Numai datorită faptului că am fost de faţă.

— Cu ce ocazie ai fost... de faţă ? Abia rosti aceste cuvinte.

Ea nu luă în seamă întrebarea. Continuă :

— Ar fi fost trimisă fără îndoială la camera de gazare, era sleită de puteri după şederea în buncăr, ajunsese o „musulmană" şi nimic mai mult. Bormann, supraveghetoarea, ar fi clasat-o

cu plăcere printre acestea, SS-iștii urau pe „proeminenții" decăzuți, mai mult decît pe deținuți. Dacă nu s-ar fi întîmplat să fiu de față, continuă ea cu o agitație crescîndă, fără să-și dea seama de asta și fără să observe chipul îngrozit al lui Walter, dacă nu s-ar fi întîmplat să iau parte la ce s-a făcut, n-ar fi fost azi aici. Și nicăieri. Nicăieri !

— Să iei parte la ce ? întrebă din nou Walter.

Lise se uită la el și încercă să-și stăpînească zbuciumul. Continuă apoi, mai liniștită :

— Niciodată nu avusesem nimic de-a face cu ceea ce a dat Auschwitz-ului denumirea de lagăr al morții. Cu acțiunile de exterminare. Din pricina asta, pesemne, *Lagerführerin* a socotit că stagiul meu nu era îndeplinit. Mai aveam cîteva zile pînă să plec, cînd ea mi-a spus : „Annie, mîine are loc o selecționare, cred că trebuie să iei și tu parte." Am simțit că pălesc. Pesemne că a observat și ea, fiindcă a adăugat, severă : „Drept este să fim cu toții răspunzători, cu toții deopotrivă". Am înțeles. Asta se întîmpla, ca întotdeauna, după cîte o nouă înfrîngere în Răsărit. Acum începeau să se îngrijească de răspundere ca să o poarte cu toții în egală măsură. Dacă n-aș fi consimțit ?... Au fost, desigur, și din aceștia. Își luau apoi viața, sau ajungeau în rîndurile deținuților, ca predecesorul meu, Effinger. Eu nu eram în stare nici de una, nici de alta. N-aveam stofă de eroină. N-am fost făcută să pot deveni o eroină. Apoi, de vreme ce Germania avea să domine lumea?...

„Cine mai condamnă azi Roma pentru distrugerea Cartaginei?" spunea *Oberaufseherin*. „Învingătorilor li se iartă totul, învinșilor nimic".

Era într-o duminică. Cred că în numeroasele cărți ale foștilor deținuți ziua aceea trebuie să fi rămas bine întipărită. Dis-de-dimineață tot lagărul a fost scos la apel. Era așa-numitul „apel general". Bineînțeles, bucătăria nu funcționa, mîncarea urma să fie împărțită abia seara. Ploua, și după cîteva ore de stat în picioare, femeile se învinețiseră. Noi nu acționam. Toată ziua am așteptat ordinele. De-abia în amurg ni s-au repartizat barăcile. Trebuia să curățim lagărul de musulmane, adică de femeile istovite. „Dar cum să le recunosc? am întrebat. Sînt sănătoase toate, doar atît că-s cam sleite de putere!" Camarazii au rîs de mine. „Organizează o olimpiadă, *Frau* Franz, m-a sfătuit Taube, ca regii din antichitate. Cine învinge la întrecere va trăi, cine cade, la cuptoare". Împreună cu *Aufseherin* Bormann, am primit baraca șapte. Aceeași din care mi-am ales compania după sosirea mea la Auschwitz. Atunci întinsesem mîna și scosesem din rînd pe una sau pe alta, dîndu-le totodată speranța că vor rezista. Acum... acum același gest era să fie purtător de moarte. Cea mai groaznică moarte. Nu mai știu cum am trecut prin fața rîndurilor. Din primul n-am ales pe nimeni. La fel și din al doilea. Mergeam cît mai repede cu putință, chipurile femeilor îmi zburau pe dinaintea ochilor, se pierdeau într-un fel de ceață. Nu eram în stare să ridic mîna.

Ajunsesem la capătul celui de-al doilea rînd, cînd Bormann a urlat: „*Aufseherin* Franz! Ai trecut peste cadavrul ăsta!" şi a împins în faţa rîndului pe o femeie cu picioarele umflate ca nişte dovleci. Mi s-a făcut rău şi m-a cuprins disperarea. Mi-am spus: „Taube are dreptate, trebuie să mă încredinţez aşa cum spunea el", şi apoi am auzit propriul meu strigăt: „Fuga! Tot rîndul, fuga marş! Spre *Lagerstrasse!* Peste şanţ!" Au alergat. S-au aruncat nebuneşte înainte. Cele care au căzut au fost îndată culese de *Kapo* şi de şefele de barăci. M-am gîndit la Taube cu recunoştinţă. Nu eu le-am ales, nu de mişcarea mîinii mele a depins viaţa sau moartea lor. „Rîndul următor", am comandat şi atunci... am zărit-o pe Marta. Am tresărit, crezîndu-mă pradă unei halucinaţii. O ştiam doar în buncăr. Dar nu, era ea. Mă urmărise cu privirea tot timpul, da, de la început am simţit asupră-mi privirea cuiva, credeam că pornea din ochii lor, a tuturor ochilor din jur, dar nu, era numai privirea ei. Plină de dispreţ, de ură, de scîrbă şi... de triumf... Da, chiar aşa. Arăta... avea o asemenea expresie, de parcă... de parcă s-ar fi împlinit ceva ce aştepta de mult, de la început. M-am oprit în faţa ei. Doar aveam dreptul, gîndeşte-te şi tu, Walter, aveam deplină justificare să mă achit în sfîrşit. Pentru toate, pentru felul cum mi-a plătit bunăvoinţa şi pentru că privea în felul acesta la mine... la mine care... Mă fixa cu stăruinţă, cu nerușinare, jignitor, provocîndu-mă cu privirea. Ştii la ce vroia să mă provoace? Să ridic mîna pentru ea. În clipele ace-

lea de buimacă rătăcire în care mă găseam, mi-a trecut chiar prin minte că ea îşi pierdea răbdarea, nefiind sigură dacă mă voi răzbuna sau nu. Cu toate astea, am făcut un efort supraomenesc şi i-am spus: „Treci la birou. Şi apucă-te de treabă!“ Gîndeşte-te numai...

Walter o întrerupse:

— Ai făcut o greşeală, spuse el rece. Fără asta, n-ai fi avut acum atîta bătaie de cap. Ai trăi fără griji în culcuşul călduţ al dragostei soţului. Sau în cel mai rău caz, dacă totuşi s-ar fi întîmplat să dai de cineva de-acolo, ai fi jucat rolul emoţionant de SS-istă sentimentală, care-şi cedează porţia de mîncare unei deţinute condamnate la moarte...

— Walter, strigă ea, nu trebuie să-mi vorbeşti astfel! Dar se potoli îndată: Ai dreptate. A fost desigur o greşeală. Fiindcă aveam toată justificarea. Da, aşa e. N-ar fi fost nimic altceva decît recunoaşterea faptului că ea a avut dreptate. Doar asta şi voia. Multă vreme mă zbătusem în zadar ca s-o fac să observe deosebirea dintre un SS-ist şi altul. Dintre mine şi alţii. N-a vrut să recunoască deosebirea. Ar fi trebuit să-i dau dreptate. Să dovedesc că sînt aşa cum mă judeca ea. Aveam chiar datoria să fac gestul. Era duşmanul nostru, un duşman neînduplecat, n-aveam în privinţa asta nici o îndoială atunci, şi curînd după aceea aveam să capăt încă o dovadă... Se părea că am salvat-o anume ca să mă lămuresc în această privinţă întru totul, şi să-mi recunosc pînă la capăt înfrîngerea.

Am salvat-o. Închipuieşte-ţi, nici nu mi-a mulţumit. N-a binevoit să-mi spună măcar un „mulţumesc". Totuşi, am luat-o înapoi în grupă. Ce m-a determinat să fac asta? Desigur, nu acea simplă simpatie omenească pe care o avusesem iniţial pentru ea. Ei, dar cine s-ar mai fi putut orienta în asemenea împrejurări? Uneori o compătimeam cum nimeni, nicicînd, nu m-a compătimit pe mine. I-am spus o dată într-o asemenea clipă: „Păcat de Tadeusz", dar nici n-a catadicsit să ia în seamă vorbele mele.

Nu mai era un om, ci o marionetă neînsufleţită pe care nimic n-o mai putea mişca. Într-o zi am văzut la ea o scrisoare de acasă nedeschisă de o săptămînă. Şi dacă n-ar fi existat obligativitatea de a răspunde, n-ar mai fi deschis-o poate de loc. Acest simplu fapt, mai grăitor decît oricare altul, m-a făcut să-mi dau seama cît de departe ajunsese procesul de încremenire a psihicului ei.

Noul *Arbeitsdienstführer* se numea Schultz. Dar toţi, atît deţinuţii cît şi SS-iştii, îl numeau Prinde-guzgani. Guzganii erau pasiunea lui. Punea toată baraca să înfunde găurile şi să-i gonească. Se aşeza el însuşi în uşă şi trăgea cu pistolul în lighioanele care încercau să iasă. Făcea un mănunchi din cîţiva şobolani, îi lua de cozi şi pornea spre *Lagerstrasse*. Pe prima deţinută întîlnită în cale o oprea şi stătea la taifas cu ea, legănîndu-şi, chipurile, nepăsător, trofeul. Scena se încheia întotdeauna la fel: victima era plesnită cu trofeul peste ochi. Pe femei le apuca isteria, una a înnebunit chiar. Mai tîrziu, Schultz

a fost mutat în lagărul pentru bărbaţi. Acolo şi-a pierdut toată pofta de viaţă. Bărbaţii nu reacţionau la trăsnăile lui, ba, mi se pare că ei chiar mîncau şobolani. În lagărul femeilor semănase o groază mai mare decît Taube. Furiera mea, la vestea că Prinde-guzgani se află prin apropiere, făcea feţe-feţe. Suferea de o adevărată psihoză, ca şi mine de altfel. Şi cînd am văzut-o atunci...

Într-o seară, după orele de lucru, am pornit-o spre baracă, cum făceam deseori mai înainte. Marta nu mai locuia în încăperea de serviciu, împreună cu şefa de baracă şi *Kapo*. După întoarcerea în companie îşi luase în primire patul din baracă fără o vorbă. Cînd am intrat la şefa de baracă, tocmai cînta dincolo o muzicuţă. Ceva m-a izbit în interpretarea melodiei „Rosemunde", populară pe atunci. Ceva încrîncenat, ca să nu spun demonic.

— Bine o mai duc, m-am adresat către şefa de baracă.

— Oh, *Frau Aufseherin,* se dezvinovăţi ea, eu însămi le rog să cînte cînd încep să foiască şobolanii.

Am intrat să văd spectacolul acela şi nu ştiu cum am putut să-l suport. Cred că nicăieri pe lume nu existau şobolani atît de mari ca acei de la Auschwitz. În spaţiul nu prea larg din jurul sobei barăcii, erau vreo douăzeci. Cît pisicile de mari se zbenguiau chiar în mijloc. Nu se fereau cînd cineva trecea pe lîngă ei şi nu reacţionau la nici o încercare de a-i împrăştia. Un sul de hîrtie higienică, pe jumătate desfăcut, zbura printre ei.

Şi-l smulgeau unul altuia, îl împingeau, îl azvîrleau ca pe-o minge. În iureşul jocului, se roteau, aşa cum se rotesc cîinii după propria lor coadă, ţopăiau, se ridicau pe labele de dinapoi. Şi toate astea acompaniaţi de cîntecul turbat al muzicuţei. În primul moment mi s-a părut că tocmai de aceea joacă, fiindcă li se cîntă. Şi gîndul acesta mă înnebunea. Am strigat „linişte!" Muzicuţa a tăcut şi atunci am auzit chiţcăielile. Mi s-a întors stomacul pe dos.

— Vedeţi, de asta le-am ordonat să cînte, a spus şefa de baracă conducîndu-mă spre ieşire. Înainte de a trece pragul am zărit-o pe Marta. Şedea pe un scăunel lîngă sobă. Chiar la picioarele ei se vînzolea turma aceea îngrozitoare. Stătea nemişcată şi se uita la şobolani. Nu se mai temea de ei. Nu-i mai era scîrbă... Ca şi atunci, în faţa grămezii de cadavre de lîngă infirmerie.

Nu înţeleg cum am putut să mai stau împreună cu ea în birou şi să-i mai suport prezenţa? Puteam doar să mă descotorosesc de ea în orice clipă, fără să-i fac prin asta nici o nedreptate. Ştiam că mă urăşte, că vederea mea îi era la fel de nesuferită ca şi a ei mie. Şi totuşi n-o îndepărtam. S-ar putea crede că mă temeam de ea. Că voiam s-o ţin mereu sub ochi ca să nu poată urzi ceva împotrivă-mi, să nu mă ia prin surprindere. Dar nu acesta era motivul, deşi întîmplările care s-au desfăşurat mai tîrziu ar fi putut confirma justeţea unei asemenea interpretări. Nu acesta era motivul, doar mă puteam elibera foarte uşor de frica de ea, plecînd. Ple-

carea mea fusese pentru moment întîrziată ; la Berlin nu se puseseră încă la punct unele formalităţi. Totuşi urma să plec şi ea avea să plece cu mine. Neapărat. Asta se rezolvase. Era înscrisă pe listă împreună cu alţi deţinuţi cu funcţii. I-am comunicat vestea ca un fapt împlinit, după cum şi era. Nu m-am gîndit s-o întreb dacă vrea să plece cu mine. A răspuns „da", dar nu eram tocmai sigură că aşa va fi. Mă aşteptam la fel de fel de încercări de a mă induce în eroare. Într-un mod cu totul ciudat, pe neobservate, cele mai importante funcţii ale deţinuţilor începuseră să încapă pe mîinile celor politici şi pînă să se bage de seamă, aceştia dobîndiseră o însemnată putere în lagăr. Se întîmpla că reuşeau uneori să schimbe hotărîrile *Lagerführer*-ului sau cel puţin să saboteze înfăptuirea lor. Bănuiam că în cazul acesta vor pune în mişcare totul ca să-mi strice planurile. Afară de cazul cînd vroia ea însăşi... Dar asupra ei eu nu mai aveam nici o influenţă.

Într-o zi năvăli în baracă *Arbeitsdienstführer*-ul Schultz. Grupa fu cuprinsă de panică, auzind strigîndu-se : „Adunarea !" Din camera mea observam totul. Nu-l puteam suferi pe individul acela. Eram hotărîtă să mă împotrivesc, dacă ar fi încercat să-şi pună din nou în aplicare practicile sale. Dar de data asta ţintea altceva : să adune talismane şi obiecte de preţ. Le-a smuls femeilor, unul după altul, medalioanele de care îşi făcuseră rost, în fel şi chip. Nu m-am amestecat. Nu era treaba mea. M-a surprins numai paliditatea bruscă a Martei. Şi în aceeaşi clipă

mi-am adus aminte : era medalionul primit de la el. Căzuse pe fundul sacului şi i-am cerut permisiunea lui Schultz să scotocesc prin trofee. L-am găsit.

— Lasă-mi mie tinicheluţa asta, l-am rugat.

El a rîs, făcînd cu mîna un gest de îngăduinţă. Chipul madonei cu trăsăturile cunoscute. Păcat, mi-am zis, păcat. O să i-l dau înapoi. Da. Mai bine să şi-l păstreze. M-am întors spre baracă, dar abia am făcut cîţiva paşi şi am auzit îndărătul meu glasul lui Schultz :

— Vă arăt eu vouă, pungaşi blestemaţi ! urla el.

M-am uitat în urmă. Schultz percheziţiona doi deţinuţi. Stăteau drepţi, cu capetele descoperite ; unul din ei spunea ceva liniştit, fără pic de teamă. I-am recunoscut. Erau cei doi de la secretariat, *Kapo*-ul Werner şi celălalt, furierul polonez, pe care-i bănuiam amestecaţi în isprava cu cîinele. Am aşteptat să văd ce o să găsească Schultz la ei. Nimic n-a găsit ! Cu atît mai furios a zbierat :

— Marş de-aici ! O să vă piară cheful de muieri, după ce veţi încasa cîte douăş'cinci la spate !

Mi-a venit să rîd de Schultz, fiindcă omul tot nu se dumirea ce e Auschwitz-ul. Nu ştia bunăoară că unii deţinuţi aveau dreptul să se mişte în voie, fără paznic, şi dacă nu erau prinşi cu o abatere anume, nu li se putea face nimic.

Am intrat în birou, Marta nu era acolo. Se afla în cea de-a doua baracă, la sortarea lucrurilor. Am poruncit s-o cheme.

„O să i-l dau, mi-am zis. O să i-l pun în față, sau îl las pe masă, simplu...“ Am auzit pași și am luat medalionul în mînă. Dar era *Kapo*.

— *Frau Aufseherin*, am găsit ceva interesant, mi-a spus dîndu-mi o hîrtiuță îndoită ca un sul strîns și turtit.

— Ce-i asta ?

— O scrisoare, așa cred.

Micul sul era plin de noroi și zdrențuit pe margini.

— Desfă-l, te rog.

Da. Avea dreptate. Foița era acoperită cu un scris mărunt și îndesat, cu creion chimic.

— E în polonă, a spus *Kapo*.

Un gînd mi-a trecut prin minte.

— Unde ai găsit-o ?

— Pe drumul dintre barăci, dar mai aproape de baraca 11.

— Te rog să-mi arăți exact.

Am ieșit amîndouă. Da. Aici trebuie să fie. Cam pe aici i-a percheziționat *Arbeitsdienstführer*-ul Schultz pe cei doi. Dinspre baracă venea Marta. Am chemat-o. Am intrat în birou.

— Te rog să traduci asta, i-am spus dîndu-i scrisoarea.

A încruntat din sprîncene. Scrisul era necitet, nu-l prea putea desluși bine. Mi s-a părut însă că exagera poticnelile. Dar a tradus. Și după ce a biruit primele greutăți, a continuat citirea destul de repede. Era o scrisoare de dragoste, frumoasă ce-i drept, dar cam prea poetizată. Se vorbea despre o colină spre care se îndreptau amîndoi, o colină liliachie năpădită de

mărăciniș, unicul și cel mai potrivit loc pentru dragostea lor, dacă bineînțeles vor mai avea parte de ea.

Recunosc că nu a rămas în sufletul meu, după citirea celor scrise, decît numai curiozitatea de a ști care anume din fetele acelea putea fi autoarea unei asemenea scrisori. Am convocat toată compania.

— Marta, te rog să traduci ce voi spune.

A ieșit în fața rîndului.

— S-a găsit o scrisoare. Iat-o ! Am să trec hîrtiuța de la una la alta. Cer ca deținuta care a scris-o să recunoască.

Hîrtiuța a trecut printre rînduri și s-a întors la mine. Grupa tăcea

— Scrisoarea, pe lîngă că e proastă, n-are nici o însemnătate. Dacă vinovata va recunoaște singură că a scris-o, n-am să mai fac raport. Dacă va aștepta să fie silită, o să ajungă la SK. Dar dacă nu se va găsi nici o vinovată... o să vă trimit pe toate la SK. Aveți o zi de gîndire... pentru descoperirea vinovatei.

Cu puțin înainte de împlinirea termenului, Marta m-a rugat s-o ascult. M-am bucurat. Eram sigură că știa cine e autoarea scrisorii și, vrînd să salveze grupa, se hotărîse să mi-o spună.

— Era și timpul, i-am zis. Peste o oră ar fi fost prea tîrziu.

Mi-a aruncat o privire ciudată.

— Eu... am venit să vă rog...

— Să mă rogi ?

— Da. Să vă rog să ne dați dumneavoastră pedeapsa.

— Ce trebuie să înţeleg prin asta ?

— Vă rugăm să nu faceţi raport.

— Grupa mă roagă ? Grupa ştie care e îndatorirea mea.

— *Eu* vă rog, *Frau Aufseherin.*

Asta era prea din cale-afară. Am simţit cum îmi îngheaţă obrajii.

— Ţi-ai pierdut minţile cu totul, i-am spus, cu totul... Cine eşti dumneata ca să-mi adresezi rugăminţi personale ? Un om liber ?

Se îngălbenise mai tare, cînd a adăugat :

— *Frau Aufseherin,* e liber numai omul care n-are nimic de pierdut. Altfel, îl face rob setea de viaţă.

— Interesant... spune Walter. Cîţi ani putea să aibă ?

— Nu împlinise douăzeci.

— Păi bine ! Tot are de ce să ne fie recunoscătoare nouă, germanilor. O asemenea filozofie la vîrsta ei...

Lise continuă :

— Mi-am amintit atunci de medalion. Îl aveam în buzunar, îl simţeam în palmă de cîte ori căutam batista, dar nu, nu merita să i-l înapoiez. Am pus capăt acelei discuţii filozofice.

— Raportul o să-l trimit. Dacă pînă mîine la ora unsprezece nu apare vinovata, toată grupa va suporta consecinţele.

Pe atunci încă nu ştiam cît de mult îşi merita ea pedeapsa. Şi n-aş fi ştiut niciodată dacă nu intervenea întîmplarea. În ziua aceea, seara tîrziu, au venit la mine soră-mea Hasse şi *Aufseherin* Bormann. Nu-şi puteau ascunde enervarea.

— Annie, a zis Hasse, iar ni s-au pomenit numele în emisiunea aceea idioată.

— Care emisiune ?

— Cum, dumneata nu ştii ? ţipă Bormann. „Iadul Europei".

N-am împărtăşit iritarea lor. Eram mai degrabă curioasă.

— Şi... cu ce prilej ? am întrebat.

Bormann se uita la mine ca la o idioată.

— Cu prilejul ultimei selecţionări, *Aufseherin* Franz !

M-am simţit stingherită.

— ...Au aflat ? Despre asta ?

— Ba ei ştiu totul foarte bine ! rîse Bormann. Şi de dumneata au vorbit.

— De mine ? Nu-mi recunoşteam propriul glas.

— De dumneata, de dumneata ! Hasse, spune-i tu !

— Da, Annie, s-a rostit şi următoarea frază : „La selecţionare a luat parte pentru prima dată şefa companiei *Effektenkammer, Aufseherin* Annelise Franz". Trebuşoara asta au făcut-o bărbaţii din lagăr ! a izbucnit ea. V-am spus întotdeauna : să nu lăsaţi să intre bărbaţi la FKL ! Pentru colportaj de scrisori să-i pedepsiţi cu buncărul şi ştreangul !

Nu le-am spus nimic, dar cînd s-au îndepărtat am căutat în geantă scrisoarea găsită. Am parcurs fiecare rînd cu ajutorul unei lupe. Şi în sfîrşit... am văzut... Jos de tot... în ultimul rînd am descoperit cuvintele : *„Effektenkammer"* şi... *„Aufseherin* Annelise Franz". Nu-mi credeam

ochilor, şi doar... am mai găsit şi alte nume: „Hasse", „Bormann", de cîteva ori „selecţionare" şi cifre. Era numărul celor selecţionaţi. Bine, dar *eu am avut asta* în mînă... Atunci, cum a fost transmisă?... Şi abia atunci mi-am dat seama. Era o copie! Una din multe altele răspîndite prin lagăr pentru cei care aveau să le găsească. Pe asta o avuseseră cei doi: *Kapo*-ul Werner şi celălalt. Au aruncat-o călcînd-o în noroi, în clipa cînd l-au zărit pe Schultz. Dar originalul ajunsese la destinaţie. Ţineam deci firele în mîini! Nu, n-o scrisese ea, dar văzuse ce cuprinde şi m-a indus în eroare, cu bună-ştiinţă. Ţineam iţele în mîini şi încă ce iţe, dar... Nu mai aveam putere. „E liber numai acela care n-are nimic de pierdut", aşa spusese doar. Ea era liberă. Era într-adevăr liberă! Printre sîrme, cîini şi SS-işti, era liberă! Dacă voi transmite cazul la Secţia Politică, va trebui să mai rămîn pe loc cine ştie cît timp, cel puţin pînă la sfîrşitul anchetei, şi mă săturasem, mă săturasem pînă peste cap. În afară de asta, putea fi primejdios şi pentru mine. Era doar „favorita mea". Scrisoarea trecuse prin grupa mea. Grupa mea colaborase aşadar cu organizaţia mişcării de rezistenţă din lagăr. Pe de altă parte se rezolvase mutarea, a mea şi a ei. N-aş fi putut să îndur consecinţele dezvăluirii acestei isprăvi. Să las faptele să-şi urmeze cursul — de altceva nu mai eram în stare.

Cu cîtă scîrbă am venit a doua zi în lagăr! Trebuia să rezolv problema asta cu grupa, trebuia să mă mai măsor o dată cu ea. De ce mă

simţeam atunci neputincioasă? Aveam doar toate atuurile împotriva ei. Îi puteam spune fără înconjur: „M-ai înşelat. Nu meritam să mă-nşeli, dar m-ai înşelat." Ştiam însă că nu era locul aici pentru un asemenea reproş, cel mai greu în relaţiile dintre oameni.

Trecuse de ora zece, cînd a venit în fugă curiera *Oberaufseherin*-ei.

— *Oberaufseherin* vă cheamă la dînsa imediat.

Mă aşteptam la asta. Un asemenea *Meldung*[1] trebuia să-i deştepte curiozitatea. Toată grupa pedepsită? Asta nu se întîmpla prea des. Dar *Ober* îmi spune numai atît:

— Am semnat raportul dumitale. *Rapportführer*-ul se va ocupa de el.

Şi după o clipă, tot răsfoind hîrtiile de pe birou, continuă:

— Ai cerut să ţi se traducă scrisoarea aceea?

— Bineînţeles, *Oberaufseherin*.

Dădu din cap. Dar întrebarea ei şi tonul oficial m-au îngrozit. În raport scrisesem: „Scrisoare de dragoste" şi o „încăpăţînată acoperire a vinovatei". Atunci cînd îl înaintasem, nu cunoşteam încă adevăratul cuprins al scrisorii. Dar mai tîrziu, cînd am ştiut... Ce să mai zic? Mi-era teamă de răspundere. Dar dacă a ieşit totul la iveală? *Oberaufseherin* răsfoia într-una hîrtiile, pe unele punîndu-le deoparte şi părea că-mi evită înadins privirea. Purtarea ei îmi tăia pu-

[1] Ordin (germ.).

tința de a-i pune vreo întrebare. Am zărit totuși pe dosar titlul *Effektenkammer* și frica-mi spori. Mi-am cerut voie să ies pentru o clipă, fără să cred totuși că mi s-ar permite. M-am mirat aproape cînd am auzit-o : „Să te-ntorci repede !" Am ieșit. La toaletă am examinat încă o dată scrisorica. Apoi am rupt-o în mici bucățele. Cînd m-am întors, l-am găsit în cabinetul *Ober*-ei pe *Lagerkommandant* și pe Trude Weniger, palidă și agitată.

— Știi despre ce-i vorba ? mă întreabă *Ober* cu răceală. Despre un copil. Un copil evreu care a fost ținut ascuns de grupa dumitale și, pe urmă, trecut pe furiș în lagăr. Pînă acum n-a fost găsit.

Am rămas înlemnită. Prin urmare, despre asta era vorba.

— Nu ți-am spus, Walter — ai plecat din cabină înainte de a-mi termina mărturisirile — nu ți-am spus că dintre toate grozăviile de la Auschwitz, cea mai monstruoasă era uciderea copiilor. În comparație cu asta, toate celelalte nu erau nimic, chiar și în comparație cu alte cruzimi de care aveau parte copiii acolo. Am văzut o dată cum se tatua numărul pe brațul unui prunc. Am văzut de asemenea cum li se luau mamelor copiii. Erau poloneze și rusoaice, din așanumitele „transporturi de familii". Atît îi strîngeau în brațe că trebuiau smulși cu forța, înainte de a-i fi înăbușit. De altfel, se întîmpla și asta, să-i înăbușe. Mamele erau ca niște fiare înnebunite, turbate, nu mai erau femei. Geamătul lor era urlet. Îl puteai auzi în lagăr încă multe zile. Și

doar aceşti copii nu mergeau la moarte. Ele ştiau asta. Erau destinaţi căminelor de copii şi s-ar fi cuvenit mai degrabă să se bucure. Căci Auschwitz-ul, într-adevăr, nu era un loc pentru copii. Încă o lună, două, şi ar fi pierit din cauza ploşniţelor. Nu puteam să le venim de hac insectelor, nu dispuneam de asemenea mijloace chimice... Pur şi simplu sugeau tot sîngele micuţilor. Trupuşoarele lor se umpleau de băşici. Băşicile se umflau şi supurau. Totuşi, chiar asemenea grozăvii, ca şi scena aceea sfîşietoare a smulgerii din braţele mamelor — pînă şi *Oberaufseherin*-ei îi dădeau atunci lacrimile în ochi — nu erau nimic faţă de ceea ce vedeam în fiecare zi la linia ferată. Faţă de acea continuă apariţie şi dispariţie a copiilor.

Erau o mulţime... Unii, cum ţi-am spus, nu se deosebeau cu nimic de bebeluşii noştri germani, erau blonzi şi cu ochi albaştri. Mă uitam la ei, cum făceau tumbe prin iarbă, băteau mingea, jucau şotron. Nu-mi puteam dezlipi ochii. Îi auzeam cum rîdeau, ţipau, strigau fără nici o grijă, rareori mai distingeam cîte un scîncet. Nimeni nu va şti niciodată adevărul despre noi, Walter. Poţi să ştii tu ce simţeam la vederea acelor copii? Nu ştia nimeni, din fericire, sau poate... Poate numai ea. Şi de asta a îndrăznit să...

În ziua aceea... Era duminică, soarele strălucea şi era atîta verdeaţă proaspătă în jur, iar păduricea de mesteceni din spatele crematoriului părea atît de frumoasă... Dinspre poarta FKL-ului, unde concerta orchestra de femei, răsuna o

melodie. Aceeași melodie, Walter, pe care ieri, la bar... Stăteam, cu Marta alături, pe atunci încă nu ne dușmăneam atît una pe alta, și priveam oamenii care veneau dinspre calea ferată. Noul transport. Mergeau liniștiți și se uitau curioși în jur. Unii fredonau melodia auzită cu o clipă mai înainte. Iar cîntăreața, o talentată soprană de coloratură, țipa aproape : *„Ich brauche weiter nichts als nur Musik, Musik, Musik"*. Era un transport mare... dintre femei, numai mame cu copii pînă la trei ani. Și cărucioare... cărucioare... Se scurgeau, împinse de mame, în direcția crematoriului, care și începuse să fumege. Pe urmă... veneau să se îngrămădească în depozitul nostru... goale. Li se făcea vînt cu putere din ușa barăcii și se opreau tocmai în capătul celălalt. În ziua aceea era de serviciu la transport *Aufseherin* Trude Weniger, una dintre supraveghetoarele cele mai apreciate de conducere. Eram în raporturi destul de bune cu ea. Tustrele : Trude, Marta și eu am observat landoul acela acoperit. A trecut prin fața noastră, repede, ca și celelalte, dar tuturor ne-a atras atenția.

— Acolo mai e un sugar ! a rîs Trude. L-a făcut scăpat careva.

— Absurd, am spus. Cum să le scape cerberilor ălora ? Nici pomeneală.

Am zărit privirea iute a Martei îndreptată spre mine.

— Mă duc să văd, *Frau Aufseherin*, mi-a spus.

Am dat din cap :

— Fuga... şi raportezi *Aufseherin*-ei Weniger.

Trude s-a uitat lung la mine.

— Ai încredere în ea...

Era o constatare primejdioasă.

— Nu mai mult decît merită, i-am răspuns domol. Şi la urma urmei, du-te singură şi vezi. Eşti doar de serviciu, du-te !

S-a uitat la mine şovăitoare şi în clipa aceea s-a auzit... nu, numai eu am auzit, cred că numai eu, un scîncet slab de prunc, înăbuşit îndată. Dar pesemne că a fost numai o halucinaţie. De s-ar fi auzit într-adevăr, Trude ar fi alergat numaidecît, slujbaşă conştiincioasă cum era... Dar a rămas pe loc şi mă privea, de parcă descoperise la mine ceva interesant ; apoi s-a hotărît :

— Bine. Mă duc şi eu să văd.

Dar Marta se şi întorcea, fără grabă, ducînd ceva în mîini, aşa ca şi cum ar fi ţinut un copil. Am simţit un nod în gît, privind-o cum se apropie.

— Bancuri proaste de-ale *Sonderkommando* [1]-ului, a zis ea, întinzîndu-mi o plăpumioară în care sta înfăşurată o mogîldeaţă. M-am cutremurat, iar Trude a izbucnit în rîs. Era o păpuşă. Pentru o clipită privirile noastre se încrucişară : privirea mea cu a Martei, a acelui număr din lagăr. Şi m-a cuprins frica. De ce erau ele în stare ! Acum nu mai aveam nici o îndoială. Pă-

[1] Echipă cu sarcini speciale. Deţinuţii din aceste echipe erau utilizaţi la evacuarea cadavrelor din camerele de gazare şi la transportarea lor la crematoriu (germ.).

pușa putea fi din cărucior, dar tot atît de bine putea s-o fi luat din grămada de alături. Iar plînsul l-am auzit. L-am auzit! Nu era încă prea tîrziu să rup înțelegerea noastră tacită, pe baza căreia ea stătea dinaintea mea, ținea în brațe păpușa și mă mințea fățiș. Puteam încă să-i arăt că se înșală în privința mea și să-i dovedesc *Aufseherin*-ei Weniger că într-adevăr aveam încredere în Marta doar atît cît merita. În loc de asta, am spus :

— Ei, Trude, ia-ți copilul. Ți se cuvine.

Și Trude, în loc să se ducă să cerceteze în celălalt capăt al barăcii, deși putea fi prea tîrziu ca să mai găsească ceva, începu să desfacă rîzînd plăpumioara, de parcă tocmai pentru asta venise la Auschwitz, ca să se joace cu păpușile.

...Iar acum, aceeași Trude vroia să mă piardă. N-aveam încotro. Încă o dată a trebuit s-o salvez pe Marta.

— Pe Marta? Walter păru mirat. Aș crede că... te salvai înainte de toate pe tine.

— Salvîndu-mă pe mine, o salvam și pe ea. Și pe copil. Și alte cîteva persoane. Doar Marta desigur știa unde se afla copilul. Dacă ar fi fost luată cumva la Secția Politică...

— Nu mi-ai vorbit mai înainte de copilul acela, zise Walter.

— Nu mi-ai dat răgaz. Și-apoi, nu mi-am adus aminte decît acum. Doar n-am ținut contabilitatea faptelor mele bune sau, altfel spus, a abaterilor de la îndatoririle cerute de uniforma pe care o purtam. Nu sînt în posesia vreunui registru în care să fi rămas scris ceea ce

eu însămi am reuşit să uit. I-am răspuns, aşadar, *Oberaufseherin*-ei cît mai liniştit cu putinţă :

— În grupa mea ? Trebuie să fie o neînţelegere.

— Nu ! Glasul *Ober*-ei plesnea ca un bici. *Aufseherin* Weniger era de serviciu atunci şi nu neagă că s-a putut întîmpla.

— Dacă *Aufseherin* Weniger admite posibilitatea că în timp ce ea era de serviciu...

— Dar adu-ţi aminte ! m-a întrerupt Trude. Doar şi tu ai fost de faţă atunci. Ţi-am spus de la început că în căruciorul acela închis putea fi un copil, iar tu... iar ea a adus păpuşa aceea, şi tu...

Turba de enervare. Nu trebuia să şovăi nici o clipă.

— Nu. Nu-mi aduc aminte. N-a fost nici un cărucior închis şi nici o păpuşă. În prezenţa mea nu se putea întîmpla aşa ceva.

— Dar bine, cum poţi să... s-a răstit Weniger.

— Mie explicaţiile *Aufseherin*-ei Franz mi-ajung, s-a adresat *Oberaufseherin* către *Lagerkommandant*. Conduce grupa cu mînă de fier. Vedeţi... Şi i-a întins un plic cu hîrtii pe care tocmai...

Lise se opri la mijlocul frazei, dar urmă imediat :

— Comandantul mi-a întins mîna...

Dar Walter întrebă :

— Ce hîrtii erau acelea ?

Ea întîrzie cu răspunsul.

Era... raportul... raportul meu pe care ea tocmai îl semnase.

— Ai spus : un plic cu hîrtii.

— Mi-a scăpat...

Walter se uită lung la ea :

— Şi acea singură hîrtie, rosti el încet, a schimbat într-atît situaţia în favoarea ta ? A avut o atît de mare însemnătate că bănuielile au încetat dintr-o dată să mai existe ? Sau poate mă înşel ? Poate n-au încetat totuşi...

Lise nu luă în seamă tonul deosebit al vocii lui.

— Dimpotrivă, răspunse ea. Comandantul mi-a mulţumit pentru activitatea depusă şi mi-a urat succes la noul loc de muncă. Dar, după cum ştii, n-am mai ajuns acolo. Soră-mea, cu protectorii ei de la Berlin, a reuşit să mă scape. Nu eram făcută pentru aşa ceva. Auschwitz-ul mă extenuase.

— Ce s-a întîmplat cu acea... Weniger ?

— Nu ştiu. Cînd am părăsit biroul *Ober*-ei am auzit-o plîngînd. Îmi părea rău de ea... Dar singură era vinovată de toate. Îşi însuşise păpuşa, o văzusem la ea în cameră pe sofa, şi pe deasupra mai trăncănise peste tot că a căpătat-o în locul unui ţînc evreu şi că a făcut o afacere bună. Şi mai vroia să mă bage şi pe mine în bucluc. Eram totuşi dezgustată, îmi era aproape scîrbă de mine. Nu mai puteam sta locului la birou, în faţa Martei, a chipului ei ca de piatră, a privirii ei pierdute. La ora unsprezece am adunat grupa.

— Vă dau o ultimă şansă. Mai pot încă să-mi retrag raportul.

S-a aşternut o tăcere înfricoşătoare. Una din femei a izbucnit în plîns.

— Dar noi într-adevăr nu ştim nimic, *Frau Aufseherin*...

— Mda? Bine... am răspuns, nu vă împrăştiaţi. Peste un sfert de oră o să vină *Rapportführer*-ul. Şi, întorcîndu-mă spre Marta, i-am spus, ca atunci în timpul selecţionării:

— Te rog să te întorci la birou.

Atunci m-a privit drept în ochi. Da. M-a lovit cu privirea!

— Fac parte din grupă, *Frau Aufseherin* Franz, a rostit liniştită.

Mi-am amintit de scrisorica aceea.

— Asta rămîne de văzut, i-am răspuns.

Şi-a păstrat locul în rîndul întîi. Am privit pe fereastră cum a venit *Rapportführer*-ul şi cum a început să le vorbească batjocoritor, după obiceiul lui. I-am strigat:

— Trimiteţi-mi pentru o clipă furiera.

Ea a ieşit din rînd alene, fără chef. S-a oprit în faţa mea în poziţie de drepţi, aşteptînd. Mi-am adunat gîndurile şi puterile.

— Dumneata ştii bine că meritai mai degrabă să faci parte din S.K. decît din grupă. Crîngul acela de mărăcini şi toate prostiile alea... s-or fi aflat poate în scrisorile dumitale, fiindcă în aceea... era scris cu totul altceva. Pentru asemenea faptă poţi sfîrşi în buncăr... după cum

ştii. Ai ajuns o dată în anticamera lui şi era cît pe aci să-ţi frîngi gîtul. Te las să alegi : sau buncărul, sau părăseşti grupa şi pleci cu mine. Ai cinci minute de gîndire.

Ea n-a stat să se gîndească nici o clipă.

— Fac parte din grupă, *Frau Aufseherin.*

Apoi, fără să mai aştepte permisiunea, s-a întors şi a plecat. Peste cîteva clipe am văzut-o mărşăluind în primul rînd. Am băgat mîna în buzunar să-mi scot batista şi... am dat de un obiect mic şi rece. Nu mai era de folos... nimănui. L-am aruncat cît colo, departe de mine.

●

Zorile se strecurau în cabină. Toată noaptea nici unul din ei nu închisese ochii. Petrecură în tăcere următoarele cîteva ore, încercuit fiecare în propria lui singurătate, ca într-o carapace. Ea îl văzuse pe Walter aprinzîndu-şi de cîteva ori o ţigară sau căutînd ceva de băut. „Tot coniac" ? se gîndi cu teamă, dar tăcea. Acum nu mai putea spune nimic, nu putea decît să aştepte. Să aştepte sentinţa. Ochii îi ardeau. Îşi simţea în întuneric cutele adîncindu-i-se în jurul gurii, obrajii ce se scofîlceau. „De-aş putea să adorm", se gîndea. Era uşor, doar să ia o pilulă, dar se temea. Se temea să se mişte, ca să nu-l audă pe Walter spunînd prea degrabă ce avea de spus, şi se temea să adoarmă, ca nu cumva în timpul somnului să se întîmple ceva. Trebuia să vegheze, să stea trează, i se părea că aşa poate controla, într-un fel, cursul gîndurilor

lui. Prin hubloul închis începu să se strecoare lumina zorilor și primul lucru care se contură în întuneric fu rochia de seară întinsă pe fotoliu. Se miră: „E rochia mea?“ I se părea de necrezut ca ea, tocmai ea, să aibă o rochie de seară, să frecventeze înalta societate, să fie printre oameni. Da, tocmai ea.

●

Căpitanul era sincer mîhnit.

— Și eu care credeam că o să mai pot dansa cu soția dumneavoastră la balul meu... Poate că totuși medicul nostru ar mai putea face ceva?

— Aș prefera să nu risc. S-a mai întîmplat o dată, într-o asemenea călătorie, cînd marea era ca o oglindă — nevastă-mea s-a îmbolnăvit de icter.

— Da, da... Căpitanul înțelegea temerile lui Walter. Nimic de făcut, ultimul port din emisfera aceasta era Lisabona. Și pe urmă... oceanul...

— Nu se va mai putea spune „opriți, vă rog, cobor“? glumi Walter.

— Firește că nu. Aici nu merge.

— Nu știți cumva, domnule căpitan, măcar aproximativ, cînd pleacă avionul de la Lisabona și cît costă o asemenea călătorie? Vedeți... voi lucra pentru prima dată la o ambasadă și încă nu am cont la băncile din străinătate. Am primit echivalentul costului călătoriei pentru mine și soția mea, o sumă destul de mare, recunosc, dar în situația asta...

— Înţeleg... O să verificăm totul îndată, cît mai exact, ca să nu fiţi expuşi la surprize neplăcute.

— Sînteţi deosebit de amabil, domnule căpitan.

— Da de unde, replică zîmbind celălalt. E amabilitatea noastră obişnuită. Liniile noastre se bucură de încrederea pasagerilor şi asta ne obligă... Aşadar...

Căpitanul găsi la serviciul informaţiilor tot ce trebuia.

— Avionul spre Rio decolează din Lisabona peste două zile. Deci trebuie socotit trei nopţi la hotel, masa timp de trei zile şi, bineînţeles, biletul de avion. Ţinînd seamă că vi se va restitui de către liniile maritime o parte din costul biletului soţiei, veţi pierde aproximativ două sute de dolari.

— Va să zică... spuse Walter după o clipă de gîndire, cu oarecare risc mi-ar ajunge...

— Cu riscul epuizării rezervelor ? Al cheltuielilor neprevăzute ?

— Întocmai. Atunci, iată ce facem, domnule căpitan... Să vorbim cu agenţia de voiaj să ne schimbe cabina...

— Cu una de o singură persoană, pentru dumneavoastră ?

— Întocmai.

— O... nu-i greu de loc. Trimitem îndată o radiogramă şi peste o jumătate de oră avem răspunsul.

— Mulţumesc foarte mult, domnule căpitan...

— Mă bucur că v-am putut fi de folos, într-un fel. Vă rog să transmiteți complimente soției...

— Mulțumesc.

Se întoarse în cabină.

Lise stătea lîngă hublou, cum stătuse el cu o zi în urmă. Nu se întoarse cînd intră. Razele de soare care încercau să răzbată prin nori făceau să-i strălucească părul ca aurul. Stătea aproape nemișcată, scrutînd marea cu privirile, sau poate nu, doar nu-i vedea fața. Subit o scutură un fior puternic. Pînă și Walter îl simți. Ce o făcuse să tresară? Poate vreun glas pe care el nu-l auzise. Și în clipa următoare văzu. Pe punte sărea un cîine, copoiul care o îngrozise deunăzi. „La naiba — își zise — iarăși cîinele ăsta?" Și numaidecît avu revelația caracterului radical al schimbării ce, de pe o zi pe alta, se petrecea în viața lui. Realitatea fusese ca o casă veche locuită ani de zile, plină de obiecte cunoscute, printre care se putea mișca sigur, în voie, dar, deodată, își schimbase fața într-un mod cutremurător. Fiecare lucru, atît de obișnuit și la locul lui, încît nici nu-l mai luai în seamă, căpăta o nouă expresie, de parcă i s-ar fi scos la vedere sensul pînă atunci ascuns, și Walter înțelese că de aici încolo era condamnat să urmărească acel sens, în orice amănunt, să-i caute mereu subînțelesul echivoc, suspect. Îi spuse:

— Căpitanul se frămîntă straşnic din cauza bolii tale. Ținea să-ți trimită neapărat medicul.

Lise se întoarse spre el.

— Cred că ai reuşit să-i dai o explicaţie.

— Da. I-am spus că ne-am hotărît să facem un pas radical : continuarea călătoriei cu avionul.

— Cu avionul ? Un licăr de speranţă i se ivi în ochi.

— Peste cîteva ore ajungem la Lisabona, zise el, ferindu-şi privirea. Cea mai înţeleaptă măsură ar fi, aşa cred, aceea de a părăsi vasul.

— A-l părăsi ? Lise îşi recăpătă brusc curajul. Foarte bine, Walter, o să ajungem şi mai repede.

— Adică... tu vei ajunge mai repede.

— Eu ? Cum adică ? Şi tu ?

El se arătă mirat :

— Cred că e lămurit că o să merg mai departe cu vaporul.

— Singur ? Fără mine ? Credeam că...

— Nu ne-ar ajunge banii şi...

— Singură ! repetă ea. Şi ce o să fac pînă vii ?

— Trimitem din Lisabona o telegramă surorii tale să te aştepte la Rio. Vei locui la ea... deocamdată...

— De ce nu putem zbura împreună ? Nu-i adevărat că nu ne ajung banii !

— Ascultă-mă, Lise ! Începuse să se enerveze. Înainte de toate aş vrea să-ţi păstrezi cumpătul.

— Bine... răspunse ea, neaşteptat de rece. Care e programul în continuare ?

El oftă uşor :

— Cobori la Lisabona, tragi la un hotel, peste două zile iei avionul... şi de azi în patru zile eşti la Rio. Acolo te aşteaptă doamna Hasse... sora ta.

El se opri, dar ea îi urmă vorba :

— Mă duc la ea şi... şi rămîn la ea — glasul i se frînse — pînă ce soseşti tu ?

Walter se simţi stingherit sub privirea ei neînduplecată.

— Da, răspunse destul de nesigur.

— Înţeleg.

— Vezi că ai înţeles...

— Înţeleg mai multe decît presupui.

El nu-i răspunse. Privirile li se întîlniră şi se despărţiră îndată. Amîndoi întinseră în acelaşi timp mîna după ţigări. Lise aşteptă să-i dea bricheta, dar se vede că el îşi uitase datoria. Îşi aprinse numai ţigara lui şi se postă în faţa hubloului, întors cu spatele. Lise întinse mîna după brichetă. În timp ce-şi aprindea ţigara mîna îi tremura.

— Mă miră un singur lucru, reluă ea după o clipă, aproape liniştită. Ce uşor ţi-a venit să te hotărăşti.

— La ce te referi ?

— Ce repede ai renunţat pînă şi la încercarea de a salva ceva.

El se întoarse şi o privi.

— Aşa ai înţeles ? E prematur, în orice caz. Ţi-am propus o ieşire din impasul de faţă. Nimic mai mult.

— Şi mai departe ?...

— Vom avea timp să ne gîndim la asta. Știu numai că orice hotărîre, fie „da" sau „nu", nu va fi ușoară.

Pentru prima dată îi spunea clar ceea ce pînă atunci ea bănuise numai. Și auzindu-l se îngrozi :

— Mă sperii. Nu mai departe decît ieri...

El o întrerupse :

— Lise... Ieri ți-am spus : ne vom strădui să răzbatem într-un fel. Dar azi... Azi situația este totuși alta.

— Nu sînt astăzi mai vinovată decît ieri ! În realitate, nu sînt de loc vinovată ! Am fost numai...

— O bună gardiană. Ți-ai îndeplinit conștiincios datoria patriotică.

— Am vrut să fiu o bună germană. Tot așa cum vrei tu să fii un bun german.

El o privi mirat.

— Nu vezi nici o deosebire ?

— Nu ! Timp de paisprezece ani nu mi-ai cerut niciodată amănunte despre slujba mea. Iar astăzi vrei să mă părăsești ! Dintr-un motiv care pentru tine n-a existat pînă astăzi ! Nu pot fi de acord ! Altfel... ar însemna că ea a avut dreptate, cînd a spus că și eu voi înțelege cîndva...

— Ce ? întrebă Walter aproape în șoaptă.

— Că a fi liber înseamnă... a nu avea nimic de pierdut. Nu mă lăsa să înțeleg asta ! Glasul ei începu să se frîngă, chinuit. Ar fi zdrobirea mea totală ! Și deplinul ei triumf ! Nu prin războiul pierdut, ci... prin asta !

— Lise... Walter se simţea zguduit. Eu... doar nu m-am pripit să iau o hotărîre. Ţi-am spus numai atît... dacă vom trăi mai departe împreună, ne va fi la fel de greu să... Programul meu de viaţă...

— Programul tău ! îl întrerupse ea. De ce ai tăcut cînd lumea era a noastră ? Ai stat oare în vreun lagăr de concentrare, ca toţi cei care ni s-au pus împotrivă ?! Ai ţipat oare că totul era o mare porcărie ?! Ce ai făcut, urmînd programul ăsta al tău ?

Foarte încet Walter vorbi :

— Oare să rămîi om înseamnă atît de puţin pentru acele vremuri, cînd toţi, care mai de care, se întreceau să nu fie oameni ? Mă condamni — aici zîmbi în sinea lui — e paradoxal că tocmai tu mă condamni, şi de ce ? Numai pentru că nu te-am întrebat ! Dar te-am iubit. Oare m-aş fi putut gîndi măcar o clipă că mîinile tale... au se-lec-ţi-o-nat ? Al naibii ! Ce cuvînt ! Au selecţionat ? ! Şi după o clipă sfîrşi : Mă acuzi tocmai pentru că te-am iubit.

Se trînti în fotoliu şi-şi sprijini fruntea în palme. Lise se simţea sleită de puteri.

— M-au silit... Walter... Nu am ştiut să fiu o eroină !

Fără să-şi schimbe poziţia, el spuse :

— Fraza asta mi-e ciudat de cunoscută. Parcă tot aşa i-am spus şi eu lui Bradley. Întocmai. Nu m-am aflat printre deţinuţii tăi, deoarece, la fel ca şi tine... mi-am spus : n-am fost făcut să fiu

erou. La fel... Oare... asta înseamnă că aş fi putut să mă aflu dincolo, cot la cot... cu tine ?

În clipa aceea Lise îşi pierdu cu totul stăpînirea de sine. Se aruncă pe divan plîngînd :

— Walter, Walter, suspina ea fără oprire.

El se ridică, şi se îndreptă spre uşă, ca şi cum ar fi vrut să fugă. Rămase totuşi. Îi vorbi rugător :

— Lise, nu ne împovăra situaţia la amîndoi. Şi mie mi-e la fel de greu. M-am însurat nu cu o fostă SS-istă, ci cu o bună fată germană, greu încercată în anii războiului. Înţelegi ? E o ticăloşie să fie cineva înşelat în felul acesta. Şi doar se putea întîmpla mai rău. Tot aşa de bine puteam să dau peste cine ştie ce *Frau* Hasse sau Ilse Koch. Doar nu rămăsese nici o urmă pe mîinile care... au selecţionat. Acele mîini mă puteau îmbrăţişa ! La dracu ! Se poate spune că totuşi am avut noroc.

Ea alergă spre el.

— Nu mă tem de nici o judecată în afară de a ta. De nici o sentinţă în afară de a ta. Dă-o, dar rămîi lîngă mine !

El încercă să se îndepărteze :

— Lise... Nu vreau să fiu judecătorul tău. Nu-mi cere o sentinţă...

Se aşternu liniştea.

— Ai şi dat-o, zise ea.

— Te înşeli, Lise, doar... nimic încă... te asigur.

Ea se agăţă din nou de braţele lui.

— Nu mă respinge, Walter.

Îşi trase mîinile dintr-ale ei.

— Nu știu... rosti foarte obosit. Acum trebuie totuși să cobori. Dacă nu vrei ca femeia aceea...

Ea îl întrerupse, recăpătîndu-și deodată liniștea, cu concentrarea omului pregătit să lovească.

— Bine. Am să cobor. O fac și pe asta... numai... pentru tine. Pe mine, cred că înțelegi, nimic nu mă amenință.

●

Lise se apucă de împachetat. Își așeza cu meticulozitate rochiile și puloverele, se uita atentă prin toate cutiuțele și sertărașele. Nu știa unde pusese husa de plastic pentru încălțăminte, o căută cu pantofii în mînă și o găsi. Mai rămăseseră mărunțișurile de pe măsuța de toaletă. Începu să le strîngă, cînd auzi un ciocănit în ușă și intră stewardul. Era puțin stingherit :

— Vă rog să mă iertați... N-aș vrea să fiu văzut aici, azi fac de serviciu la grupul turiștilor. Cred însă că am o veste...

— Te ascult...

El coborî glasul.

— Am aflat că pasagera din cabina patruzeci și cinci coboară la Lisabona.

Lise nu-și putu ascunde uimirea.

— Cum asta ? Spuneai că merge...

— E adevărat, stimată doamnă, dar face o întrerupere.

— Ești sigur ?

— Cît se poate de sigur. Am auzit fragmente de convorbire în timpul gustării de dimineață.

Știu bine engleza, doamnă. Tocmai spunea că va călători mai departe cu avionul.

— Da... îngînă Lise încet. Tot atît de bine însă poate fi un simplu proiect.

— Vă rog să mă iertați, *madame*. N-aș fi venit să vă aduc o știre neverificată. Acum o oră, doamna a dat dispoziții cu privire la bagaje. Coboară la Lisabona.

●

Walter măsura vasul de la pupă la proră. O dată, de două ori, întrebă pe cîte un ofițer întîlnit în cale :

— Cînd vom ajunge la Lisabona ?

— Peste două ore.

— Peste o oră.

În sfîrșit se opri în hol.

— Cafea și țigări, ceru el stewardului. Era obosit și, chiar în holul întunecos, își simți deodată pleoapele grele. Își puse din nou ochelarii fumurii.

În hol era un du-te-vino continuu. Rînd pe rînd treceau încolo și încoace pasageri și oameni din serviciul vasului. Aduceau bagajele călătorilor care coborau la Lisabona. Le lăsau jos nu departe de Walter care, vrînd-nevrînd, se uita la ele. Îi sări în ochi o valiză cenușie, elegantă, avînd o carte de vizită prinsă cu grijă. Nu putea citi numele de la distanță, observă totuși eticheta mare a vaporului, cu numărul aplicat, negru : 45. O clipă îl privi nemișcat, apoi se ridică și se duse mai aproape. *Mrs.* Marta... Nu-

mele — unul din atîtea nume tipice englezeşti — nu-l reţinu. Privea, şi în ochi, în spatele sticlelor negre creştea mereu cuvîntul „Marta". Stewardul, venind să aşeze alte cufere, îl întrebă :

— E şi bagajul dumneavoastră aici ?... Domnul coboară la Lisabona ?

Walter îşi reveni.

— Nu. Mă uitam la valiza asta. E foarte frumoasă. Şi... toate sînt pentru Lisabona ?

— Da. Coboară mulţi pasageri aici.

Ieşi din hol şi se pierdu pe culoare. La început merse iute, dar pe măsură ce se apropia de cabină, încetini tot mai mult pasul. În faţa uşii se opri, de parcă ar fi cîntărit ceva în minte. Puse mîna pe clanţă, dar nu apăsă. Rămase astfel o clipă, nehotărît, apoi ridică mîna, se întoarse brusc şi porni înapoi cu paşi grăbiţi, cît putea de iute, fără să alerge totuşi.

Ieşi pe punte şi se aşeză pe marginea unei grămezi de odgoane. Deşi era o zi rece şi bătea vîntul, îşi trecu de vreo două ori batista pe frunte. Stătea fără să ia aminte la cei din jur, cufundat în gînduri.

— O să răciţi ! îi strigă, în trecere un ofiţer.

Atunci se ridică, mulţumi cu un surîs, şi porni încet spre cabină.

●

Lise şedea în fotoliu şi fuma. O valiză aproape plină, pe jumătate deschisă, ocupa divanul.

— Eşti gata ? o întrebă.

— După cum vezi, răspunse ea.

— Aşadar... se aşeză şi aprinse şi el o ţigară, mai rămîne să lămurim unele amănunte. Pleci din Lisabona cu primul avion...

— Nu ştiu, zise ea ca pentru sine.

El ridică sprîncenele :

— Ce... nu ştii ?

— Nu ştiu bine dacă... am să cobor de pe vas.

— Nu ştii ?! Cum asta ? Doar...

— De ce ar trebui să fug ?

— Pare-se că am hotărît împreună.

— N-am nici un motiv să mă tem de ea, îşi urmă Lise gîndul.

— N-ai motiv să te temi ? Două zile întregi n-ai făcut altceva... Era de mirare chiar... Doar nu mai sîntem în patruzeci şi cinci, cînd pe foştii SS-işti îi vînau ca pe cîinii turbaţi.

— Mi-a fost teamă numai pentru tine.

— O ! Asta-i o teorie nouă... Interesant. Spui, deci, că pentru mine.

— Ştiai şi fără să ţi-o spun.

— Să zicem. Ei... şi acum ?...

Ea tăcu. El o privi cu oarecare curiozitate.

— Înţeleg. Vrei să spui că situaţia creată între noi nu te obligă la mai mult ? Da ? Minunat ! Asta mă scuteşte şi pe mine de menajamente... Va să zică, nu cobori la Lisabona ?

Ea îşi dădu seama că făcuse o greşeală. Glasul îi tremură :

— Walter... ascultă-mă...

El n-o ascultă :

— Dacă-i aşa, atunci am să cobor eu. Încă nu-i prea tîrziu.

Îşi luă de pe raft trusa de voiaj şi începu să arunce iute în ea tot ce-i cădea în mîini.

— Walter! se repezi ea, apucîndu-l de braţ. Nu... nu poţi face asta! E peste putinţă! Nu-i adevărat! strigă.

O împinse hotărît în lături, fără o vorbă. Ea rămase locului, îngrozită.

— Walter! Ascultă-mă, am o veste care schimbă totul.

El se opri.

— Ce vrei să spui?

— Nu mai trebuie să fug de ea, coboară la Lisabona! îi declară cu un aer de triumf.

El vru să spună ceva, dar tăcu. Se întoarse şi privi prin hublou.

— Cred că asta nu schimbă nimic, rosti în cele din urmă. Nici situaţia pe care tu o consideri singura esenţială. Doar va putea să anunţe din Lisabona toate comitetele de pe glob: „diplomatul nou numit al guvernului RFG, dr. Walter Kretschmer împreună cu soţia, fostă SS-istă..." Vestea asta poate ajunge la Rio cu mult înainte de sosirea vaporului. Unica şansă este să călătorim separat.

Ea îl privi aproape cu milă.

— Ce rezultă din asta, în afară de faptul că nu vom fi împreună?

— Încurcăm urmele şi... ţinînd seama de ce-i mai rău... atacăm veridicitatea eventualelor informaţii.

— Faci o greşeală în felul cum înţelegi lucrurile. Doar ea nu rămîne la Lisabona.

— Spuneai...

— Nu. Călătoreşte mai departe pînă la Rio, cu avionul. Cred că pîndeşte să fie acelaşi avion cu care va zbura... unul din noi. Şi cine ştie... dacă pentru ea nu va fi un succes mai mare ca acest unul... să fii tu!

Walter se întoarse din nou la hublou.

— Ascultă-mă, Walter, glasul ei sună iarăşi rugător. Avem o singură ieşire... Pentru amîndoi. Una singură: să mergem mai departe cu vaporul. Dincolo de Lisabona ne vom găsi liniştea... Trei săptămîni întregi... Şi acolo, chiar dacă ar încerca... va trebui mai întîi să aducă dovezi că eu... N-o să poată dovedi. Acolo n-o să mai poată. Iar acum ea coboară... Sîntem salvaţi...

El îi aruncă o privire atît de rece, încît ea păli:

— N-ai înţeles nimic, rosti în şoaptă. Nimic. Sîntem condamnaţi! Indiferent de ceea ce va face ea.

O clipă se măsurară cu privirile. Chipul ei era rigid ca o mască de ghips.

— Gîndeşte-te, îi răspunse încet, răspicat... Gîndeşte-te bine.

El îşi smulse pardesiul din cuier şi, pînă să termine ea fraza, fugi din cabină. Vaporul intra în port.

●

O găsi în sfîrşit pe puntea laterală. Cu valiza lîngă ea, stătea sprijinită cu coatele de parapet

şi privea înainte. Era singură. Cei din grupul cu care călătorise pe vapor se adunaseră în holul principal, Walter îi văzuse acolo aşteptîndu-i sosirea. Iar ea se retrăsese aici singură, sau poate aştepta pe cineva. Se opri la oarecare distanţă, observînd-o fără să se ascundă prea mult. O dată, de două ori, ea privi în direcţia lui, parcă în aşteptare. El făcu un pas înainte, dar ea se şi întoarse cu spatele. Vaporul intra în radă. Atunci ea se uită la ceas şi începu să-şi pună mănuşile. Şi le punea încet, meticulos, preocupată cu totul. Şi deodată, pe punte apăru Lise. Walter o văzu abia cînd trecuse de el. O descoperi numaidecît pe cealaltă, şovăi un moment, dar în clipa următoare porni hotărîtă în direcţia ei. El strigă : „Lise", dar ea nu-i răspunse. Alergînd îi tăie calea, cuprins deodată de o neplăcută nelinişte.

— Unde mergi ?

— La ea, arătă cu capul.

O privi ca pe o smintită.

— Ai înnebunit ?

— Vreau să-mi iau răsplata, îi zise, fără să se uite la el.

— Ce vorbe-s astea ? Ce răsplată ?

— Mulţumiri. Pentru că a rezistat Auschwitz-ului.

În clipa aceea necunoscuta privi spre ei cu vădit interes. Walter păli :

— Întoarce-te imediat în cabină.

Rîse în loc să-i răspundă.

El o apucă de braţ.

— Auzi ce-ţi spun ?

Nu-l luă în seamă. Se uita la cealaltă cu o privire încordată, nu prea conştientă. Teama puse de-a binelea stăpînire pe el.

— Ce scop urmăreşti ?

Ea îi răspunse, cu privirea mereu aţintită spre cealaltă :

— Să vină spre mine şi să-mi spună : *Gutten Tag, Frau Aufseherin* [1].

— Lise, se rugă el, căznindu-se s-o tragă la o parte, vino-ţi în fire.

— Lasă-mă ! Îi împinse braţul şi-l privi în sfîrşit. Ai făcut totul ca să înţeleg bine cuvintele ei de-atunci : „Numai setea de viaţă îl face pe om sclav". Avea dreptate. Patrusprezece ani am fost roaba fricii. Frica să nu-mi pierd dragostea ta. Azi sînt liberă.

— Înţeleg. Vrei să mă pierzi.

— Vreau să fim chit cu ea. Pleacă !

— Acum te văd cine eşti, rosti el încet, îndepărtîndu-se. De-abia acum te-am văzut. O SS-istă.

Ea izbucni în rîs.

— O să fie unul din cele mai grozave scandaluri ! Parcă văd titlurile din gazete : „Soţia cunoscutului economist, Dr. Walter Kretschmer, în prezent consilier la ambasada R.F.G. din

[1] Bună ziua, doamnă supraveghetoare (germ.).

Brazilia, s-a dovedit a fi o fostă gardiană în lagărele de concentrare."

— Lise... izbucni el. Nu... nu poţi să doreşti asta, dacă...

— Ajunge, i-o reteză ea scurt. Şi eu te-am văzut cine eşti.

O apucă iarăşi de braţ:

— Acţionezi sub imperiul nebuniei. Să plecăm de-aici...

— Nu. Conştiinţa ta a tăcut timp de paisprezece ani. A trezit-o... teama pentru carieră. Poţi să pleci. De ceea ce se va-ntîmpla acum, n-ai să scapi nici într-un fel.

— Lise, te implor, ne distrugi pe amîndoi.

— E prea tîrziu, zise ea îndepărtîndu-se, prea tîrziu să mai vorbeşti de amîndoi.

Se îndreptă spre acea parte a punţii unde se afla necunoscuta. Păşea pe dibuite, ca un orb, aţintind-o, fără încetare, cu privirile. Se opri la o distanţă, nu mai mare de cinci paşi, şi o privi... Insistent, provocător. Nu puteai să te prefaci că n-o vezi. Necunoscuta se întoarse spre ea. Un timp ochii ei, deşi îndreptaţi spre Lise, priviră parcă într-un punct îndepărtat, deasupra capului ei, apoi, deodată, o zdrobiră cu o căutătură directă.

O clipă, femeile se priviră drept în ochi. Nu schimbară nici o vorbă. Ascuns după o ieşitură Walter vedea faţa necunoscutei — indiferentă, disprețuitoare. Îndată apoi o văzu trecînd pe

lîngă Lise, care-i stătea în cale, așa cum treci pe lîngă ceva necurat și... fără să privească în urma sa merse înainte. Walter se sprijini de perete și stătu locului cîteva clipe, ștergîndu-și fruntea asudată. Apoi alergă în hol, prin culoarul din mijloc și de-acolo pe punte. Sosi la timp ca s-o mai vadă cum răspundea la salutul de rămas bun al celor din grupul ei și cobora apoi pe scara mobilă a vasului.

•

Hamburg era din nou în larg. Stăteau sprijiniți cu coatele de parapet și priveau apa.

— Spuneai ieri, începu Lise, că ne vom strădui să o scoatem, într-un fel, la capăt.

El înălță fruntea și privi înaintea lui. Dar, pesemne, îl stînjenea strălucirea soarelui ecuatorial și, din nou, își puse ochelarii fumurii. Apoi rosti :

— Spuneam.

— Sîntem împreună de mai bine de paisprezece ani, Walter...

— Da... întări el după o clipă, e mult.

Chiar în spatele lor auziră atunci un glas cunoscut. Se ridicară în același timp și se grăbiră spre cea mai apropiată ușă. Walter însă nu putu să se strecoare, fără să fie văzut.

— Ei, în sfîrșit ! Te-am căutat o jumătate de zi, domnule Kretschmer. Telefonul nu răspundea... Ai citit știrea ? Ceva nemaipomenit ! Gu-

vernul german care... și Bradley, iritat, îi întinse o gazetă despăturită.

Walter îl opri cu un gest.

— Nu. Degeaba m-ai căutat. Înțelegi ?... Degeaba.

Văzîndu-i uluirea, adăugă mai blînd :

— Mi se pare... — tăcu o clipă — că n-o să mai ai cu cine vorbi despre asta. Da, da. Îmi pare foarte rău. N-ai noroc, domnule Bradley, n-ai noroc... și pace !

Coperta : HENRY MAVRODIN

Redactor responsabil : NATALIA STĂNESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

Dat la cules 11.10.1966. Bun de tipar 12.01.1967.
Apărut 1967.
Tiraj 20.140 ex. broşate.
Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m².
Format 700X920/32. Coli ed. 8,29. Coli tipar 6,75.
A. nr. 11.137. C.Z. pentru bibliotecile mari 884.
C.Z. pentru bibliotecile mici 884—31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97 Bucureşti,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 3976

Lei 4,50

Chiar de la prima sa lucrare poloneza Zofia Posmysz a devenit o scriitoare cunoscută: PASAGERA s-a bucurat de acel destin, demn de invidiat, al lucrărilor de debut ce consacră un literat și-i cuceresc un larg auditoriu, răspîndit în mai multe țări. Marele succes a fost confirmat și de ecranizarea datorată regretatului regizor Andrzej Munk.

Nuvela PASAGERA explorează un nou filon al inepuizabilei teme, sugerate de lagărele hitleriste: pe un luxos transatlantic, la șaisprezece ani după terminarea războiului, se reîntîlnesc două femei — o fostă deținută în lagărul de la Auschwitz și supraveghetoarea sa s.s.-istă, care, acum, înregistrează cu groază că existența ei interesantă și prosperă, înjghebată cu prețul marii tăceri și al marii nesincerități, ar putea să se clatine. Scrisă cu o inegalabilă cunoaștere a celor mai tainice subsoluri ale sufletului omenesc, dezvăluind o remarcabilă tehnică a compoziției și a gradării conflictului psihologic, nuvela reia, într-o manieră inedită, tema confruntării dintre omenesc și hitlerismul monstruos. Totodată, nuvela beneficiază de un plus de autenticitate pe care i-l conferă ochii unui supraviețuitor. Fiindcă Zofia Posmysz a fost ea însăși, de la vîrsta de optsprezece ani, deținută în lagărul de la Auschwitz timp de mai mulți ani (1942-1945).

336